

Львівський державний університет внутрішніх справ

Інформаційний бюлетень

з проблем діяльності підрозділів
Національної поліції

Львів
2022

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 31 березня 2022 року № 11)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

О. М. Балинська, доктор юридичних наук, професор (*голова редколегії*);
Ю. С. Назар, доктор юридичних наук, професор (*заступник голови редколегії*);
Г. Я. Савчин, кандидат юридичних наук (*відповідальний секретар*).

Члени редколегії: **Р. М. Шехавцов**, кандидат юридичних наук, доцент;
І. І. Сидорук, кандидат юридичних наук; **С. С. Гнатюк**, кандидат юридичних наук,
доцент; **І. В. Красницький**, кандидат юридичних наук, професор; **В. С. Бліхар**,
доктор філософських наук, професор; **І. Б. Стахура**, кандидат юридичних наук,
доцент; **О. В. Сорокач**, кандидат юридичних наук; **В. В. Франчук**, кандидат юриди-
чних наук; **О. М. Капітанець**.

Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів
I-74 Національної поліції / гол. ред. О. М. Балинська. Львів : Львівський
державний університет внутрішніх справ, 2022. 172 с.

Окреслено шляхи подолання прогалин у законодавчому регулюванні суспільних відносин. Зокрема, запропоновано положення щодо розширення форм сумісництва поліцейських, використання новітніх методик у їх діяльності, зокрема у співпраці з інститутами громадянського суспільства, та введення новел пенсійного забезпечення працівників Нацполіції; удосконалено порядок встановлення поліцейського контролю; уточнено права на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю тощо. Висвітлено рекомендації науково-практичних заходів з актуальних питань щодо протидії торгівлі людьми, подолання злочинності в сучасних умовах, додержання принципу гендерної рівності в секторі безпеки і оборони, збереження психічного здоров'я особистості у кризовому суспільстві, зміцнення економічної безпеки та забезпечення ефективності фінансової розвідки в Україні.

The ways of overcoming gaps in the legislative regulation of public relations are outlined. In particular, the provisions are proposed to expand the forms of police co-operation, to use the latest methods in their activities, especially in cooperation with civil society institutions, and to introduce new pensions for the National Police officers; the procedure for establishing police control has been improved; the rights to self-defense and possession of civilian firearms have been clarified, etc. Recommendations of scientific and practical measures on topical issues of combating human trafficking, fighting crime in modern conditions, adherence to the principle of gender equality in the security and defense sector, maintaining mental health of a personality in a crisis society, strengthening economic security and ensuring effective financial intelligence in Ukraine are highlighted.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

ВСТУП

Наукове забезпечення діяльності Національної поліції є не лише одним із завдань закладів вищої освіти у сфері управління МВС України. Вважаємо його одним із пріоритетів науково-дослідної роботи Львівського державного університету внутрішніх справ (далі – ЛьвДУВС). Саме тому для оприлюднення результатів науково-прикладних досліджень наукових і науково-педагогічних працівників нашого університету започатковано цей щорічний інформаційний бюлетень із проблем діяльності підрозділів Національної поліції. Наразі це черговий випуск, у якому відображено науково-прикладні напрацювання представників ЛьвДУВС у 2021 р., що можуть бути використані як у підготовці, так і у професійній діяльності підрозділів Національної поліції.

Водночас користь від співпраці науковців і практиків є взаємною. Docendo discimus (навчаючи – навчаємось). Національна поліція у мирні часи, а особливо в період воєнних дій, перебуває на передньому краї боротьби зі злочинністю. Досвід практичних працівників є неоціненним джерелом вивчення. Його опрацювання й узагальнення дає змогу побачити прогалини й недоліки у забороняючому та регулятивному законодавстві, що перешкоджають органам Національної поліції ефективно виконувати свої функції. У результаті активної співпраці із практичними працівниками, вивчення їхньої експертної думки науковці нашого університету виявляють недоліки у законодавчому регулюванні суспільних відносин у сфері діяльності Національної поліції, що втілюється не лише у наукових публікаціях, а й у законопроектних пропозиціях. Тож окремий розділ цього, як і попередніх збірників, присвячений нашим пропозиціям щодо необхідних змін українського національного законодавства. Зміст цього розділу відображає широкий обсяг проблем, які ми пропонуємо вирішити шляхом законодавчих змін. Зокрема, запропоновано та обґрунтовано новели до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального

кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про Національну поліцію». Безпека дорожнього руху, володіння вогнепальною зброєю, поліцейський нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, забезпечення незалежності суддів також були предметом відтворених у цьому збірнику законопроектних пропозицій наукових і науково-педагогічних працівників ЛьвДУВС.

Узагальнення правозастосовної практики допомагає виявляти негативні і позитивні тенденції у роботі підрозділів Національної поліції, а також здійснити апробацію результатів наукових досліджень. Зважаючи на те, що судова практика, зокрема Верховного Суду, є джерелом права, її аналіз не залишився поза увагою наших науковців. Статті з відповідним аналізом містяться у розділі «Динаміка правоохоронної діяльності».

Висвітлені у цьому збірнику резолюції науково-практичних заходів демонструють: по-перше, що ЛьвДУВС проводить велику кількість різнопланових наукових заходів; по-друге, що наукові та науково-педагогічні працівники нашого університету мають широке коло наукових інтересів; по-третє, що наші дослідження містять наукові результати, застосовні й актуальні у різних сферах суспільного життя.

Робота триває. Її результати за 2022 рік відобразимо у наступному випуску збірника.

Розділ 1

ДИНАМІКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

І. В. Гловюк,

*заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Інституту права Львівського державного
університету внутрішніх справ*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА» ПРИ ЗБИРАННІ ТА ОЦІНЦІ ФАКТИЧНИХ ДАНИХ: СУДОВА ПРАКТИКА

Методика «Зелена кімната», яка ґрунтується на міжнародних стандартах поводження з неповнолітніми, не є новелою для кримінального провадження України і на сучасному етапі її необхідність і важливість у аспекті забезпечення належного поводження із неповнолітніми у кримінальному провадженні сумнівів не викликає. Тим паче, що Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року передбачає, що слід забезпечити єдиний підхід до допиту дітей незалежно від їх статусу у кримінальному провадженні (підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий тощо), зокрема з використанням таких спеціальних методик, як «Зелена кімната», та відповідні пропозиції викладені у проєкті Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та

Кримінального процесуального кодексу України щодо юстиції, дружньої до дитини» № 5618.

У зв'язку з цим цікавим є питання щодо використання фактичних даних, отриманих при застосуванні цієї методики, та оцінки таких даних у судовій практиці.

Аналіз судової практики засвідчує, що посилання на методику «Зелена кімната» є, **крім вироків, у судових рішеннях щодо:**

- запобіжних заходів (для обґрунтування підстав їх застосування) [1];

- тимчасового доступу до речей і документів [2]. Наприклад, слідчий суддя дав дозвіл на тимчасовий доступ до документів в електронному вигляді, а саме – відеозапису з камери за 12 березня 2020 року щодо проведення з малолітньою психологічної профілактики та корекції відхилень в умовах приміщення «Зелена кімната», що знаходиться у володінні Сектору ювенальної превенції Солом'янського УП ГУНП в Київській області [3];

- продовження строку досудового розслідування [4; 5]. Для обґрунтування підозри надавався протокол допиту малолітньої потерпілої ОСОБА_3 від 04.05.2020, яка в присутності фахівця установи МВС за напрямом психологічних досліджень в умовах «Зелена кімната», законного представника не бажала розповідати про події за фактом її розбещення та не бажала розмовляти про ОСОБА_1 і його дії [4]; серед дій, які необхідно провести в ході розслідування, вказувалося психологічне дослідження ОСОБА_2 за методикою «Зеленої кімнати» [5];

- залучення експерта для проведення експертизи. Зокрема, йдеться про психолого-психіатричну експертизу [6; 7; 8; 9], де наявність підстав для залучення експерта доводиться за допомогою фактичних даних, отриманих за допомогою методики «Зелена кімната» (під час досудового розслідування з дитиною проведена робота на базі «Зеленої кімнати» Солом'янського УП в м. Києві та отримано висновок: відповідно до результатів дослідження можемо стверджувати, що дитина пережила сексуальне розбещення від ОСОБА_2 та потре-

бує психотерапевтичної допомоги з боку фахівців-психологів і психотерапевтів [7]). Окрім того, диск із записом роботи направлявся для дослідження експерту («для проведення експертизи експерту направити ... диск із записом роботи з дитиною на базі «Зеленої кімнати» Солом'янського УП в м. Києві» [6]);

– депонування показань у порядку ст. 225 КПК України.

Депонування показань неповнолітнього потерпілого та свідка слід проаналізувати окремо. Хоча такої обов'язкової підстави у ст. 225 КПК України наразі немає, проте депонування таких показань корелюється із міжнародними стандартами опитування дітей у аспекті мінімізації їх кількості: Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція) передбачає вимогу якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження, а Керівні принципи правосуддя, дружнього до дітей, містять положення, що кількість опитувань повинна бути максимально обмежена. Зауважимо, що для обґрунтування допиту зазначалися і результати додаткового допиту малолітнього потерпілого ОСОБА_1 в умовах «зеленої кімнати» Центру психологічної допомоги дітям ТзОВ «Серденько» [10]; аргументами для задоволення клопотання стали, серед інших, те, що малолітній потерпілий у зв'язку з віком та індивідуальними психологічними особливостями може забути деталі вчиненого злочину або через страх та душевні страждання відмовитись давати показання в подальшому, оскільки інкримінований підозрюваному ОСОБА_5 злочин вчинений щодо нього [10].

Був випадок, коли з клопотанням звернулися представники законного представника малолітньої потерпілої. Це клопотання було розглянуто слідчим суддею та постановлено ухвалу, хоча з таким клопотанням мають право звертатися лише сторони. Мабуть, у цьому випадку було враховано кваліфікацію діяння ст. 126-1 КК України, хоча у КПК України немає прямої норми, як визнавала б у кримінальному провадженні, яке здійснюється у формі приватного обвинувачення за главою 36 КПК

України, потерпілого стороною (хоча з точки зору функціональної спрямованості його діяльності це було б логічним). З огляду на ухвалу, факти фізичного та психологічного насильства над малолітньою ОСОБА_3 з боку матері та її співмешканця ОСОБА_4 підтверджуються професійними висновками від 07.08.2020 року та 02.02.2021 року, складеними кандидатом психологічних наук ОСОБА_6, за результатами психологічної роботи з дитиною на базі «Зеленої кімнати» Шевченківського УП ГУНП у м. Києві та «Зеленої кімнати» Солом'янського УП ГУНП у м. Києві [11]. Слідчий суддя врахував міжнародні стандарти опитування неповнолітніх і зазначив, що проведення якнайшвидшого допиту малолітньої потерпілої і обмеження кількості таких допитів сприятиме захисту її прав та інтересів, надаючи повний доступ до правосуддя та можливості повідомляти про факти порушення її прав, а також у подальшому усуне травматичний досвід, з яким малолітня потерпіла вимушено стикається в правовій системі [11].

На результати роботи з дитиною на базі «Зеленої кімнати» містять посилання і вирок.

Зокрема, зазначається, що згідно з висновком спеціаліста щодо результатів проведення допиту (інтерв'ю) із неповнолітніми дітьми із застосування «Зеленої кімнати» ДДУВС, із застосуванням аудіо- та відеофіксації від 31.07.2020 року, психологічний рівень розвитку (віковий розвиток) ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2 відповідає віковим нормам та віковому періоду. ОСОБА_3 вільно та відкрито повідомляє про події, які з нею сталися, а саме: в повному обсязі описує дії ОСОБА_1 щодо неї, повідомляє спеціаліста про те, що ОСОБА_1 часто приходив у гості, завжди щось дарував, просив оголятися, фотографував її та ОСОБА_4 в оголеному вигляді на мобільний телефон, вигадував різні цікаві ігри, відтворює за допомогою анатомічних ляльок пози, в яких на прохання ОСОБА_1 фотографувалися [12]. У іншому вирокі наявне посилання на професійний висновок кандидата психологічних наук ОСОБА_18 щодо перебігу психологічної роботи з дитиною ОСОБА_2 (ІНФОРМАЦІЯ_3) на базі «Зеленої кімнати» Солом'янського РУ МВС в м. Києві від

13.02.2016 р., ОСОБА_6 чітко описав переживання дистресу внаслідок розпусних дій тренера сексуального характеру під час нічного відпочинку в період змагань у м. Львові. Невербальні реакції та прояви дитини є конгруентними до сказаних слів, що свідчить про ідентичність внутрішніх та зовнішніх образів у сприйманні дитини. Психологом констатовано факт переживання дитиною ОСОБА_19 травматичного досвіду, пов'язаного із розбещуючими діями сексуальної спрямованості з боку тренера ОСОБА_20. Водночас судом відтворено відеозапис, на якому зафіксовано перебіг проведення психологічної роботи з ОСОБА_21, на базі якої і було зроблено вказаний висновок (т. 2 а.п. 47-51) [13]. Посилання на професійний висновок є і в інших судових рішеннях [14; 15; 16]. Зауважимо, що з судових рішень не завжди очевидно, який статус особи, яка робить такий висновок, проте, з огляду на те, що вона є кандидатом психологічних наук, можна припустити, що залучена була як спеціаліст. В ухвалі Київського апеляційного суду було викладено показання спеціаліста, яка в судовому засіданні підтвердила, що проводила дослідження в «зеленій кімнаті» за участю малолітньої ОСОБА_4. Під час спілкування з дівчинкою виявила, що остання стала об'єктом розбещування. Вона правдива дитина і придумати таке не могла [15]. Підкреслимо, що немає посилання саме на результати допиту дитини, оскільки це суперечило б ст. 23 КПК України. У такому випадку дослідження відеозаписів є таким, що не суперечить КПК України і дозволяє врахувати специфіку відомостей вербального характеру від неповнолітніх. Що стосується допиту спеціаліста, то з позицій недопущення зайвої травматизації дитини та міжнародних стандартів опитування таке рішення є правильним. Утім, за ст. 360 КПК України спеціаліст може давати лише консультації та роз'яснення, і така судово-слідча дія, як допит спеціаліста, у КПК України не передбачена.

Так, в одному з кримінальних проваджень суд не погодився із доводами сторони захисту, що методика «Зелена кімната» застосовується лише щодо дітей віком від 4 до 14 років, а малолітній ОСОБА_3 на момент проведення бесіди з психо-

логом виповнилось 3 роки та 3 місяці, через те, що психолог ОСОБА_4 дала показання про те, що опитування дитини на базі «Зеленої кімнати» можливо здійснювати з одного року відповідно до усталеної світової практики. ОСОБА_4 підтвердила, що дитина віком 3 роки повною мірою може усвідомлювати форму, колір та смакові якості, та в цьому випадку рівень розвитку дитини ОСОБА_3 був достатній для проведення її психологічного дослідження. Крім того, психолог зазначила, що частина методик, за допомогою яких вона здійснювала опитування дитини, застосовується до дітей трирічного віку та молодше [16].

Окремі питання використання у доказуванні даних, отриманих із застосуванням методики «Зелена кімната», розглядалися і ККС ВС.

ККС ВС у одній із постанов підтримав допустимість відмови від допиту малолітньої при тому, що матір категорично заперечувала проти допиту через психологічний стан дитини, і сторони не наполягали на допиті. ККС ВС зазначив, що судом було досліджено відеозапис допиту свідка ОСОБА_2 за правилами «зеленої кімнати», в якому вона детально розповіла про обставини вчиненого злочину. Таке дослідження доказу-відеозапису допиту малолітнього свідка й прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді дозволяє уникнути необхідності повторних викликів та допитів дитини та її ревіктимізації, що відповідає міжнародним вимогам до опитування дитини – свідка чи жертви злочинних посягань, а саме статті 35 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція, 2007 р.), яка була ратифікована Верховною Радою України 27 серпня 2012 р. і набула чинності з 1 грудня 2012 р., вимогам Конвенції ООН про права дитини та Керівним принципам ООН щодо правосуддя у питаннях, пов'язаних із участю дітей-жертв і свідків злочинів [17]. Як указувалося, дослідження відеозапису допиту не суперечить вимогам КПК України, проте, якщо б сторони наполягали на допиті, то невідомо, чи так само би оцінив цю ситуацію ККС ВС.

У іншій постанові ККС ВС послався на висновок спеціаліста стосовно проведення допиту неповнолітніх за методикою «Зелена кімната»: твердження захисника про відсутність тяжких наслідків для потерпілої та її психоемоційного розвитку є лише припущенням. Згідно з висновком спеціаліста щодо результатів проведення допиту (інтерв'ю) із неповнолітніми дітьми з застосуванням «Зеленої кімнати» ДДУВС, із застосуванням аудіо- і відеофіксації від 31 липня 2020 року потерпіла ОСОБА_2 вільно та відкрито повідомляє про події, які відбувались, тобто ці обставини залишились у пам'яті дитини. Водночас ненастання тяжких наслідків на час розгляду справи судами попередніх інстанцій пояснюється тим, що всі події, які відбувались, з огляду на свій малолітній вік, ОСОБА_2 сприймала як ігри, що були вигадані ОСОБА_3 з метою реалізації свого умислу на розбещення малолітньої [18].

Отже, як доводить аналіз судової практики, дані, отримані із застосуванням методики «Зелена кімната», використовуються у доказуванні. Попри те, як демонструє судова практика, є певні труднощі, зокрема щодо незастосування повторного допиту дитини, для чого використовується дослідження відеозаписів (що КПК України не суперечить, проте, якщо сторони наполягатимуть на допиті, є питання стосовно забезпечення права конфронтації); дослідження висновку спеціаліста про роботу з неповнолітніми (або «професійного висновку» особи, яка має спеціальні знання, без указання її статусу у кримінальному провадженні), допит спеціаліста.

-
1. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL:
https://reyestr.court.gov.ua/Review/78444777			
2. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL:
https://reyestr.court.gov.ua/Review/83282747			
3. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL:
https://reyestr.court.gov.ua/Review/88300874			
4. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL:
https://reyestr.court.gov.ua/Review/90395148			
5. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL:
https://reyestr.court.gov.ua/Review/96987194			

6. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76950169
7. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78763734
8. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78327285
9. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79275648
10. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101071335
11. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96479119
12. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93338052
13. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98258807
14. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101880394
15. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80752102
16. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92183978
17. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101519622
18. Єдиний державний реєстр	судових	рішень.	URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95509396

С. С. Єсімов,
*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри
адміністративно-правових дисциплін
Інституту права Львівського державного
університету внутрішніх справ*

ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ВЗАЄМОДІЇ З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Взаємодія поліції з інститутами громадянського суспільства – це особлива адміністративно-правова форма здійснення встановлених законом повноважень поліції щодо досягнення спільних із громадянським суспільством цілей та особливий метод правозастосовної діяльності поліції, змістом якого є узгодження дій на партнерській основі.

Інститути громадянського суспільства як суб'єкти взаємодії з поліцією – це об'єднання громадян, які з погляду адміністративного права є колективними суб'єктами, у статусі яких чіткіше виражені елементи цільового та компетенційного блоків елементів статусу, тоді як особливості організаційно-правового статусу мають менше значення для взаємодії із поліцією. Можливість взаємодії з поліцією визначається головно змістом цільового блоку елементів статусу громадського об'єднання, в якому мають бути представлені цілі та завдання, подібні до цілей і завдань поліції, а також його предметної компетенції, що визначає прийнятні для громадського об'єднання форми та методи реалізації прав у вибраній галузі діяльності.

Взаємодія Національної поліції з громадськістю в процесі забезпечення публічного порядку, охорони публічного порядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина в Україні відображена в працях учених: В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, Ю. П. Битяка, В. В. Білоуса, С. Г. Брателя, В. І. Вариводи, В. О. Заросила, Р. А. Калюжного, О. Ф. Кобзар, В. К. Колпакова, А. Т. Ком-

зюка, С. Ф. Константинова, В. А. Кулікова, М. В. Лошицького, Н. П. Матюхіна, О. М. Музичука, В. Ф. Опришко, О. І. Остапенка, О. П. Рябченко, О. Н. Ярмиша та інших.

Взаємодія поліції з інститутами громадянського суспільства характеризується переважно формальним ставленням поліції до цього напрямку діяльності. Завдання, поставлені в Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 року, реалізовані у частині укладання угод, а взаємодія з діючими громадськими об'єднаннями наявна в окремих випадках. Неабиякою мірою цей результат зумовлений відсутністю шляхів, спрямованих на організацію взаємодії з інститутами громадянського суспільства.

Види взаємодії поліції та інститутів громадянського суспільства різноманітні: взаємодія різниться залежно від особливостей завдань, що вирішуються поліцією спільно з громадянським суспільством, змісту завдань, сфери діяльності, характеру, тривалості й ініціатора взаємодії [1, с. 84].

Необхідно розробити та затвердити нову концепцію взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства, в основі якої мають бути положення, що визначають мету та завдання взаємодії. Мета взаємодії – ефективне комплексне використання сил і засобів органів поліції та інститутів громадянського суспільства з питань, що віднесені до ведення МВС України.

Завдання взаємодії: проведення спільних заходів з охорони громадського порядку; обмін інформацією у сфері протидії корупції, попередження та припинення кримінальних і адміністративних правопорушень, зокрема пов'язаних із незаконним обігом наркотиків; надання правової допомоги громадянам, які постраждали від злочинів; запровадження інформаційних технологій з обліку та розшуку осіб, проведення спільних заходів щодо пошуку зниклих громадян; інформаційний обмін у сфері запобігання корупції в органах поліції, виявлення фактів порушення поліцейськими вимог законності та службової дисципліни; обговорення та експертиза проектів нормативно-правових актів МВС України; правове навчання та консультування членів громадських організацій.

Необхідність підвищення ефективності вирішення покладених на поліцію Законом України «Про Національну поліцію» завдань щодо боротьби з кримінальними та адміністративними правопорушеннями, запобігання корупції зазначається у проєкті Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України. Ці завдання можуть бути вирішені поліцією за умови єднання з суспільством, довіри та сприяння суспільства.

З метою вирішення поставлених завдань у системі МВС України утворено спеціальні підрозділи з організації взаємодії з інститутами громадянського суспільства та засобами масової інформації, прийнято наказ МВС України від 23.08.2011 р. № 608 «Про затвердження Інструкції щодо організації роботи органів внутрішніх справ України із забезпечення взаємодії з населенням та громадськими формуваннями з охорони громадського порядку у сфері профілактики правопорушень», який втратив чинність згідно з наказом МВС України від 26.04.2019 р. № 333 «Про визнання такими, що втратили чинність, наказів Міністерства внутрішніх справ України» [2, с. 181].

Інструкція три роки тому втратила чинність, однак організація взаємодії поліції з суспільством, використання поліцією потенціалу громадянського суспільства залишаються на низькому рівні, незважаючи на те, що в країні спостерігається зростання соціальної активності окремих громадян і їх об'єднань, які прийнято називати інститутами громадянського суспільства.

Водночас Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2025 роки передбачає поглиблення взаємодії у сфері правоохоронної діяльності [3].

Соціальна активність проявляється з найбільш гострих для громадянського суспільства проблем, а саме з тих, що віднесені до ведення поліції, – вулична та побутова злочинність, наркоманія, пошук громадян, що загубилися, тощо.

Але часто прояви громадянської активності сприймаються поліцейськими як перешкода службової діяльності, а заходи щодо взаємодії проводяться формально. Для взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства є

об'єктивні підстави – це взаємний інтерес у забезпеченні законності та правопорядку, що для поліції призначено законом, а для громадянського суспільства – умовою нормального існування.

Вимога забезпечення законності та правопорядку – природне право громадянина як платника податків. Природним правом кожної людини є право особистої участі в управлінні громадськими справами щодо забезпечення законності та правопорядку.

Поліція взаємодіє з представниками громадянського суспільства, однак досвід такої взаємодії ще не отримав належної оцінки з боку наукових кіл щодо перспективи подальшого розвитку та вдосконалення, незважаючи на те, що громадянське суспільство користується великою популярністю як об'єкт наукового дослідження у філософських і соціологічних наукових колах.

Правові основи взаємодії з інститутами громадянського суспільства закладено у Законі України «Про Національну поліцію» [4]. Норми передбачають проведення постійного моніторингу взаємодії з інститутами громадянського суспільства та доведення результатів моніторингу до громадян, державних органів та органів місцевого самоврядування шляхом розміщення у засобах масової інформації, у мережі Інтернет.

Закон України «Про Національну поліцію» відносить залучення громадських об'єднань та громадян до реалізації державної політики щодо протидії злочинності, охорони громадського порядку та забезпечення публічної безпеки, участь у розробці програм, проектів нормативно-правових актів, обговорення питань діяльності поліції, громадський контроль.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», взаємодію із громадськими організаціями поліція здійснює в обов'язковому порядку. Поліція повинна сприяти інститутам громадянського суспільства у межах компетенції та має право використовувати повноваження громадських об'єднань. Порядок використання можливостей має бути встановлений законом.

Інститути громадянського суспільства зобов'язуються сприяти поліції. Узагальнюючи положення Закону України «Про Національну поліцію», можна назвати повноваження поліції щодо взаємодії з інститутами громадянського суспільства: взаємодія з інститутами громадянського суспільства; моніторинг взаємодії та опублікування результатів; сприяння інститутам громадянського суспільства; використання можливостей інституцій громадянського суспільства.

Подані юридичні конструкції недостатньо визначені. Якщо до сприяння поліції інститутам громадянського суспільства можна зарахувати повноваження, передбачені ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію», з'ясувати, якими законами встановлено порядок використання можливостей інститутів громадянського суспільства, неможливо.

Певною мірою сприяння поліції інститутам громадянського суспільства можна вважати забезпечення безпеки та охорону громадського порядку під час проведення масових заходів, сприяння організаторам таких заходів; сприяння представникам громадських об'єднань, якщо їм загрожує небезпека, зокрема вимагати припинити протиправні дії, що перешкоджають законній діяльності громадських об'єднань.

Фахівці дають низьку оцінку викладу обов'язків поліції з питань взаємодії з інститутами громадянського суспільства у ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію». Н. В. Лебедева вважає, що на такій основі може бути побудована лише одностороння взаємодія поліції з громадянами [5, с. 216–217]. Положення цієї статті обмежують участь інститутів громадянського суспільства у захисті життя, здоров'я, прав і свобод громадян, в охороні громадського порядку, власності, протидії злочинності та забезпеченні громадської безпеки. Усе це знижує рівень правоохоронної діяльності поліції та ставить перед громадянами складне завдання самостійного забезпечення особистої та громадської безпеки.

Одне загальне формулювання ч. 1 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» надає поліції право вимагати від громадян та посадових осіб припинення протиправних

дій, що перешкоджають законній діяльності громадських організацій.

У галузі охорони громадського порядку, попередження та припинення кримінальних правопорушень доцільно зобов'язати поліцію надавати допомогу та підтримку (інформаційну, технічну, методичну та ін.) фізичним і юридичним особам, які беруть участь у охороні громадського порядку. Згідно з вимогами Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», на поліцію покладено взаємодію з громадськими формуваннями [6].

Громадянам надано право брати участь у роботі дорадчих органів – координаційних, консультативних, експертних рад, комісій з питань охорони громадського порядку, але на запрошення. Проте поліція зобов'язана запрошувати їх.

Аналогічна ситуація з обов'язком поліції контролювати діяльність громадських об'єднань, установленим Законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». У Законі України «Про Національну поліцію» відповідне положення відсутнє.

Зазначене стосується положення, встановленого ст. 18 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», який передбачає можливість виплати народним дружинникам і позаштатним співробітникам поліції винагороди за допомогу у розкритті злочинів, затриманні осіб, які їх вчинили, заохочення за активне сприяння поліції.

На нашу думку, заохоченню мають підлягати будь-які громадяни, які активно допомагають поліції або одноразово сприяли розкриттю кримінального правопорушення, затриманню злочинця. Інше суперечить суті інституту заохочення.

Необхідно доповнити ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» такими пунктами: Національна поліція у порядку взаємодії:

- здійснює постійний моніторинг взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства, регулярно публікує його результати у засобах масової інформації та в мережі Інтернет;

- залучає громадян, представників громадських організацій для роботи координаційних, консультативних, експертних та дорадчих органів із питань охорони громадського порядку, створюваних в органах поліції;

- здійснює державний контроль діяльності громадських організацій правоохоронного спрямування.

Доповнити ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» таким пунктом:

- заохочувати членів громадських об'єднань, які активно сприяють поліції, надають допомогу поліції у виконанні покладених обов'язків, у порядку, встановленому органом виконавчої влади у сфері внутрішніх справ.

Доповнити ст. 18 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» словами: «члени громадських об'єднань, які активно сприяють поліції, надають допомогу поліції у виконанні покладених на неї обов'язків, можуть заохочуватися в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері внутрішніх справ».

Окремі питання взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства регулюються відомчими нормативним МВС України. Йдеться, наприклад, про наказ МВС України від 27.08.2017 р. № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» [7].

Відповідно до цього наказу МВС України, керівники територіальних органів поліції та дільничні офіцери поліції повинні забезпечити доступ громадян до інформації про діяльність поліції.

Порядок, умови, строки, обсяг інформації, що надається, не визначений в нормативно-правових актах. Здебільшого поліція забезпечена повноваженнями, необхідними для реалізації зазначених обов'язків.

Це повноваження вимагати й отримувати необхідну інформацію, залучати фахівців як консультантів, запрошувати на заходи посадових осіб державних органів, органів місцевого самоврядування, представників громадських об'єднань, що

проводяться поліцією, розміщувати інформацію в засобах масової інформації, проводити освітні заходи, видавати методичні матеріали, друковані видання, аналізувати зміст Інтернет ресурсів, узагальнювати практику взаємодії з інститутами громадянського суспільства, узагальнювати та аналізувати пропозиції громадських об'єднань, розробляти пропозиції щодо вдосконалення взаємодії, проводити конкурси та укладати контракти на розміщення замовлень на поставку товарів, виконання робіт, надання послуг для здійснення взаємодії з інститутами громадянського суспільства товариства.

У частині протидії корупції обов'язки органів державної влади встановлені Порядком проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції, відповідно до якого взаємодія із громадськими організаціями є одним із принципів антикорупційної експертизи [8]. Органи виконавчої влади, що розробляють проекти нормативно-правових актів, зобов'язані розглядати висновки незалежної антикорупційної експертизи, що надходять.

За результатами розгляду незалежного експерту має бути мотивована відповідь, за винятком випадків, коли у висновку відсутні пропозиції щодо способів усунення корупціогенних факторів.

Постановою Кабінету Міністрів України затверджено Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, який зобов'язує орган виконавчої влади, який розробив проект нормативно-правового акту, розмістити цей проект на сайті в мережі Інтернет у день направлення на погодження до державних органів.

Мін'юст України здійснює акредитацію громадян та організацій, які бажають проводити незалежну антикорупційну експертизу. Поліція у цій частині керується Антикорупційною програмою МВС на 2020–2022 роки [9].

Незалежній антикорупційній експертизі підлягають проекти законів, указів Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, проекти нормативно-правових актів МВС України. Останні – у разі, якщо вони зачіпають права та свободи

людини і громадянина, покладають обов'язки, встановлюють правової статус організацій, мають міжвідомчий характер.

Не підлягають незалежній антикорупційній експертизи проекти нормативно-правових актів, що містять відомості, що становлять державну таємницю, або конфіденційного характеру. Порядок проведення незалежної антикорупційної експертизи передбачає розміщення на сайті в мережі Інтернет розробленого проекту нормативно-правового акта підрозділом МВС України, який був головним виконавцем підготовки проекту.

Разом із проектом нормативно-правового акта розміщуються відомості про терміни направлення експертних висновків, зазначається адреса електронної пошти МВС України та поштова адреса для направлення висновків.

Наказом Мініюсту України «Деякі питання проведення антикорупційної експертизи» затверджено форму експертних висновків.

За результатами розгляду експертного висновку незалежної антикорупційної експертизи може бути прийняте рішення про повернення, якщо воно не відповідає встановленій формі, або надсилається мотивована відповідь. Виявлені експертом корупціогенні фактори мають бути усунені, після чого проект нормативно-правового акту має бути повторно поданий на розгляд до МВС України з додатком висновків незалежної антикорупційної експертизи.

Законом України «Про Національну поліцію» та Положенням про Міністерство внутрішніх справ України не передбачається можливість здійснення органами поліції підтримки соціально орієнтованих громадських об'єднань правоохоронного спрямування [10]. На це є причини.

Відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання», органи державної влади можуть надавати підтримку організаціям за умови здійснення відповідно до установчих документів певних видів діяльності, включаючи надання юридичної допомоги громадянам та правове просвітництво населення, діяльність із захисту прав і свобод людини та громадянина, формування у суспільстві нетерпимості до корупційної

поведінки, соціальної реабілітації осіб, які здійснюють незаконне споживання наркотичних засобів або психотропних речовин.

Здійснення перелічених видів діяльності відповідає інтересам поліції та входить до основних напрямів взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства. На підставі цього Державна служба з надзвичайних ситуацій України отримала право надавати підтримку соціально орієнтованим громадським об'єднанням.

Відповідні повноваження потрібні поліції.

Для цього необхідно до Положення про МВС України внести зміни:

- надає підтримку соціально орієнтованим громадським організаціям у порядку, встановленому законодавством України.

Розглянувши наведе, ми дійшли до таких висновків, зокрема: повноваження поліції щодо взаємодії з інститутами громадянського суспільства у законодавстві узгоджені не повною мірою. Наслідком цього стає сприйняття поліцейськими вимог щодо організації та здійснення взаємодії з інститутами громадянського суспільства як додаткове обтяження та формалізація взаємодії.

З метою усунення цієї проблеми обґрунтовано необхідність доповнення ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію», які встановлюють низку обов'язків поліції.

Доповнити ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» пунктом, що наділяє поліцію правом заохочувати членів громадських формувань, які активно сприяють поліції, які надають допомогу поліції у виконанні покладених обов'язків, у порядку, встановленому органом виконавчої влади у сфері внутрішніх справ.

Статтю 18 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» викласти у редакції: «члени громадських організацій, які активно сприяють поліції, що надають допомогу поліції у виконанні покладених обов'язки, можуть заохочуватися в порядку, вста-

новленому органом виконавчої влади у сфері внутрішніх справ».

З метою здійснення поліцією матеріальної підтримки громадським організаціям правоохоронного спрямування необхідно внести до Положення про МВС України такі зміни: «надає підтримку соціально орієнтованим громадським організаціям у порядку, встановленому законодавством України».

1. Ковалів М. В. Взаємодія поліції та інститутів громадянського суспільства. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 2 (12). С. 79–85.

2. Ковалів М. В. Форми взаємодії органів внутрішніх справ і громадськості у сфері охорони громадського порядку. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2011. Випуск 2. С. 179–187.

3. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки: Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>

4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

5. Лебедева Н. В. Адміністративно-правове регулювання взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства: дис. ... д-ра юрид. наук: спец.: 081. Київ, 2021. 275 с.

6. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1835-14>

7. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ МВС України від 27.08.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>

8. Про забезпечення реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції повноважень щодо проведення антикорупційної експертизи: рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 29.12.2018 р. № 3223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3223884-18#Text>

9. Антикорупційна програма МВС України на 2020–2022 роки. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/activity/prevention-corruption/onovlena-antikorupcii-na-programa-mvs-ukrayini-na-2020-2022-roki/onovlena-antikorupciina-program>

10. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>

М. В. Ковалів,
*кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
Інституту права Львівського державного
університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ КУРСАНТІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ

У науковій літературі триває дискусія щодо місця у системі юридичної освіти закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України [1-5]. Питання, що стосуються сутності та змісту адміністративно-правового статусу поліцейських Національної поліції (далі – поліції), пов'язані з реалізацією, цілком обґрунтовано не припиняють цікавити вчених.

Загальним питанням правового статусу співробітників МВС України та поліцейських Національної поліції присвячено праці багатьох учених, зокрема: С. М. Алфьорова, М. І. Ануфрієва, О. М. Бандурки, О. І. Безпалової, В. М. Гарашука, І. П. Голосніченка, С. М. Гусарова, О. Ю. Дрозда, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, О. В. Кузьменко, О. І. Остапенка, В. Л. Ортинського, А. М. Подоряки, Т. О. Проценка, В. В. Середи, О. Ю. Синявської, В. В. Сокурєнка, В. О. Шамрая, І. М. Шопіної й інших.

Реалізація завдань реформування державної служби та системи МВС безпосередньо залежить від ефективності державного управління і насамперед від якості кадрів. Можна констатувати, що у процесі реформування МВС України результати, очікувані суспільством, досягнуті не повністю, якість правоохоронних послуг підвищується повільно [6, с. 134].

Модель статусу курсанта можна подати як чотирирівнірну модель громадянина, що охоплює конституційний статус громадянина України, адміністративно-правовий статус члена адміністративного колективу, загальний статус здобувача вищої освіти та статус учасника освітніх відносин. Тільки універ-

сальний підхід дозволить забезпечити належну гарантованість реалізації конституційного права громадян на вищу освіту.

Елементний склад правового статусу курсанта – це загальноправова характеристика, правові підстави виникнення статусу, права, обов'язки та відповідальність, гарантії реалізації статусу та права на вищу освіту.

Курсанти – особлива соціальна група, яка вимагає особливого державного впливу та особливої відповідальності. Фактично регламентація здійснюється не законодавчим шляхом, а через відомчу нормативну творчість, яка значною мірою скорочує самостійність вишів у цих позиціях.

Щоб визначити основні види правовідносин, у яких бере участь курсант закладу вищої освіти МВС України, слід класифікувати різні підстави.

За спрямованістю у діяльності поліції правовідносини за участю курсантів можна розділити на дві групи. Першу становлять відносини всередині органів поліції (по вертикалі, по горизонталі), що виникають у процесі проходження державної служби, у процесі організації, забезпечення та функціонування закладу вищої освіти МВС України, які можна назвати внутрішніми чи внутрішньоорганізаційними.

Друга група – правовідносини, пов'язані з реалізацією курсантами зовнішніх функцій поліції, де той, хто навчається, позиціонується як курсант і поліцейський. Особливу увагу потрібно приділити первинній професійній підготовці, розглянувши питання оптимізації за допомогою нормативно-правового забезпечення, виробивши єдиний алгоритм дій у випадках, пов'язаних із виконанням покладених на поліцію функцій.

Правова конструкція статусу поліцейського потребує оптимального структурування на основі об'єктивні критерії, що дозволить забезпечити належну реалізацію призначення у системі врегульованих правом суспільних відносин, учасником яких є поліцейський. Це стосується особливої категорії поліцейських, які навчаються в закладах вищої освіти МВС України.

Адміністративно-правовий статус курсанта, зумовлений заміщенням державної посади, постає як складова правового статусу, що реалізується в адміністративно-правових відносинах, у сфері державного управління. За цією ознакою адмі-

ністративно-правовий статус курсанта розмежований із конституційно-правовим статусом.

До змісту адміністративно-правового статусу входять: мета діяльності; завдання, функції та повноваження у сфері управлінських відносин; гарантії, зокрема забезпечення діяльності, відповідальність; заборони та обмеження, встановлені чинним законодавством та пов'язані із заміщенням державної посади.

Заклад вищої освіти МВС України виділяється серед інших елементів системи МВС тим, що першочерговим завданням є підготовка кадрів для органів і підрозділів МВС України та Національної поліції шляхом реалізації основних і додаткових освітніх програм [7].

Заклад вищої освіти МВС України є науково-освітньою неприбутковою організацією, яка провадить діяльність у передбачених законодавством організаційно-правових формах; реалізує програми вищої освіти, інших рівнів освіти на підставі ліцензії, що видана уповноваженим державним органом [8], об'єднує науково-педагогічні кадри високої кваліфікації, здійснює підготовку навчальних, навчально-методичних і наукових праць; веде науково-дослідну діяльність із фундаментальної та прикладної тематики за своїм профілем; інтегрує навчальний і науковий процеси; бере участь у регіональному, національному та міжнародному освітньому та науковому співтоваристві, реалізує освітні програми Європолу.

З погляду логіки та техніки законотворчого процесу законодавець повинен визначати правове становище суб'єктів, права та обов'язки відповідно до властивостей та особливостей урегульованих певною галуззю суспільних відносин, а також відповідно до властивостей та особливостей суб'єктів цих відносин. Якщо не визначено належним чином, теоретично та законодавчо не закріплені властивості та особливості суспільних відносин, не може бути належного закріплення статусу суб'єктів цих відносин.

Удосконалення законодавства про освіту та службу в Національній поліції, нормативне забезпечення права громадян на вищу освіту залежать від того, як держава, суспільство та особа сприймають курсанта, яким пакетом прав, обов'язків

та відповідальності супроводжують перебування у стінах вишу та поза ним у період навчання.

В закладах вищої освіти для низки категорій поліцейських установлено спеціальний порядок проходження служби, що складається з певної сукупності правовідносин, які мають деякі особливості. Однією з особливостей проходження служби особами, які проходять навчання, є спосіб заміщення посади, що застосовується до розряду курсантів, який одержав у нормативно-правових актах певну назву «зарахування».

Як особливість у заклад вищої освіти МВС України для навчання на очній формі та одночасного проходження служби в поліції можуть надходити громадяни, які не досягли 18 років [9]. Це має важливе значення для характеристики сегменту правового статусу курсанта, прав і обов'язків. Реалізація функції та завдань, покладених на поліцію, безпосередньо пов'язано з наділенням поліцейського владними повноваженнями, у зменшеному обсязі.

Це пояснюється тим, що реалізація покладених на поліцію повноважень безпосередньо пов'язана зі значними фізичними та психічними навантаженнями. Тільки високий рівень підготовленості, професіоналізму, вироблені стійкі моральні та психологічні якості є гарантією безпеки поліцейського. Не правомірно вимагати від курсанта, який не досяг повноліття, виконання поліцейських повноважень, пов'язаних із загрозою для життя та здоров'я.

Законодавство не встановлює, як визначаються службові завдань та функції, здатні спричинити загрозу життю та здоров'я осіб, які їх виконують. Доцільно порушити питання щодо обмеження частини конкретних повноважень неповнолітнього поліцейського, що з виконанням окремих функцій поліції потребують самостійного прийняття та реалізації юридичних рішень, які тягнуть правові наслідки.

Особливістю у цьому напрямі є неоднозначність у визначенні моменту остаточного формування правового статусу поліцейського, який навчається, тобто того моменту, коли він стає повноцінним учасником державно-службових, правоохоронних правовідносин.

Аналіз правових норм дає змогу зробити висновок, що курсанти набувають статусу поліцейського з моменту укла-

дання контракту про службу в Національній поліції та видання наказу про зарахування до вишу. У зазначений момент формально виникають можливості реалізації прав і застосування заходів юридичної відповідальності після прийняття Присяги поліцейського.

Присяга виступає урочистим ритуалом, несе певне юридичне навантаження, оскільки до прийняття Присяги у внутрішній наряд, наряд із охорони громадського порядку курсанти не призначаються, не зазнають дисциплінарного покарання.

Питання моменту виникнення та припинення державно-владних повноважень, виконання правоохоронної функції зумовлено комплексом попередніх цьому моменту послідовно прийнятих посадовими особами поліції юридично значущих рішень. Зазначене у законодавстві визначено недостатньо конкретно. Не зрозуміло, що слід уважати підставою та приводом для початку та закінчення службової діяльності з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки цієї категорії поліцейських.

Уточнення підстав, приводів і тимчасових параметрів формування правового статусу є важливою обставиною для поліцейських, оскільки від цього безпосередньо залежить повноцінність та легітимність наділення поліцейського необхідним комплексом прав, обов'язків та гарантій, що становлять адміністративно-правовий статус.

Необхідно звернути увагу на те, що вивчення низки навчальних дисциплін передбачає ознайомлення курсантів із відомостями, що становлять державну таємницю. Курсанти зобов'язані виконувати вимоги законодавства України про державну таємницю, відповідати за порушення.

У закладах вищої освіти МВС України діють спеціальні правила припинення службового контракту у зв'язку з відрядженням. Правове обґрунтування подібного виключення поліцейських, які отримують освіту в закладах вищої освіти системи МВС України, та через різні обставини звільнених з поліції, на практиці викликає низку питань.

На окрему увагу заслуговують внутрішні відносини, що виникають між курсантами та безпосередніми команди-

рами, керівниками, викладачами. Службова діяльність кожного співробітника будь-якої з ланок системи, починаючи з МВС України та завершуючи органами поліції, є в загальному розумінні предметом внутрішньовідомчого контролю у межах цієї системи. Водночас контрольна діяльність, якщо вона становить одну з основних функцій структури системи МВС України, може бути предметом внутрішньовідомчого контролю [10, с. 76].

Адміністративно-правовий статус – величина змінна, постійно перебуває у стані розвитку, у прямій залежності від посади, яку заміщується поліцейським і визначає місце серед інших суб'єктів правовідносин.

Адміністративно-правовий статус курсанта включає положення про державну службу поліцейського. Курсанти закладів вищої освіти МВС України є поліцейськими, на них, як на інших поліцейських, поширюються правові засади державної служби, принципи відбору на службу, механізми заміщення посад, умови та порядок проходження служби, пільги та привілеї у соціальній сфері, низка інших положень.

Ця ситуація поєднує дві засади. Виникає питання щодо можливості курсанта до професійної реалізації повноважень у процесі служби як поліцейського отримання адекватної оцінки дії від населення. Якщо взяти до уваги зазначені обставини та обмежити повноваження курсантів у закладах вищої освіти МВС України, то залишається не вирішеним питання про можливість розглядати курсантів як повноцінних поліцейських, які проходять державну службу в поліції.

Елементом адміністративно-правового статусу курсанта є статус поліцейського як посадової особи. Оскільки курсанти поліцейські, то основні елементи статусу, зокрема повноваження, відображено у Законі України «Про Національну поліцію» [11].

Відповідно до Закону, курсант, незалежно від місця перебування та часу доби, зобов'язаний виконувати покладені на поліцейського обов'язки. Можна говорити, що поліцейський перебуває на службі при виконанні обов'язків двадцять чотири години на добу.

Курсанту, який навчається в закладі вищої освіти МВС України, присвоюється спеціальне звання молодшого складу

поліції, видається службове посвідчення, спеціальний жетон із особистим номером, нагрудний знак, формений одяг поліції. Право на носіння та зберігання вогнепальної зброї, спеціальних засобів за курсантом не закріплено.

Особливим елементом адміністративно-правового статусу курсанта є посада, яку він займає. Відповідно до якої основне завдання – отримати певні знання, вміння та навички, стати спеціалістом.

Повноваження курсантів закріплюються у відповідних посадових інструкціях, які необхідно формувати на основі загальних службових прав і обов'язків поліцейських, ураховуючи особливості закладів вищої освіти МВС України.

Необхідно зазначити, що навчання курсанта охоплює виконання функцій постового добового наряду, що призначається для підтримки внутрішнього порядку, охорони об'єктів закладу вищої освіти МВС України, зброї та боєприпасів та іншого довіреного майна. Основне призначення полягає в тому, що несення служби має сприяти отриманню професійних знань і умінь, будучи частиною навчання. Це особливий блок відносин, названих «внутрішня служба» та реалізованих переважно на території закладу вищої освіти МВС не тільки у процесі навчання із засвоєння освітніх програм, а й за межами вишу протягом усього службового часу, встановленого законодавством і розпорядком дня вишу.

Сприяючи оволодінню курсантом професійними знаннями, вміннями та навичками, відносини внутрішньої служби поширюються на весь службовий час. Здебільшого внутрішня служба спрямована на формування необхідних якостей з дотриманням вимог субординації, правил взаємовідносин у службовому колективі, включаючи представлення начальнику, звернення до нього та вітання; виконанням наказу; постійною чи тимчасовою реалізацією доручених організаційно-розпорядчих і контрольних функцій; дотриманням порядку дня; забезпеченням службової дисципліни.

У курсантів зміст та обсяг службових обов'язків і прав протягом службового часу не може залишатися незмінним, тому що для відносин внутрішньої служби характерні загальність, видова різноманітність, множинне призначення, значний перелік суб'єктів, які беруть участь у реалізації.

Практичні навички курсант отримує, будучи задіяним в охороні громадського порядку за межами закладу вищої освіти, коли він тимчасово відряджений у розпорядження територіального органу поліції.

Участь курсантів закладів вищої освіти МВС України у забезпеченні безпеки громадян та охороні громадського порядку є частиною професійної підготовки, передбаченої у відповідних освітніх програмах.

Ситуації, у яких реалізуються правомочності, нерідко характеризуються наявністю конфлікту, швидкоплинністю та іншими чинниками, у яких можливість прийняття неправомірного рішення чимала, оскільки курсант має дати юридичну оцінку ситуації, яка виникла, та кваліфікувати протиправне діяння.

У цьому випадку має велике значення час, коли рівень професійної підготовки дає змогу курсанту реалізувати покладені повноваження щодо забезпечення законності та правопорядку.

Як службові гарантії, поряд із широким спектром заходів соціальної підтримки поліцейських, які проходять навчання в закладі вищої освіти МВС України, є правові та організаційні засоби, що становлять у сукупності правила внутрішньої служби для зазначених підрозділів.

Стимулом, що гарантує якісне виконання курсантами посадових обов'язків, на додаток до підвищеного фінансового забезпечення, може стати позитивно зарекомендована в низці країн Європейського Союзу та деяких національних вишів система рейтингових показників, яка дає можливість та визначає черговість вибору випускниками місця майбутньої роботи та конкретної посади в поліції.

Окреслюючи проблему гарантованого забезпечення варіативних компенсацій курсантам, які вимушено виконують службові обов'язки за межами нормативно встановленої тривалості службового часу, доцільно виключити подібне наднормативне службове навантаження, яке виникає внаслідок того, що на службовий час, окрім освітнього процесу.

Для цього у розробці та затвердженні плануючої документації визначення виду та кількості зазначених службових

заходів слід узгоджувати з урахуванням усіх рівнів управління, що існують у структурі закладу вищої освіти, з уваги на сукупні тимчасові параметри навчального та службового навантаження, встановленого для конкретного періоду.

Аналіз нормативно-правових актів, які регулюють державно-службові відносини за участю суб'єктів, що розглядаються, дав змогу виявити особливості адміністративно-правового статусу:

- стабільність (наявність у всіх володарів статусу набору елементів, що становлять постійну основу) у поєднанні з періодичними незворотними (оцінка кваліфікації) та тимчасовими (службова необхідність) змінами;

- процес формування статусу розтягнутий у часі, де момент набуття є початок цього процесу;

- обсяг адміністративної правосуб'єктності за посадою обумовлений віком, фактом приведення до Присяги, рівнем кваліфікації, спеціальним званням, терміном служби на посаді, наявністю постійних організаційно-розпорядчих повноважень, формою та іншими параметрами навчання;

- посада курсанта очної форми до посади молодшого складу поліції не належить, але особам, які її заміщають, надається спеціальне звання рядового поліції;

- зарахування до закладу вищої освіти МВС України для навчання на очній формі за результатами проходження вступних випробувань закон не розглядає як призначення на посаду в поліції;

- громадянами, які вступають у заклад вищої освіти МВС України для навчання на очній формі на посаді курсанта, відомості про доходи, майно та зобов'язання майнового характеру, про доходи, про майно та зобов'язання майнового характеру подружжя та неповнолітніх дітей не представляються;

- додаткові види дисциплінарних стягнень.

Напрями оптимізації обов'язків, прав і інших елементів адміністративно-правового статусу курсанта, інтегрованих відповідно до сфер службової діяльності у взаємопов'язані комплекси (владний, службовий, освітній), обумовлено:

- повним поглинанням освітнього комплексу службовим, у межах якого поруч із рішенням освітніх завдань курсан-

тами реалізуються інші важливі аспекти проходження служби поліції;

- факультативним характером владного комплексу, що містить обов'язкові розпорядження правоохоронного реагування та окремі правозастосовні повноваження поліцейського, дозволені законом до реалізації курсантами поза посадових обов'язків;

- протиріччями у правовому регулюванні правил визначення службового часу та часу відпочинку, а також порядку його обліку;

- віковими вимогами до осіб, зарахованих на навчання до закладу вищої освіти МВС України, які у поєднанні з іншими обов'язковими параметрами передбачають можливість визнання поліцейськими після досягнення 18 років;

- готовністю до виконання обов'язків по службі та здійсненню управлінських функцій у навчальному колективі, що детермінує створення системи відбору та додаткової підготовки кадрів на посади молодших командирів навчальних формувань, розробку для них типових правових положень;

- необхідністю наявності в осіб, які позиціонуються суспільством як поліцейські, достатніх юридичних, організаційних і тактичних знань, умінь та навичок для самостійного вчинення обов'язкових правоохоронних дій.

Комплексне вирішення зазначених аспектів дасть змогу підвищити на новий рівень правове регулювання проходження служби курсантами в закладах вищої освіти МВС України, закласти необхідну нормативну основу для поліпшення ефективності реалізації всіх елементів адміністративно-правового статусу курсанта.

1. Аброськін В. В., Албул С. В. Заклади вищої освіти МВС України в контексті концепції розвитку юридичної освіти. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 204–212.

2. Аброськін В. В. Адміністративно-правовий статус закладів вищої освіти МВС України як суб'єктів реалізації освітньої функції держави. *Підготовка поліцейських в умовах реформування МВС України: збірник наукових праць V міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 29 травня 2020 р.). Харків: ХДУВС, 2020. С. 14–16.

3. Долинська М. С. Проблеми юридичної освіти в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 32–37.
4. Логвиненко Б., Ігнатов С. Окремі особливості підготовки поліцейських у закладах вищої освіти МВС України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1. С. 8–13.
5. Басиста І. В., Йосифович Д. І. Підготовка фахівців у галузі «Право» закладами вищої освіти МВС України: історичні передумови, сучасний стан та перспективи. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 1 (7). С. 8–14.
6. Гурковський М. П., Єсімов С. С. Зміст і методологія роботи з кадровим резервом у системі МВС України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 134–145.
7. Про затвердження положення про вищі навчальні заклади МВС: наказ МВС України від 14.02.2008 р. № 62. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08#text>
8. Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ, поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України: Наказ МВС України від 15.04.2016 № 315. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0668-16#Text>
9. Єсімов С., Перепелиця А. Адміністративно-правове регулювання внутрішньовідомчого контролю в органах Національної поліції. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 2 (12). С. 72–78.
10. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Я. М. Когут,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
Львівського державного університету
внутрішніх справ,*

Ю. Ц. Жидецький,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри
Львівського державного університету
внутрішніх справ,*

Н. О. Пряхіна,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Професійна діяльність працівників правоохоронних органів зазнає динамічного впливу складних професійних завдань, виконання операцій в екстремальних і швидкоплинних умовах, необхідності постійного контролю та прийняття рішень, які потребують підвищеної особистої відповідальності, за умови дефіциту часу, що впливає на розвиток професійного стресу.

Якщо у 1983 р. 55% людей щотижня переживали стрес, то у 1992 р. уже кожен третій відчував стрес щодня або декілька разів на тиждень, що на 20% більше ніж десять років тому. В сучасних умовах вже 83% людей щодня відчували стрес, близько 80% скарг пов'язано з професійним стресом. І лише 35% осіб отримували задоволення від своєї роботи.

Всесвітня організація охорони здоров'я називає професійний стрес хворобою XXI ст., оскільки цей вид стресу властивий будь-якій професії світу і набув розмірів глобальної епідемії. Як стресори частіше згадують такі чинники: надмірне навантаження, тривалість робочого часу, конкуренція, занадто

швидке службове зростання, мобінг, конфлікт між роботою й особистим життям, невпевненість у надійності свого становища на роботі [1].

Професія поліцейського була зарахована до десятки найбільш напружених робочих місць у США (Американський інститут стресу) і класифікується як одне з найбільш стресових професій в світі (Майкл Піттаро, виконавчий директор Ради з питань алкоголізму та зловживання наркотиками в 2008 році, в дослідженні професійного стресу у поліції), як з огляду на характер роботи поліції, так і через множину наслідків, пов'язаних із робочим середовищем [2].

Важливо коротко розглянути питання професійного стресу працівників правоохоронних органів, причини, які його генерують, шляхи профілактики та ефективного управління стресом.

Професійна діяльність працівників поліції зазвичай триває в екстремальних умовах. Професійне середовище оперативно-службової діяльності потребує від працівників поліції особливої психічної стійкості для збереження здоров'я. Відсутність належної психологічної підготовки, зазвичай, спричиняє в особистості хронічні стреси та психічні деформації. Працівники поліції зазнають постійних психологічних навантажень, виконують ризиковані дії під час реалізації професійних функцій, підтримують високий рівень емоційно-фізіологічної напруги. Правоохоронці часто мають справу з особами, які опосередковано чи безпосередньо є порушниками закону. Відповідно, працівники поліції контактують не з найкращими суб'єктами суспільства, для яких характерна підвищена емоційність, грубість, агресивність, неадекватність тощо. Негативні емоції деформують риси особистості співробітника поліції, а в найбільш важких випадках спричиняють психосоматичні захворювання.

Серед симптомів стресу в працівників правоохоронних органів – зловживання алкогольними напоями. В деяких підрозділах правоохоронних органів існує тенденція вживання алкоголю наприкінці робочого дня для зняття напруги. Такий швидкий метод здолаття наслідків стресу може перерости

у стійку звичку. Залежність від алкоголю може зруйнувати благополуччя людини, її світ та життя.

Також симптомами стресу є тривога, безсоння. Уві сні людина проводить 1/3 свого життя, і цей час є найбільш корисним для людини. Сон відновлює тіло, емоції і психіку. Нервова система відновлює свої клітини, сон слугує профілактикою багатьох захворювань, підсилюючи опір імунної системи. Під час сну процеси загоєння відбуваються швидше, саме уві сні наш мозок запускає діагностику усіх систем організму, механізм самовідновлення, нормалізується кровоносний тиск, стабілізується гормональний обмін речовин, вирівнюються показники цукру тощо. Ті, хто страждає безсонням, схильні до численних захворювань. Якщо протягом півгодини людина не може заснути, отож вона відчуває емоційну напругу і стрес.

У дослідженні Pittsburgh Sleep SCORE було встановлено, що внутрішньоособова варіабельність параметрів сну пов'язана з психосоціальними та фізіологічними показниками стресу, особливо серед тих, хто працює в екстремальних умовах. Напружені події життя були пов'язані з збільшенням нічної мінливості за тривалістю та фрагментацією. Негативні наслідки впливають на помірні зв'язки між норадреналіном та варіабельністю сну, так що найбільша мінливість при вимірах активності є серед тих, що мають як високий рівень норадреналіну, так і високий негативний вплив. Дані експериментальних досліджень указують на те, що і психосоціальні, і фізіологічні стреси пов'язані зі збільшенням нічної мінливості тривалості та фрагментації сну людей, особливо серед тих, хто повідомляє про негативні емоції. Ці результати можуть мати наслідки як для профілактики стресових станів у працівників правоохоронних органів [3].

Зазвичай людині для повноцінної працездатності потрібно 6–8 години сну на добу. У 2011 році нідерландськими вченими Університету Вебера було проведено дослідження щодо впливу недосипання на загальне самопочуття та працездатність людини, у ході якого недосипання було прирівняне до наслідків вживання алкоголю. Брак сну і вживання алкого-

лю викликали порушення процесу мовлення, нездатність збалансувати дрібну моторику рук, координувати рухи очей та контролювати розслаблення повік [4].

Ще один вияв стресу – втома. Професія передбачає понаднормове навантаження, виконання завдань, подекуди вимагає фізичної витривалості протягом тривалого часу та значної психічної енергії. Безумовно, усе це викликає втому, що виникає внаслідок стресу. Коли мозок стикається з невідомим, він сприймає ситуацію стресовою, оскільки не знає, як слід діяти. За таких умов організм реагує двома шляхами – бій або уникнення. Це запускає виділення адреналіну та кортизолу, збільшення частоти серцевих скорочень, напруження м'язів та звуження судин. З часом повторювальні стресові ситуації можуть призвести до виснаження наднирників і довготривалої втоми.

Наслідки хронічної втоми можуть стати руйнівними для фізичного та психічного добробуту поліцейських, вплинути на здатність швидко, зважено приймати рішення, позначитись на пізнавальній сфері. Коли поліцейські постійно втомлюються після режиму несення служби, часто їм не вистачає відведеного часу для відновлення.

Вплив втоми на працездатність. У дослідженні Гданського університету 2012 року щодо втоми поліцейських окреслено такі тривожні факти. Зокрема поліцейські, які відчувають хронічну втому:

- частіше хворіють;
- мають труднощі у побудові щасливих, довірливих особистих стосунків;
- мають проблеми в організації власного робочого часу;
- допускають помилки під час ведення та складання службової документації;
- допускають випадки неправомірного сну під час чергувань, що може призвести до серйозних наслідків, виникнення надзвичайних подій;
- мають значну кількість скарг населення на неправомірні дії та грубе ставлення під час виконання службових

обов'язків та низьку ступінь довіри серед обслуговуваного контингенту;

- мають конфліктні стосунки з безпосередніми керівниками;

- наявний підвищений травматизм у виконанні службових обов'язків;

- існує висока вірогідність зазнати серйозні поранення аж до вбивства, через необґрунтований ризик та ігнорування ознак небезпеки;

- також вони достроково звільняються на пенсію внаслідок емоційного професійного вигорання [5].

Відповідальність за профілактику подібних руйнівних наслідків на життя та здоров'я працівників, безумовно, лежить на керівниках, які мають забезпечувати розумний баланс та рівномірний розподіл зусиль, робочого навантаження та відновлення, відпочинку. Нещодавні дослідження показують, що культура в поліції підтримує тезу, що інтенсивна професійна діяльність із повною віддачею найбільш сприятлива для подальшої кар'єри поліцейського, незважаючи на те, що хронічна втома викликає серйозні проблеми з працездатністю та здоров'ям.

Хронічна втома внаслідок стресу впливає на психічний та фізичний стан людини, зокрема:

- порушуються здатність ясно та чітко формулювати судження;

- людина страждає від втрати або надлишку ваги;

- порушується координація руху очей;

- підвищується тривожність або депресія;

- виникають проблеми у шлунково-кишковому тракті (розлади травлення, гастрит, виразка шлунку, проблеми з жовчним міхуром, підшлунковою залозою тощо);

- збільшується кількість поліцейських, які зловживають алкоголем або вживають психотропні засоби, наркотичні речовини;

- зростає можливість виникнення посттравматичних стресових розладів або професійного вигорання;

- випадки проявів перевищення владних повноважень, неправомірного застосування сили;
- підвищується ризик серйозних проблем зі здоров'ям, таких як діабет або серцево-судинних захворювання [5].

Науковими дослідження В. Роджера, М. Міллера та Й. Снайдера підтверджено факт значного впливу на розвиток стресу працівників правоохоронних органів їхнього професійного середовища [6].

Професійна діяльність працівників поліції зазвичай реалізується в екстремальних умовах. Професійне середовище оперативно-службової діяльності потребує від працівників поліції особливої психічної стійкості для збереження здоров'я. Відсутність належної психологічної підготовки, зазвичай, спричиняє в особистості хронічні стреси та психічні деформації. Працівники поліції зазнають постійних психологічних навантажень, здійснюють ризиковані дії під час виконання професійних функцій, підтримують високий рівень емоційно-фізіологічної напруги. Правоохоронці часто мають справу з особами, які опосередковано чи безпосередньо є порушниками закону. Відповідно, працівники поліції контактують не з найкращими суб'єктами суспільства, для яких характерна підвищена емоційність, грубість, агресивність, неадекватність тощо. Негативні емоції деформують риси особистості співробітника поліції, а в найбільш важких випадках спричиняють психосоматичні захворювання.

Під керівництвом професора Девіда Ф. Сунахара у Королівському Канадському коледжі з підготовки поліції було проведено наукові дослідження з моделювання професійного середовища правоохоронних органів та причин деградації професійної поведінки поліції [7].

На формування моделі професійного середовища головно впливають чотири фактори: агресивне вуличне середовище, внутрішні робочі стосунки між працівниками, вмотивованість співробітників і поліцейська субкультура.

Агресивне вуличне середовище є лицемірним, конфліктним. Робота в поліції зобов'язує бачити за фасадом ніби

респектабельних, порядних громадян насправді зловісну, протизаконну поведінку. Професійна діяльність правоохоронців завжди під пильним критичним поглядом засобів масової інформації та активних громадян із соціальних мереж. Необ'єктивне, агресивне вуличне середовище спричиняє афективні дії та негативно впливає на психічне здоров'я правоохоронців. Дуже часто працівники правоохоронних органів сприймають себе жертвами несправедливого, жорсткого соціального середовища. Вони починають прагнути справедливої спеціальної компенсації за виконання місії «санітара» з очищення соціуму від бруду [8].

Внутрішні робочі відносини між правоохоронцями дуже часто ґрунтуються на авторитарному підході, жорстких відносинах, що межують із цинізмом. Відповідно в співробітника розвивається недовіра, він постійно шукає прихованих мотивів, змов, провокацій, що психічно виснажує особистість, розвиває в неї безнадійність і песимізм. Психічно виснажений працівник правоохоронних органів не бачить жодних підстав бути лояльним до правил суспільства та вимог службової діяльності [9].

Вмотивованість працівника правоохоронних органів переважно ґрунтується на усвідомленні, що вони виконують суспільну місію: творять добро та служать загальним інтересам. Таке усвідомлення зазвичай переростає у бажання працівника бути приналежним до елітної соціальної групи. Проте, надмірна його вмотивованість може спричинити до надмірної самовіддачі та професійного вигорання.

Під поліцейською субкультурою розуміється специфічний набір поглядів, принципів і поведінки, що дотримуються працівники правоохоронних органів. Робота в агресивному середовищі формує думку, що представники громадськості й інших соціальних груп є ненадійними та потенційно ворожими. Мантра поліцейської субкультури полягає в тому, що без існування поліцейської сили загальний порядок усередині суспільства може розчинитися в хаосі. Ця мантра повторює поняття єдності, взаємозалежності та командної роботи серед співробітників, необхідних для виконання обов'язків офіцера поліції.

Професійна лояльність є однією з провідних якостей поліцейської субкультури. Вона є основним інструментом, що забезпечує безпеку та кар'єрний ріст. Утім, жорстке дотримання поліцейської субкультури може зруйнувати позитивні особистісні якості професіонала, які необхідні для забезпечення демократичної діяльності поліції та збереження його психічного здоров'я. Важливо зазначити, що існують принципові відмінності в субкультурі поліції, залежно від особливостей регіону та його культурних традицій.

Отже, професійне середовище поліції має тісний взаємозв'язок із психічним здоров'ям працівників правоохоронних органів. Під час формування кадрової політики правоохоронних органів необхідно враховувати можливий інтегрований вплив субкультури поліції, агресивного вуличного середовища та управління праці на формування здоров'язберігаючого середовища для працівників поліції.

Перш ніж стати поліцейським, кандидати повинні пройти випробування перед працевлаштуванням. Випробування перед прийняттям на роботу – це процес, за якого оцінюють, чи годиться кандидат для роботи у правоохоронних органах. У багатьох країнах під час здійснення професійно-психологічного відбору використовуються психологічні інструменти, які прогнозують можливу проблемну поведінку майбутніх працівників поліції. Ці методики можуть виявити такі проблеми у потенційних працівників поліції, як міжособистісні труднощі в спілкуванні та негативні емоції.

Раніше психологічні обстеження кандидатів були спрямовані на виявлення можливих ознак психічних захворювань та розглядалися як додаткове медичне обстеження. Проте, в сучасних умовах багато країн змінило законодавство про інвалідність та особисті права громадян, що поставило ці методики в суперечність до правового поля [10].

Сьогодні у США та ЄС під час здійснення професійного відбору використовують методики, які визначають моделі поведінки майбутніх працівників правоохоронних органів. Досліджуються такі характеристики особистості, як здатність

управляти емоціями, відповідальність, доброчесність, стресостійкість тощо [11]. Практика засвідчує необхідність поєднання сучасних методик опитування в тандемі з клінічним інтерв'юванням. Однак, зазвичай, типовий кандидат до роботи в правоохоронних органах витрачає багато часу для проходження різноманітних тестів. У багатьох із цих тестів містяться вбудовані заходи для виявлення невідповідності та перебільшення. Практика вказує, що ефективнішим засобом є безпосереднє спілкування (інтерв'ювання) з психологом.

Клінічне інтерв'ювання сприяє можливості виявити у кандидатів нестабільні коливання настрою, самозакоханість, зловживання алкоголем, токсичними речовинами або наявність упередженого ставлення до громадян. Утім, у деяких випадках формальне ставлення до проведення інтерв'ювання може призводити до негативних наслідків. Під час службового розслідування насильницьких дій, вчинених поліцейськими Балтімора (США), було з'ясовано, що психологи здійснювали оцінку психічної стійкості офіцерів за 15 хвилин замість 45 хвилин, передбачених державним контрактом. Експерти стверджують, що 15 хвилин недостатньо, щоб адекватно проводити психологічні оцінки кандидатів для служби в поліції [12].

Отже, профілактика професійного стресу працівників правоохоронних органів – це система заходів з організації раціонального режиму праці та відпочинку, корекції функціонального стану та підвищенню рівня тренованості, раціональної організації робочого часу та місця правоохоронців з урахуванням ергономічних вимог, поліпшення соціальної підтримки та психологічного клімату в колективі. Це системний комплекс заходів, спрямований на зниження ризику розвитку відхилень у стані здоров'я працівників правоохоронних органів, запобігання або уповільнення прогресування захворювань, зменшення несприятливих для здоров'я наслідків.

З метою формування стресостійкої поведінки та зменшення негативного впливу стресу на психіку поліцейських доцільно використовувати у щоденній практиці копінг-стратегії

з метою стабілізації психоемоційного стану, зокрема: релаксаційні вправи, майндфулнес і вправи на концентрацію уваги, медитативні техніки, ауторегуляцію дихання тощо.

З особовим складом працівників правоохоронних органів з метою розвитку стресостійкості проводять різні психоедукаційні заходи, зокрема інтерактивні заняття та тренінги. Процес психологічної підготовки передбачає розвиток умінь точного оцінювання та регуляції свого психологічного стану, ступеня психоемоційного напруження під час вирішення завдань різної складності, опанування прийомів психологічного відновлення, забезпечення особистої безпеки в специфічних умовах професійної діяльності та повсякденному житті.

Працівники правоохоронних органів, котрі перебувають під дією стресових факторів, розуміють, що з ними коїться погане, але зупинити цей процес без фахової допомоги не завжди можуть. У таких випадках звернення до психологів, психотерапевтів і психіатрів є обов'язковим. Корисною та ефективною в цьому напрямі є психотерапія, тобто вплив словом та використанням спеціальних психокорекційних методик на психіку людини (когнітивно-поведінкова терапія, гештальт-терапія, психоаналіз, арт-терапія тощо).

1. Bano B., Talib P. (2017) Understanding police stress towards a secure and sustainable society. *International Journal of Police Science&Management*. 19 (3). 159–170. URL: <https://doiorg.ezp.waldenulibrary.org/10.1177/1461355717713999>

2. Purda-Nicoară (Netotea-Suciu) Valeria-Liliana-Amelia. Burnout – an Effect of Professional Stress in the Police Environment. 2nd International Conference on Economics, Trade and Development IPEDR. Vol. 36. 2012.

3. Elizabeth J. Mezick, Karen A. Matthews, Martica Hall, Thomas W. Kamarck, Daniel J. Buysse, Jane F. Owens, Steven E. Reis. Intra-individual variability in sleep duration and fragmentation: Associations with stress. *Psychoneuroendocrinology*. Vol. 34. Issue 9. P. 1346–1354. October, 2009.

4. Senjo Scott. Dangerous fatigue econditions: A study of police work and law enforcement administration. URL: <https://www.researchgate.net/publicat/->

on/233077916_Dangerous_fatigue_conditions_A_study_of_police_work_and_law_enforcement_administration

5. Basinska B. A., Wiciak I. Fatigue and professional burn out in police officers and firefighters. URL: https://www.researchgate.net/publication/236983656_Basinska_BA_Wiciak_I_Fatigue_and_professional_burnout_in_police_officers_and_firefighters

6. Rodger W., Miller M., Snyder J. The value gap between police and policed. *Journal of Social Issues*. 1971. Vol. 27. P. 155–71.

7. David F. Sunahara. A model of unethical and unprofessional police behavior. The Canadian Review of Policing Research. URL: <http://crpr.icaap.org/index.php/crpr/article/view/17/16>

8. Kevin Gilmartin. Ethics-Based Policing Undoing Entitlement. August 20, 2002. URL: www.gilmartinharris.com/

9. Zhydetskiy Yu. Ts., Priakhina N. O., Ptashnyk-Serediuk O. I. Prevention of suicide among the workers of law enforcement agencies on the basis of the successful aspiration. *Scientific journal Virtus*. 2020. January № 40. P. 47–52.

10. Villarama Kyle. Predicting Personality Traits in Police Officer Candidates Using the M-PULSE. Walden University. 2020. URL: <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=10277&context=dissertations>

11. Ellingwood H., Williams K. M., Sitarenios G., Solomon, J. (2018). Psychometric properties of a contextualized, actuarially informed assessment for law enforcement personnel selection: The m-pulse inventory. *Journal of Police and Criminal Psychology*. URL: <https://doi-org.ezp.waldenulibrary.org/10.1007/s11896-018-9290-0>

12. 5 stressescops deal with that non-cops should know about / The incidents LEO witness will change them on duty and off duty. July 10, 2019. URL: <https://www.police1.com/family-home/articles/5-stresses-cops-deal-with-that-non-cops-should-know-about-mr5SAAz4RiM0j9CR/>

Н. П. Мокрицька,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін
Інституту права Львівського державного
університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЛИ НА СЛУЖБІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ

Соціальна функція держави зумовлює характер і види заходів правового впливу щодо правопорушника у сфері соціального забезпечення населення, яка спрямована на такий перерозподіл суспільних благ, що сприяє матеріальній підтримці людини у випадку настання відповідного соціального ризику. Негативний прояв останнього у вигляді відсутності роботи, стійкої втрати працездатності або ж на певний термін із різних причин зазвичай призводить до зниження рівня доходу людини. Всі ці обставини зумовлюють особливості визначених законодавством видів правового впливу до застрахованої особи та підстав їх застосування.

Теоретико-практичні аспекти відповідальності у сфері соціального забезпечення досліджували такі вчені: В. В. Андріїв, М. І. Боднарук, Н. Б. Болотіна, В. С. Венедиктов, В. В. Жернаков, М. І. Іншин, Н. В. Пададименко, С. М. Синчук, Н. М. Хуторян та багато інших. Проте в умовах євроінтеграційних процесів система соціального забезпечення, зокрема щодо пенсійного забезпечення, постійно змінюється, оновлюється відповідне законодавство, що потребує подальшого вивчення означених питань.

Відповідно до ч. 3 ст. 60 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 р. № 2262-XII, суми пенсій, виплачені надміру внаслідок зловживань із боку пенсіонера (подання документів із свідомо неправдивими відомостями, неподання

відомостей про зміни у складі його сім'ї тощо), можуть бути повернуті пенсіонером добровільно або стягуються на підставі рішень органу, який призначає пенсію, чи суду.

Відповідне положення поширюється на громадян України серед осіб, які перебували на військовій службі, службі в органах внутрішніх справ, Національній поліції, Національному антикорупційному бюро України, Службі судової охорони, державній пожежній охороні, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, органах і підрозділах цивільного захисту, податковій міліції, Бюро економічної безпеки України чи Державній кримінально-виконавчій службі України, та деяких інших осіб, які мають право на пенсію за цим Законом.

Відтак щодо осіб, які реалізують право на отримання суспільних благ у системі пенсійного забезпечення можуть бути застосовані певні засоби правового впливу, які характеризують відповідальність отримувачів матеріального забезпечення.

Зміст положення ч. 3 ст. 60 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» дає підстав для висновку, що відповідальність громадян України серед осіб, які перебували на службі в Національній поліції, має майновий характер, який полягає у зазнанні особою певних негативних наслідків. Їх особливість, на нашу думку, у тому, що правопорушника не позбавляють власного майна, а зобов'язують повернути те, що він незаконно отримав у результаті вчинення протиправної поведінки. Не застосовуються більше жодні додаткові санкції, як-от відшкодування заподіяної шкоди, упущена вигода, сплата неустойки, які властиві цивільно-правовій відповідальності. Тобто санкція у вигляді повернення суми виплачених пенсій є правовим засобом забезпечення виконання своїх зобов'язань, які передбачені законом.

Вина, яка є необхідною умовою застосування майнової санкції, повинна проявлятися у невиконанні пенсіонером своїх обов'язків і зловживанні ними. У такий спосіб, як видається, формується правопорушення, що є підставою для застосування заходів правового впливу (санкцій).

Не долучаючись до тривалої теоретико-правової полеміки стосовно питання співвідношення понять «санкція» та «відповідальність», зазначимо, що чимало науковців для позначення видів відповідальності у праві соціального забезпечення послуговуються терміном «санкція». Зокрема, як зазначають автори колективного видання академічного курсу «Право соціального забезпечення України», зокрема В. Я. Бурак, П. Д. Пилипенко, С. М. Синчук, у разі необхідності захисту порушених прав суб'єктів правовідносин використовуються такі основні заходи впливу, як санкції адміністративної та майнової відповідальності [2, с. 34–35]. Н. В. Пададименко характеризує їх як правовідновлюючі санкції, які полягають у поверненні безпідставно отриманих соціальних благ [3, с. 94].

На нашу думку, обов'язок повернути виплачене пенсійне забезпечення і є тим засобом правового впливу, санкцією та водночас різновидом майнової відповідальності.

Відповідальність пенсіонерів – громадян України серед осіб, які перебували на службі в Національній поліції, настає у разі надміру виплачених йому сум соціального забезпечення. Щодо цього суб'єкта не застосовуються штрафні санкції. У судовій практиці надміру виплачені суми трактуються безпідставно набутим майном. Тому під час вирішення подібних судових прав застосовуються у комплексі дві статті Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV [4].

Зокрема, у ст. 1214 наведеного акта передбачено обов'язок особи, яка набула майно, відшкодувати всі доходи, які вона одержала або могла одержати від цього майна з часу, коли ця особа дізналася або могла дізнатися про володіння цим майном без достатньої правової підстави.

Попри те, у ст. 1215 зазначено, що не підлягають поверненню безпідставно набуті пенсії, допомоги, стипендії, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, аліменти та інші грошові суми, надані фізичній особі як засіб до існування, якщо їх виплата проведена фізичною або юридичною особою добровільно, за відсутності рахункової помилки з її боку і недобросовісності з боку набувача.

Отже, рахункова помилка є умовою, яка виключає відповідальність, оскільки соціальна виплата розглядається у цивільному праві як засіб матеріального існування.

Під час вирішення спорів щодо повернення надміру виплаченої пенсії суди послуговуються постановою Пленуму Верховного Суду України від 24.12.1999 р. № 13 «Про практику застосування судами законодавства про працю», де передбачено, що до лічильних помилок належать неправильності в обчисленнях, дворазове нарахування заробітної плати за один і той самий період тощо. Не можуть вважатися ними не пов'язані з обчисленнями помилки в застосуванні закону та інших нормативно-правових актів, зокрема колективного договору [5].

Зіставлення ст. 1215 Цивільного кодексу України з положеннями численних законодавчих актів у сфері соціального захисту дає підстави для висновку, що відповідальність отримувача соціального забезпечення настає у разі зловживання з його боку, яке і характеризує загалом його недобросовісну, неправомірну винну поведінку.

Також зазначимо, що вичерпного переліку обставин, які можуть трактуватися як зловживання законодавством, загалом не визначено. Відтак і підлягають довільному тлумаченню факти, які доводять вину особи у зловживанні, внаслідок якого було здійснено виплату соціального забезпечення та можуть бути покладені в основу правопорушення.

Варто також зазначити, що ч. 3 ст. 60 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» є єдиним положенням у цьому акті, що характеризує зловживання пенсіонера. Зокрема, до таких неправомірних діянь віднесено подання документів із свідомо неправдивими відомостями, неподання відомостей про зміни у складі його сім'ї тощо. Отже, перелік не є вичерпним.

Аналіз чинного соціального законодавства загалом до підстав таких неправомірних дій додає також подання документів, які були підроблені або будь-яким іншим чином сфальсифіковані (а тому містять недостовірні дані); подання документів із явно неправильними відомостями; неподання

або несвоєчасне подання відомостей про зміну місця проживання, власні доходи, одруження, які можуть вплинути на надання конкретного виду та розміру соціального забезпечення.

Як зазначає у своїй постанові Верховний Суд України від 20.06. 2018 р. за № 607/936/17-ц, механізм повернення надмірно сплачених сум пенсій передбачає стягнення таких сум лише у випадку, якщо така надмірна сплата відбулась з вини пенсіонера, а саме – через зловживання, зокрема, у випадку надання недостовірної інформації або ненадання інформації, обов'язковість подання якої передбачена законодавством [6].

Правову оцінку «несвоєчасного подання» надає певною мірою Верховний Суд України у постанові № 489/3771/16-а від 20.12.2018 р., де характеризує відповідальність пенсіонера у разі не повідомлення органу пенсійного фонду про обставини, що спричиняють зміну розміру пенсії або припинення її виплати [7].

Як правильно постановив Вищий адміністративний суд України 09.02.2016 р. у справі № 591/4154/14-а, факт підробки документа та використання підробленого документа повинен бути підтверджений лише вироком суду у кримінальній справі, що набрав законної сили [8].

Щодо стягнення зайво виплачених пенсійних сум, то порядок їх утримання залежить від виду соціального забезпечення та способу їх виплати і встановлені у зв'язку з цим обмеження відрахування.

Зокрема, у випадку, якщо соціальні виплати працівникам виплачуються разом із заробітною платою (як-от допомога у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності), то для повернення зайво виплачених сум роботодавцем застосовується ст. 128 Кодексу законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII [9].

Натомість ч. 3 ст. 60 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» передбачає у зв'язку з цим такі способи, як добровільне повернення сум пенсіонером і стягнення на підставі рішень територіальних органів Пенсійного фонду чи в судовому порядку. Детальніше ці питання регулює постанова правління

Пенсійного фонду України від 21.03.2003 р. № 6, якою затверджений Порядок повернення сум пенсій, виплачених надміру, та списання сум переоплат пенсій, що є безнадійними до стягнення [10].

З огляду на викладене, особливістю відповідальності у системі пенсійного забезпечення осіб, які перебували на службі в Національній поліції, є її обов'язок повернути суми виплаченого пенсійного забезпечення. Умовою такого виду майнової відповідальності є вчинення пенсіонером правопорушення, яке полягає в умисному невиконанні своїх обов'язків і зловживанні ними.

1. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 р. № 2262-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12?find=1&text=%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%B#w1_5

2. Право соціального забезпечення України: підручник / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, С. М. Синчук та ін.; за ред. П. Д. Пилипенка. К., 2010. 504 с.

3. Пададименко Н. В. Окремі аспекти відповідальності працівників правоохоронних органів як суб'єктів права соціального забезпечення. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2 (4). С. 92–98.

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

5. Про практику застосування судами законодавства про працю: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.12.1999 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-99>

6. Судова справа № 607/936/17-ц від 20.06.2018 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75068288>

7. Судова справа № 489/3771/16-а від 20 грудня 2018 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78808082>

8. Судова справа № 591/4154/14-а від 09.02.2016 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55836409>

9. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08?find=1&text=%D0%B2%D0%B8%D1%85%D1%96%D0%B4#w1_41

10. Про затвердження Порядку повернення сум пенсій, виплачених надміру, та списання сум переоплат пенсій, що є безнадійними до стягнення: постанова правління Пенсійного фонду від 21.03.2003 р. № 6–4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0374-03#Text>

І. В. Пасайлюк,

*доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Інституту права Львівського державного
університету внутрішніх справ*

**ОРГАНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ,
ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ,
ПРОКУРАТУРИ АБО СУДУ
ЯК СУБ'ЄКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
У НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ**

У правоохоронній і правозахисній діяльності актуальними є питання приватного права, а саме – щодо особливостей відповідальності органу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду при завданні шкоди.

Зобов'язання із заподіяння шкоди, як і інші цивільно-правові зобов'язання, виникають на підставі юридичних фактів. Відповідно до ст. 11 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), підставою їх виникнення є завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі [1]. Ці зобов'язання мають як майновий, так і немайновий характер. Вони виникають у зв'язку з порушенням абсолютних майнових (права власності, інших речових прав) та особистих немайнових прав [2, с. 348].

Однією із груп таких зобов'язань є зобов'язання із заподіяння шкоди протиправними діями або деліктні зобов'язання, де одне із центральних місць посідають зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду.

Шкода, завдана фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування як запобіжного заходу

тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, відшкодовується державою у повному обсязі незалежно від вини посадових і службових осіб органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. Відповідно одними із інших осіб, на яких законом покладений обов'язок відшкодування шкоди, є держава, яка відшкодовує шкоду, завдану посадовою, службовою особою органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду (ст. 1176 ЦК України), а також шкоду, завдану фізичній особі внаслідок кримінального правопорушення (ст. 1177 ЦК України).

У п. 5.6 і 5.7 постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 березня 2019 року у справі № 920/715/17 (провадження № 12-199гс18) зазначено, що «шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, розслідування, прокуратури або суду, відшкодовується державою лише у випадках вчинення незаконних дій, вичерпний перелік яких охоплюється ч. 1 ст. 1176 ЦК України. За відсутності підстав для застосування ч. 1 ст. 1176 ЦК України в інших випадках заподіяння шкоди цими органами діють правила ч. 6 цієї статті – така шкода відшкодовується на загальних підставах, тобто виходячи із загальних правил про відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, їх посадовими та службовими особами (ст.ст. 1173, 1174 ЦК України)».

Право на відшкодування шкоди, завданої фізичній особі незаконними діями органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, виникає у випадках, передбачених законом. Шкода, завдана фізичній або юридичній особі внаслідок іншої незаконної дії або бездіяльності чи незаконного рішення органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, органу досудового розслідування, прокуратури або суду, відшкодовується на загальних підставах [3].

Підставами відповідальності за шкоду, заподіяну незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу, що здійснював оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, є: а) шкода; б) незаконні дії (рішення, бездіяльність); в) причинний зв'язок між незаконними діями і шкодою.

Наявність вини не вимагається, бо за ст. 1176 ЦК України і ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 р. шкода відшкодовується незалежно від вини посадових і службових осіб органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, органу досудового розслідування, прокуратури і суду. Суб'єктами права на відшкодування є громадяни, щодо яких були вчинені відповідні незаконні дії. До незаконних дій службових осіб правоохоронних органів належать: 1) незаконне засудження; 2) незаконне повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення; 3) незаконне взяття і тримання під вартою; 4) незаконне проведення в ході кримінального провадження обшуку, виїмки; 5) незаконне накладення арешту на майно; 6) незаконне відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян; 7) незаконне застосування адміністративного арешту чи виправних робіт, незаконної конфіскації майна, незаконного накладення штрафу; 8) незаконне проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Види шкоди, що підлягають відшкодуванню, передбачені у ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» [2, с. 348; 3].

Зокрема, відшкодуванню громадянині підлягає:

– заробіток та інші трудові доходи, втрачені ним унаслідок незаконних дій;

– майно (зокрема гроші, грошові вклади і відсотки за ними, цінні папери та відсотки за ними, частка у статутному фонді господарського товариства, учасником, якого був громадянин і прибуток, якого він не отримав відповідно до цієї частки, інші цінності), конфісковане або звернене в дохід держави судом, вилучене органами досудового розслідування, органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також майно, на яке накладено арешт;

– штрафи, стягнені на виконання судового вироку, судові витрати, інші суми, сплачені громадянином, унаслідок незаконних дій;

– суми, сплачені громадянином за надання йому юридичної допомоги;

– моральна шкода (ст. 3 ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду»).

Верховний Суд 05 серпня 2020 р. у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду в рамках справи № 644/9923/18, провадження № 61-21892св19 (ЄДРСРУ № 90822123) досліджував питання щодо відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними діями органів досудового слідства, прокуратури [4].

Згідно зі ст. 19 Конституції України (далі – КУ), органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Відповідно до ст. 56 КУ, кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [5].

Загальні підстави відповідальності за завдану моральну шкоду передбачені нормами ст. 1167 ЦК України, відповідно до якої шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправо-

мірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності вини.

Спеціальні підстави відповідальності за шкоду, завдану органом державної влади, зокрема органами дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, визначені ст. 1176 ЦК України. Ці підстави характеризуються особливостями суб'єктного складу заподіювачів шкоди, серед яких законодавець виокремлює посадових чи службових осіб органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, органи досудового розслідування, прокуратури або суду, та особливим способом заподіяння шкоди. Сукупність цих умов і є підставою покладення цивільної відповідальності за завдану шкоду саме на державу.

Слід наголосити, що 25 квітня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду в рамках справи № 704/696/16-ц, провадження № 61-42166 св 18 (ЄДРСРУ № 81437446) вказав, що згідно з ч. 4 ст. 1176 ЦК України фізична особа, яка в процесі досудового розслідування або судового провадження шляхом самообмови перешкождала з'ясуванню істини і цим сприяла незаконному засудженню, незаконному притягненню до кримінальної відповідальності, незаконному застосуванню запобіжного заходу, незаконному затриманню, незаконному накладенню адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, не має права на відшкодування шкоди. Під самообмовою слід розуміти завідомо неправдиві показання підозрюваного, обвинуваченого, підсудного.

Суди мають урахувати причини, які спонукали особу до самообмови, оскільки у статті фактично йдеться про умисел на самообмову. Проте самообмова, яка стала наслідком застосування до громадянина насильства, погроз чи інших незаконних заходів, не перешкоджає відшкодуванню шкоди. Водночас факт насильства, погроз та інших незаконних заходів має бути встановлений слідчими органами, прокурором чи судом. Тобто **самообмова, яка виключає відшкодування шкоди, має бути добровільною, завідомо неправдивою, мати на меті пере-**

шкодити з'ясуванню істини й бути зафіксованою в матеріалах справи [6]. Згідно з вимогами ст. 23 ЦК України, визначено, що особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом. Моральна шкода полягає у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із протиправною поведінкою щодо неї самої та у зв'язку із приниженням її честі, гідності, а також ділової репутації; моральна шкода відшкодовується грішми, а розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом з урахуванням вимог розумності й справедливості.

Розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди визначається залежно від характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних тощо), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо), та, з урахуванням інших обставин, зокрема тяжкості вимушених змін у життєвих стосунках, ступеня зниження престижу і ділової репутації позивача. У цьому слід зважати на засади розумності, виваженості та справедливості.

Правовою підставою цивільно-правової відповідальності за відшкодування шкоди, завданої рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, є правопорушення, що охоплює як елементи: шкоду, протиправне діяння особи, яка її завдала, причинний зв'язок між ними. Шкода відшкодовується незалежно від вини. Обов'язок доведення наявності шкоди, протиправності діяння та причинно-наслідкового зв'язку між ними покладається на позивача. Відсутність однієї зі складової цивільно-правової відповідальності є підставою для відмови у задоволенні позову.

Отже, визначальним у вирішенні такої категорії спорів є доведення усіх складових деліктної відповідальності, на підставі чого суди першої та апеляційної інстанцій встановлюють наявність факту заподіяння позивачу посадовими особами органів державної влади моральної шкоди саме тими діями (бездіяльністю), які встановлені судом (суддею) [6].

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», право на відшкодування шкоди в розмірах і в порядку, передбачених цим законом, **виникає у випадку закриття кримінального провадження за відсутністю події кримінального правопорушення, відсутністю у діянні складу кримінального правопорушення або невстановленням достатніх доказів для доведення винуватості особи у суді і вичерпанням можливостей їх отримати.**

Ст. 4 ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» передбачено, що відшкодування шкоди у випадках, передбачених п. 1, 3, 4 і 5 ст. 3 цього Закону, провадиться за рахунок коштів державного бюджету. Розмір сум, які передбачені п. 1 ст. 3 цього Закону і підлягають відшкодуванню, визначається з урахуванням заробітку, не одержаного громадянином за час відсторонення від роботи (посади), за час відбування кримінального покарання чи виправних робіт як адміністративного стягнення.

Відшкодування моральної шкоди провадиться у разі, коли незаконні дії органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду завдали моральної втрати громадянину, призвели до порушення його нормальних життєвих зв'язків, вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя.

П. 8 Положення про застосування ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» передбачено, що розмір сум, які передбачені п. 1 ст. 3 Закону і підлягають відшкодуванню, визначається з урахуванням заробітку, не одержаного громадянином за час відсторонення від роботи (посади), за час відбування кримінального покарання чи виправних робіт як адміністративного стягнення.

Розмір цих сум обчислюється, зважаючи на середньо-місячний заробіток громадянина до вчинення щодо нього незаконних дій із заліком заробітку (інших відповідних доходів), одержаного за час відсторонення від роботи (посади), відбування кримінального покарання або адміністративного стягнення у вигляді виправних робіт.

Згідно з чч. 2, 3 ст. 13 ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», розмір відшкодування моральної шкоди визначається з урахуванням обставин справи в межах, установлених цивільним законодавством. Відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом провадиться з огляду на розмір не менше однієї мінімальної заробітної плати за кожен місяць перебування під слідством чи судом. Тобто законом передбачено, що розмір відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом повинен визначатися судом з урахуванням мінімального розміру заробітної плати. Такий висновок суду відповідає правовим висновкам Верховного Суду, викладеним у постановках від 04 грудня 2019 року у справі № 468/901/17-ц (провадження № 61-2934св18); від 21 червня 2018 року у справі № 205/119/17 (провадження № 61-24700св18).

Зазначене дає підстави для висновку, що у випадках, коли межі відшкодування моральної шкоди визначаються у кратному співвідношенні до мінімального розміру заробітної плати чи неоподаткованого мінімуму доходів громадян, **суд у вирішенні питання має зважати на такий розмір мінімальної заробітної плати чи неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що діють на час розгляду справи.** Визначений законом розмір є мінімальним, що гарантований державою, а суд, ураховуючи обставини конкретної справи, може застосувати й більший розмір відшкодування. Аналогічна правова позиція висвітлена в постанові Верховного Суду від 10 квітня 2020 року у справі № 161/13343/18, провадження № 61-13483св19 (ЄДРСРУ № 88833314) [6].

Як відомо, в українських реаліях відшкодування моральної шкоди є доволі складним процесом. Судова практика сформувалася так, що позивачам у цих категоріях справ доводиться обґрунтовувати свою правову позицію великою кількістю доказів, аби домогтися хоч якогось відшкодування.

Стосовно позивача була порушена кримінальна справа, в межах якої винесена постанова про накладення арешту на все рухоме та нерухоме майно та обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, де він провів біля півроку.

У подальшому прокурор відмовився від обвинувачення за відсутності в діях позивача складу злочину, після чого відповідне кримінальне провадження було закрито. Ситуація, на жаль, доволі поширена в українських реаліях. Попри те, позивач не змирився з такою ситуацією та звернувся з позовом про стягнення майнової та моральної шкоди, завданої незаконними діями органів досудового слідства. Окрім того, розмір такої шкоди він оцінив у чималу суму – майже 15 млн грн.

Рішенням районного суду позов задоволений частково, стягнуте відшкодування моральної шкоди в сумі 250 000,00 грн. У подальшому апеляційний суд зменшив цю суму до 150 000,00 грн. Постає питання виміру (у грошовому еквіваленті) розміру душевних страждань особи.

Позиція ВП ВС: ВС зауважив, що доводи касаційної скарги представника СБУ про те, що позивачем не доведено незаконності дій з боку СБУ, не ґрунтуються на вимогах Закону. Внаслідок незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, що підтверджується закриттям кримінального провадження у зв'язку з відмовою прокурора від підтримання державного обвинувачення, позивач має право на відшкодування майнової та моральної шкоди, і право на таке відшкодування виникає за прямою вказівкою Закону, а саме: ст. 1176 ЦК України, ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду».

У ст. 42 КПК України міститься широке коло прав, одним із яких є право вимагати відшкодування шкоди, завданої

незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному Законом, а також відновлення репутації, якщо підозра, обвинувачення не підтвердилися.

Право на відшкодування шкоди виникає у випадках, зокрема: закриття кримінального провадження за відсутністю події кримінального правопорушення, відсутністю у діянні складу кримінального правопорушення або невстановленням достатніх доказів для доведення винуватості особи у суді і вичерпанням можливостей їх отримати (ст. 2 Закону про відшкодування шкоди).

Визначаючи розмір відшкодування, суд має керуватися принципами розумності, справедливості та співмірності. Розмір відшкодування моральної шкоди має бути не більшим, ніж достатньо для розумного задоволення потреб потерпілої особи, і не повинен призводити до її безпідставного збагачення [7].

ВС зроблено висновок, що у визначенні розміру відшкодування моральної шкоди суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про відшкодування моральної шкоди частково: у розмірі 250 000,00 грн (ВП/ВС у справі № 752/17832/14-ц від 15.12.2020).

Ураховуючи наведене та особливості цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану органом, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, саме на державу покладено обов'язок такого відшкодування, незалежно від вини цієї особи або органу. У цій категорії справ держава бере участь у судовому процесі як відповідач через конкретний орган державної влади, як демонструє практика, через орган, дії якого завдали шкоду позивачу. Варто також зауважити, що залученість або незалученість до участі в таких категоріях спорів органу, дії якого завдали позивачу шкоду, не впливає на правильність визначення належного відповідача у справі, оскільки відповідачем є держава, а не певний державний орган [8, с. 129]. Відповідно до ст. 2 ЦК України, учасником спірних правовідносин у справі про відшкодування

шкоди за рахунок держави на підставі ст. 1174 ЦК України є держава Україна, а тому вона має бути відповідачем. Кошти державного бюджету належать на праві власності державі. Отже, боржником у зобов'язанні зі сплати коштів державного бюджету є держава Україна як учасник цивільних відносин (ч. 2 ст. 2 ЦК України). Отож, **відповідачем у справі є держава, яка бере участь у справі через відповідний орган державної влади. Кошти на відшкодування шкоди державою підлягають стягненню з Державного бюджету України.**

Слід зазначити, що ст. 1176 ЦК України застосовується до тих випадків, коли відповідні органи завдають шкоди під час здійснення належних їм повноважень під час кримінального провадження, провадження у справі про адміністративні правопорушення або цивільного судочинства. Якщо ж шкода завдається поза зв'язком із повноваженнями цих органів, то така шкода відшкодовується за загальними правилами ст. 1166, 1167 ЦК України [9, с. 184].

Отже, існування на законодавчому рівні якісного та дієвого механізму реалізації особою права на відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду забезпечить належний рівень здійснення особою цього права.

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 березня 2004 року № 435-15. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

2. Цивільне право України: підручник: в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів: Новий Світ-2000, 2014. 428 с.

3. Морозов Є. Стягнення шкоди з держави, завданої внаслідок кримінального правопорушення. URL: <https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/styagnennya-shkody-z-derzhavy-zavdanoyi-vnaslidok-kryminalnogo-pravo-porushennya/>

4. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.

6. Морозов Є. Відшкодування моральної шкоди, завданої діями правоохоронних органів. URL: <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/37705>.

7. Розмір відшкодування моральної шкоди має бути не більшим, ніж достатньо для розумного задоволення потреб потерпілої особи, і не повинен приводити до її безпідставного збагачення (ВП/ВС у справі № 752/17832/14-ц від 15.12.2020). URL: [https://protocol.ua/ua/rozmir_](https://protocol.ua/ua/rozmir_vidshkoduvann_)

[?oduvann_a_moralnoi_shkodi_mae_buti_ne_bilshim_nig_dostatno_dlya_rozumnogo_zadovolennya_potreb_poterpiloi_osobi_i_ne_povinen_privoditi_do_ii_bezpidstavnogo_zbagachennya_\(vp_vs_u_spravi_752_17832_14_ts_vid_15_12_2020\)/](https://protocol.ua/ua/rozmir_vidshkoduvann_?oduvann_a_moralnoi_shkodi_mae_buti_ne_bilshim_nig_dostatno_dlya_rozumnogo_zadovolennya_potreb_poterpiloi_osobi_i_ne_povinen_privoditi_do_ii_bezpidstavnogo_zbagachennya_(vp_vs_u_spravi_752_17832_14_ts_vid_15_12_2020)/)

8. Гнатів О., Манвелішвілі І. Процесуальні особливості розгляду цивільних справ з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 3. С. 125–130.

9. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Х.: Право, 2014. Т. 11. Недоговірні зобов'язання. 416 с.

Розділ 2

НАУКОВИЙ СУПРОВІД ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зауваження та пропозиції до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України “Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю”» (реєстр. 5709-1 від 13.07.2021)

Цим законопроектом у Кримінальний кодекс України пропонується внести такі зміни:

1) статтю 36 викласти в новій редакції та доповнити її приміткою;

2) статтю 263 викласти в новій редакції та доповнити її приміткою.

За змістом пропоновані зміни викликають безліч запитань, зауважень і загалом видаються необґрунтованими. Зокрема:

1. Згідно з чинною редакцією статті 36 КК України, необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту від суспільно небезпечного посягання.

Натомість в аналізованому Проєкті необхідною обороною пропонується визнати **«застосування сили та інші дії, які вчинені з метою ... від суспільно небезпечного, *проти-правного посягання із застосуванням насильства...*»**. Незрозуміло, для чого акцентувати на «застосуванні сили», яке і так охоплюється чинною редакцією статті. Адже словосполучення «інші дії» засвідчує, що необхідною обороною

можуть утворювати будь-які дії, які спрямовані на захист охоронюваних законом прав і свобод та/або інтересів (особи, держави тощо). Відповідно чинна редакція видається більш лаконічною, а така «конкретизація», задекларована в Проекті, видається зайвою.

Також недоцільно обмежувати право на необхідну оборону вказівкою на те, що вона можлива лише під час захисту від протиправних посягань із застосуванням насильства. Така редакція частини 1 статті 36 КК України позбавить усіх осіб права на захист від ненасильницьких суспільно небезпечних посягань.

Зокрема, зайвим видається доповнення визначення необхідної оборони вказівкою на те, що особа обороняється від суспільно небезпечного, протиправного діяння, оскільки складно уявити випадок, за якого діяння є суспільно небезпечним, однак при цьому не є протиправним. Крім того, вказівка на протиправність діяння певним чином може ускладнювати застосування положень статті 36 КК України в пропонованій редакції у разі посягання, вчиненого особою, яка через вік, психічний стан чи інші обставини не підлягає кримінальній відповідальності. У цьому разі з урахуванням того, що такі особи не є суб'єктами кримінального правопорушення і фактично не можуть вчиняти правопорушення загалом, дискусійним видається твердження, що такі особи можуть вчиняти протиправні діяння.

Попри це, особа повинна мати право на необхідну оборону й від суспільно небезпечного посягання таких осіб, тому вказівка на оборону саме від суспільно небезпечного посягання у чинній редакції є правильна і доповнення чи розширення змісту не потребує.

Окрім того, автори Проекту вказують на те, що суспільно небезпечне посягання при необхідній обороні повинно поєднуватись із застосуванням насильства чи реальної загрози такого посягання. Така вказівка істотно звужує можливість особи на необхідну оборону, оскільки не будь-яке посягання супроводжується насильством чи погрозою його застосування. Право особи на необхідну оборону, яке закріплене Конституцією

України, повинно гарантуватись за будь-яких умов при вчиненні особою суспільно небезпечного посягання, а не лише у вказаних у Проекті випадках.

2. Пропонована редакція частини 1 статті 36 КК України замість конструкції **«шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони»** пропонує обмежитись таким – **«шляхом заподіяння шкоди тому, хто посягає, задля негайного відвернення чи припинення такого посягання»**. Також пропонована редакція статті 36 не містить визначення поняття **«перевищення меж необхідної оборони»**.

Такі зміни видаються неприпустимими, адже «розширюють» межі необхідної оборони до безмежності, не обмежують особу, яка захищається, вимогами необхідності та достатності завданої нею шкоди, а також вимогою відповідності цієї шкоди небезпечності посягання та обстановці захисту (до слова кажучи, такі зміни мали б пропонуватись разом із змінами до статей 118 та 124 КК України, про існування яких автори проекту, вочевидь, забули).

Тому заслуговує критики відмова авторів Проекту від конкретизації характеру шкоди, яка допускається при необхідній обороні. З положень пропонованої статті вбачається, що особа може спричинити будь-яку шкоду тому, хто посягає. Звертаємо увагу на те, що логіка чинної редакції статті 36 КК України вказує на визначену співрозмірність спричиненої та відвернутої шкоди. В протилежному випадку заподіяння особою, як-от у процесі вчинення крадіжки тяжких тілесних ушкоджень чи смерті, буде правомірним діянням.

Також не заслуговує підтримки визначення випадків, у яких не є кримінальним правопорушенням і виключає кримінальну відповідальність застосування особою будь-якої зброї чи будь-яких інших засобів, чи предметів у разі:

а) захисту від нападу чи негайного відвернення реальної загрози нападу неозброєної особи, якщо така особа має безза-

перечні переваги у фізичній кондиції порівняно з особою, яка реалізує право на необхідну оборону, незалежно від мети нападу. В такому випадку хто і за якими критеріями повинен визначати «беззаперечну перевагу у фізичній кондиції», не зрозуміло, оскільки визначення, яке надається у примітці до цієї пропонуваної редакції статті, надто абстрактне. Крім того, застосування будь-яких засобів для оборони і заподіяння будь-якої шкоди особі, яка здійснює посягання навіть у випадку, коли така особа має фізичну перевагу, не виправдано;

б) захисту від насильницького задоволення статевої пристрасті у будь-яких формах чи проявах чи для негайного відвернення загрози такого насильства. З урахуванням тієї обставини, що у КК України сьогодні кримінально караним є вчинення будь-яких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням у тіло іншої особи (сексуальне насильство), видається абсолютно не обґрунтованим виключати кримінальну відповідальність за спричинення будь-якої шкоди особі, яка вчиняла такі дії;

в) захисту від особи, яку виявлено на місці злочину під час вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину та яка із застосуванням сили чи з погрозою її застосування намагається втекти з місця злочину або перешкоджає поверненню майна, яким протиправно заволоділа. Автори законопроекту певним чином плутають межу між такими обставинами, які виключають кримінальну протиправність діяння, як необхідна оборона та затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Оскільки під час завершення суспільно небезпечного посягання в особи зникає й право на необхідну оборону, а виникає право на затримання. Якщо ж у разі виявлення особи на місці вчинення кримінального правопорушення здійснюється збройний чи інший насильницький опір в особи й за чинною редакцією виникає право на необхідну оборону, яка при цьому не повинна перевищувати визначених законом меж. За пропонованою редакцією правомірним буде заподіяння будь-якої шкоди особі, яка заволоділа незаконно майном і не повертає його. Однак у такому разі, якщо, скажімо,

крадіжка вже є закінченим кримінальним правопорушенням, то застосування сили для повернення майна, згідно з положеннями доктрини кримінального права, не може утворювати стану необхідної оборони;

г) відвернення спроби протиправного заволодіння вогнепальною зброєю, яка законно перебуває у власності особи, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає. Незаконне заволодіння вогнепальною зброєю не може слугувати підставою для можливості заподіяння правопорушнику будь-якої шкоди. Адже законодавець таку можливість завжди пов'язував винятково з випадками її застосування, коли особа з використанням зброї становила загрозу для життя чи здоров'я інших осіб. При цьому автори з незрозумілих причин обмежили такий випадок виключно вогнепальною зброєю;

д) захисту від нападу тварин, що безпосередньо загрожують життю чи здоров'ю людей, чи негайного відвернення реальної загрози такого нападу. Загальноприйнятою є позиція, згідно з якою необхідна оборона виникатиме виключно при здійсненні суспільно небезпечного посягання, яке може вчинити лише фізична особа (людина). У разі, якщо джерелом небезпеки є дії тварин, заподіяння шкоди охоронюваним інтересам може розглядатися виключно у межах такої обставини, як крайня необхідність.

Не зрозумілою видається позиція авторів Проекту щодо реалізації права на необхідну оборону при насильницькому протиправному вторгненні в житло чи інше приміщення, оскільки в частині 4 статті 36 такого окремого пункту немає, а у примітці дається визначення «житла», «садиби», «іншого володіння особи».

Щодо змісту пропонованої у Проекті редакції статті 263 КК України зауважимо таке:

1) необґрунтованою видається відмова від криміналізації незаконного поводження з холодною зброєю, адже дії, які передбачені у чинній редакції частини 2 статті 263, містять достатній рівень суспільної небезпеки для встановлення криміна-

льної відповідальності. Відповідно обмежувати предмет складу цього кримінального правопорушення виключно вогнепальною зброєю не обґрунтовано;

2) невинуватою є пропозиція щодо доповнення цієї статті кваліфікуючим складом, який встановлює відповідальність за використання зброї, вибухових речовин або вибухових пристроїв, набутих без передбаченого законом дозволу, як знаряддя чи засіб вчинення злочину, відповідальність за який передбачена статтями 110, 112, 113, 121, 122, 129, 146, 147, 187, 189, 194, 261, 294, 342, 345, 345-1, 346, 347, 347-1, 348, 348-1, 349, 349-1, 350, 352, 377, 378, 379, 398, 399, 400 цього Кодексу. В такому разі порушується один із основоположних принципів кримінального права *non bis in idem*, оскільки відповідальність за незаконний обіг зброї визначена іншими частинами цієї статті, а вчинення визначених у переліку кримінальних правопорушень відповідно іншими. У разі придбання зброї чи вибухових пристроїв з метою подальшого вчинення диверсії кваліфікуватиметься за частиною 1 статті 262 та як готування до правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 113 КК України, і враховувати цю обставину ще раз у межах статті 263 недоречно;

3) необґрунтованими є положення пропонованої статті щодо вказівки на те, що не містять складу злочину і не мають наслідком кримінальну відповідальність за статтею 263 Кримінального кодексу дії, пов'язані із виготовленням і зберіганням аналогів старовинної вогнепальної зброї, незалежно від мети виготовлення. Як видається, виготовлення і подальше поводження із таким різновидом зброї становить не меншу суспільну небезпеку від поводження з предметами кримінального правопорушення, визначеними у пропонованій статті.

Це лише окремі зауваження до аналізованого проекту. Їх перелік є насправді значно ширшим. Вони стосуються не лише пропонованої редакції статті 36, але й нової редакції статті 263 КК України (зокрема, зміст приміток до статей 36 та 263 КК неабияк вражає та подекуди абсурдний).

Позаяк час на аналіз цього законопроекту суттєво обмежений, детально описувати кожне зауваження до нього не видається можливим. Тому обмежимося загальним висновком:

законопроект № 5709-1 щодо пропонованих змін до Кримінального кодексу України **містить низку суперечливих і неприпустимих положень, сформульований із порушеннями законотворчої техніки, порушує системність кримінального закону, чому і має бути знятий із розгляду.**

*В. о. декана факультету № 1
Інституту з підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Руслан ШЕХАВЦОВ*

ПРОПОЗИЦІЇ
до проектів Законів України
«Про внесення змін до Кодексу України
про адміністративні правопорушення
та Кримінального кодексу України
для реалізації положень Закону України
«Про право на цивільну вогнепальну зброю»
(реєстр. № 5709 від 25.06.2021)
та «Про внесення змін до Кодексу України
про адміністративні правопорушення
та Кримінального кодексу України
для реалізації положень Закону України
«Про право на самозахист та володіння
цивільною вогнепальною зброєю»
(реєстр. № 5709-1 від 13.07.2021)

До Львівського державного університету внутрішніх справ листом від 10.09.2021 № 42062/09-2021 надійшло звернення від Департаменту забезпечення діяльності апарату Міністерства внутрішніх справ України щодо надання пропозицій та зауважень до проектів Законів України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5709 від 25.06.2021) (далі – законопроект № 5709) та «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» (реєстр. № 5709-1 від 13.07.2021) (далі – законопроект № 5709-1).

Зазначені законопроекти були розглянуті науково-педагогічними працівниками кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ.

Проаналізувавши законопроекти № 5709 та № 5709-1, зазначаємо, що внесення змін до Кодексу України про адмі-

ністративні правопорушення (далі – КУпАП) та Кримінального кодексу України правопорушення (далі – КК України) є недоречним до моменту набрання чинності та узгодження з іншими нормативно-правовими актами законопроекту «Про право на цивільну вогнепальну зброю». Однак у разі набрання останнім чинності доцільно було б унести певні пропозиції та зауваження.

1. Підпунктом 16 пункту 1 розділу I законопроекту № 5709 пропонується КУпАП доповнити новою статтею 266-1, якою передбачити *тимчасове* вилучення в особи цивільної вогнепальної зброї та огляд на стан алкогольного та/або наркотичного сп'яніння (нетверезий стан).

Так, до осіб, які здійснюють транспортування або носіння цивільної вогнепальної зброї і щодо яких є підстави вважати, що вони перебувають у стані алкогольного та/або наркотичного сп'яніння (нетверезому стані), застосовується *тимчасове вилучення цивільної вогнепальної зброї* та огляд такої особи на стан алкогольного та/або наркотичного сп'яніння (нетверезий стан) у порядку, передбаченому статтею 266 КУпАП.

Запропонована стаття 266-1 КУпАП у редакції проекту Закону не визначає механізму її реалізації, а саме: не визначено уповноважених посадових осіб, які будуть застосовувати тимчасове вилучення цивільної вогнепальної зброї, та граничного строку, протягом якого застосовуватиметься таке вилучення.

Приміром, слід звернути увагу на те, що в теперішньому КУпАП уже визначаються особливості тимчасового вилучення поліцейським посвідчення водія (стаття 265-1 КУпАП), тимчасового затримання транспортних засобів працівниками уповноважених підрозділів Національної поліції (стаття 265-2 КУпАП), тимчасового затримання транспортних засобів інспекторами з паркування (стаття 265-4 КУпАП).

Крім того, примітка до статті 266-1 КУпАП у пропонованій редакції, яка розкриває зміст «стану алкогольного та/або наркотичного сп'яніння (нетверезого стану)», є зайвою, оскільки частиною першою цієї статті КУпАП визначено, що огляд особи на стан алкогольного та/або наркотичного сп'яніння

(нетверезий стан) проводитиметься в порядку, передбаченому статтею 266 КУпАП. Також слід звернути увагу на те, що редакція статті 266 КУпАП не оперує таким поняттям, як «нетверезий стан». З огляду на викладене, стаття 266-1 у редакції проекту Закону потребує доопрацювання.

2. Підпунктом 7 ч. 1 пункту 1 розділу I законопроекту № 5709 пропонується статтю 191 КУпАП викласти в новій редакції, зокрема: встановити адміністративну відповідальність за порушення громадянами правил транспортування цивільної вогнепальної зброї, пневматичної зброї і бойових припасів.

Але в проєкті Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» № 5708 від 25.06.2021 (стаття 5. Категорії цивільної вогнепальної зброї) зазначено:

«В Україні цивільна вогнепальна зброя поділяється на такі категорії:

А – автоматична вогнепальна зброя;

В – гладкоствольна короткоствольна вогнепальна зброя (травматична);

С – короткоствольна вогнепальна зброя (за винятком гладкоствольної короткоствольної (травматичної) зброї);

Д – довгоствольна вогнепальна гладкоствольна зброя;

Е – довгоствольна вогнепальна нарізна і комбінована вогнепальна зброя». Отож, *не передбачено категорії пневматичної зброї*. Однак у частині 2 пункту 2.7 статті 2 «Сфера дії Закону» зазначеного проекту зазначається, що «дія цього Закону не поширюється на: пневматичну зброю (окрім пневматичної зброї калібру більше 4,5 мм і швидкістю польоту металюного елемента більше 100 м/с та бойові припаси до неї), пістолети та револьвери газові». Іншими словами, дія закону поширюється на пневматичну зброю калібру більше 4,5 мм і швидкістю польоту металюного елемента більше 100 м/с та бойові припаси до неї. З огляду на зазначене, стаття 5 проєкту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» № 5708 від 25.06.2021 потребує доопрацювання.

Варто зазначити, що чинна редакція статті 191 КУпАП передбачає відповідальність за порушення громадянами

правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів.

Отож, у разі прийняття проекту Закону в запропонованій редакції за порушення правил зберігання та носіння *пневматичної зброї* (калібру більше 4,5 мм і швидкістю польоту металюного елемента більше 100 м/с та бойові припаси до неї) не буде встановлено жодної відповідальності.

*Т. в. о. завідувача кафедри
адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПП
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
капітан поліції
Юрій ХАТНЮК*

ПРОПОЗИЦІЇ **для розробки законопроекту** **щодо внесення змін і доповнень** **до Закону України «Про санкції»**

Міжнародний досвід застосування санкцій. Фахівці з міжнародного права вважають, що економічні, дипломатичні та інші санкції стали типовим інструментом міжнародної політики. Держави, що їх упроваджують, використовують санкції як інструмент тиску для впливу на геополітичні рішення уряду країни, проти якої вони спрямовані.

Приміром, 2014 року, реагуючи на анексію Криму та конфлікт на сході України, США, ЄС, Канада, Австралія та інші держави впровадили санкції проти Російської Федерації. Незважаючи на важливу позицію Російської Федерації на міжнародній арені, США та ЄС заявили, що не скасують санкційний режим до виконання Росією Мінських домовленостей та повернення Україні анексованого Кримського півострова¹.

Інструмент забезпечення дотримання норм міжнародного права через впровадження санкції містить Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму. Стаття 11 Конвенції «Санкції та заходи» вказує, що «кожна Сторона вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для ефективного, пропорційного й такого, що відраджує, покарання за злочини, викладені в статтях 5–7 та 9 цієї Конвенції. Остаточні вирoki, винесені раніше в іноземних Державах у зв'язку зі злочинами, викладеними в цій Конвенції, можуть враховуватися настільки, наскільки дозволяє національне законодавство, для визначення покарання відповідно до національного законодавства. Кожна Сторона гарантує, що юридичні особи, які вважаються відповідальними згідно зі статтею 10, підлягають ефективним, пропор-

¹ Санкції проти Росії. Нинішній стан, перспективи, успіхи та прогалини багатостороннього міжнародного санкційного режиму проти Російської Федерації. Міжнародний центр перспективних досліджень. К., 2019. 48 с. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/t_sankcii_rf_a4_ukr.pdf

ційним і таким, що відраджують, кримінальним або некримінальним санкціям, зокрема грошовим».

У частині 3 ст. 5 Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму зазначено, що «кожна держава-учасниця забезпечує, зокрема, щоб до юридичних осіб, які несуть відповідальність згідно з пунктом 1 вище, застосовувались ефективні, пропорційні та дійові кримінальні, цивільно-правові або адміністративні санкції».

З точки зору міжнародного права, санкції є одним із видів *права на забезпечення виконання норм міжнародного права*.

Міжнародно-правові санкції, що можуть застосовуватися міжнародними організаціями, більшість фахівців підрозділяють на дві групи:

а) санкції, здійснення котрих припустимо всіма міжнародними організаціями;

б) санкції, право на застосування яких мають тільки певні організації. Застосування санкцій, які входять до другої групи, залежить від цілей, виконуваних цією організацією. Наприклад, Рада Безпеки ООН із метою підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки, відповідно до статті 42 Статуту ООН, має право застосовувати примусові дії повітряними, морськими або сухопутними силами.

Саме Рада ЄС запроваджує санкції проти РФ від імені ЄС. Скажімо, додаткові санкції на інвестиції, послуги і торгівлю з Кримом і Севастополем: «З 20 грудня 2014 року інвестиції в Крим або Севастополь будуть незаконними. Європейські компанії та компанії, що базуються в ЄС, не зможуть більше купувати нерухомість або організації в Криму, фінансувати кримські компанії або надавати відповідні послуги»².

Крім того, ЗМІ неодноразово надають інформацію про застосування персональних чи інших економічних санкцій, що їх

² Санкції проти Росії. Нинішній стан, перспективи, успіхи та прогалини багатостороннього міжнародного санкційного режиму проти Російської Федерації. Міжнародний центр перспективних досліджень. К., 2019. 48 с. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/t_sankcii_rf_a4_ukr.pdf

запроваджує адміністрація президента США. Приміром, адміністрація США 20.08.2021 р. оголосила про запровадження санкцій проти дев'яти фізичних осіб і двох структур у Російській Федерації у річницю інциденту з російським опозиціонером Олексієм Навальним³.

Також США запровадили санкції проти 3-х компаній із Російської Федерації в рамках заборони на передачу Ірану, КНДР і Сирії технологій для виготовлення зброї масового знищення, а також засобів їх доставки. Відповідний документ Держдепартаменту розміщений на сайті Федерального реєстру США. Під обмеження потрапили науково-виробниче підприємство «Пульсар», а також компанії Charter Green Light Moscow і Asia-Invest LLC, а також будь-які їхні дочірні структури. Рішення набуло чинності 29 липня 2021 р. Указані американські санкції забороняють укладення контрактів із фігурантами списку на закупівлю будь-яких товарів і технологій, допомогу їм із боку держструктур, продаж їм зброї і видачу ліцензій на придбання товарів, які потрапляють під дію експортного контролю⁴.

Вважається, що найвпливовішими є санкції, запровадженні OFAC (Office of Foreign Assets Control) – Управлінням контролю за іноземними активами, що є структурним підрозділом Міністерства фінансів США. Чинне законодавство США, зокрема це федеральний закон Countering America's Adversaries Through Sanctions Act (CAATSA), передбачає низку обмежень у роботі з компаніями, які перебувають під дією санкцій:

- заборона на ведення будь-якої діяльності та співробітництва із суб'єктами, що знаходяться під дією санкцій;
- замороження активів осіб, які потрапили під дію американських санкцій;

³ У річницю отруєння Навального США запровадили нові санкції проти Росії. URL: https://censor.net/ua/news/3283938/u_richnytsyu_otruyennya_naivalnogo_ssha_zaprovadyly_novi_sanktsiyi_proty_rosiyi

⁴ США ввели санкції проти трьох російських компаній. URL: https://censor.net/ua/news/3281810/ssha_vvely_sanktsiyi_proty_troh_rosiyiy_kyh_kompaniyi

- заборона надання допомоги суб'єктам, на які розповсюджується дія санкцій⁵.

У березні 2015 р. Австралія оновила режим санкцій проти Росії, Криму та Севастополя відповідно до попередніх санкцій, введених ЄС і США. У 2019 р. були введені додаткові заходи проти семи громадян Російської Федерації за їх роль у перехопленні та захопленні українських морських суден у Керченській протоці, а також проти трьох «лідерів» із підконтрольних сепаратистам частин Донецької та Луганської областей України після «виборів» у 2018 р⁶.

Відповідно до Закону про санкції Швеції, санкції, які застосовуються, можуть стосуватися обмежень певних суб'єктів, зокрема: 1) щодо проживання у Швеції іноземних громадян; 2) ввезення та/або вивезення товарів, грошей чи інших активів; 3) виробництва; 4) комунікації; 5) підприємницької діяльності та ін.

Іноземне законодавство містить норми щодо відповідальності за невиконання санкцій.

Чинне американське законодавство містить норми щодо відповідальності осіб, які порушили санкційні обмеження. Так, у межах цивільної відповідальності на порушника-фізичну особу може бути накладено штраф у розмірі 250 000 доларів США, для юридичних осіб розмір штрафу становить 500 000 доларів США. У рамках кримінальної відповідальності розмір штрафу може сягати 1 млн доларів США або позбавлення волі посадових осіб на строк до 20 років⁷.

В Австралії суворі штрафи можуть бути накладені у разі порушення австралійського режиму санкцій, включаючи надання неправдивої інформації, зокрема до 10 років ув'язнення,

⁵ Бавикін К. Впровадження санкційного комплаєнсу. Практичні поради для бізнесу. URL: https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZ002426

⁶ Schanzerand J., Taleblu B. B. Australia should place unilateral sanctions on Iran. *Sydney Morning Herald* (15 July 2019). URL: <https://www.smh.com.au/world/middle-east/australia-should-place-unilateral-sanctions-on-iran-20190715-p527ck.html>.

⁷ Там само.

або штрафи в розмірі 2500 одиниць штрафу для фізичних осіб або 10000 одиниць штрафу для компаній (станом на 1 липня 2020 р. одна одиниця штрафу – 222,00 австралійських доларів). Відповідно до австралійського кримінального законодавства, корпоративна кримінальна відповідальність може бути покладена на окремих працівників компанії⁸.

Попри відсутність кримінальної відповідальності за незначні правопорушення, § 8 Закону про санкції Швеції передбачає, що у разі серйозного порушення режиму санкцій Швеції покарання передбачає позбавлення волі на строк до чотирьох років; тоді як порушення з необережності може призвести до шести місяців позбавлення волі або обмежитися грошовим штрафом. Крім того, будь-який прибуток, отриманий у результаті такого порушення, може бути конфіскований відповідно до пунктів § 11–12 Шведського закону про санкції.

Якщо аналізувати іноземний досвід країн щодо уповноваженого державного органу, який здійснює контроль за виконанням санкцій, то слід вказати таке. Наприклад, в Австралії функціонує Австралійське бюро санкцій (ASO), яке створено під егідою Департаменту закордонних справ і торгівлі (DFAT). Бюро веде «Зведений перелік» усіх осіб та організацій, на яких поширюються санкції Австралії⁹. У Швеції санкції координуються Департаментом політики ООН при Міністерстві закордонних справ.

Різновиди санкцій. У теорії права вагоме місце посідає класифікація правових санкцій. Залежно від характеру цих заходів та органів, що їх застосовують, санкції поділяють на конституційно-правові, кримінально-правові, адміністративно-правові, дисциплінарно-правові, цивільно-правові (майнові).

За ознакою визначеності санкції юридичних норм поділяються на: 1) абсолютно визначені; 2) відносно визначені; 3) альтернативні. Абсолютно визначені санкції містять вказівку на суворо фіксовану міру несприятливих наслідків, що

⁸ R. Wyld & L. Douvartzidis, Australia: Sanctions 2021 (Global Legal Group, 2021). URL: <https://iclg.com/practice-areas/sanctions/australia>

⁹ Там само.

настають для правопорушника. Відносно визначені санкції містять вказівку на нижню і верхню (або тільки верхню) межу впливу. Санкції альтернативні дають можливість повноважному суб'єкту правовідносин застосовувати до правопорушника один із зазначених у санкції заходів впливу.

Види стягнень і порядок їх застосування визначаються Кримінальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом законів про працю України, Цивільним процесуальним кодексом України, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Господарським процесуальним кодексом України та ін., а також окремими законодавчими актами про валютне регулювання, оподаткування, зовнішньоекономічну діяльність, захист прав споживачів тощо

Аналізуючи Закон України «Про санкції», останні можна поділити на міжнародні та національні; персональні та секторальні. Міжнародні санкції – це обмеження, які застосовуються згідно з резолюціями Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, рішення та регламенти Ради Європейського Союзу. Національні санкції – це обмеження, які застосовуються з метою захисту національних інтересів і національної безпеки України. Персональні санкції – санкції щодо визначених держав, юридичних або фізичних осіб, організацій. Секторальні – це санкції щодо іноземної держави або невизначеного кола осіб певного виду діяльності.

До різновидів санкцій у розумінні Закону України «Про санкції» можна віднести:

- 1) замороження активів або обмеження доступу до них – тимчасове обмеження права особи користуватися та розпоряджатися належним їй майном;
- 2) обмеження торговельних операцій;
- 3) зупинення виконання фінансових зобов'язань;
- 4) заборону виведення капіталів за межі України;
- 5) обмеження, часткове чи повне припинення транзиту ресурсів, польотів та перевезень територією України;

6) повну або часткову заборону вчинення правочинів щодо цінних паперів, емітентами яких є особи, щодо яких застосовано санкції згідно з Законом України «Про санкції»;

7) запровадження додаткових заходів у сфері екологічного, санітарного, фітосанітарного та ветеринарного контролю;

8) відмову в наданні та скасування віз резидентам іноземних держав, застосування інших заборон в'їзду на територію України;

9) припинення дії міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

10) анулювання офіційних візитів, засідань, переговорів із питань укладення договорів чи угод;

11) позбавлення державних нагород України, інших форм відзначення;

12) заборону на набуття у власність земельних ділянок;

13) заборону входження іноземних невійськових суден та військових кораблів до територіального моря України, її внутрішніх вод, портів та повітряних суден до повітряного простору України або здійснення посадки на території України;

14) анулювання або зупинення ліцензій та інших дозволів, одержання (наявність) яких є умовою для здійснення певного виду діяльності, зокрема, анулювання чи зупинення дії спеціальних дозволів на користування надрами;

15) заборону участі у приватизації, оренді державного майна резидентами іноземної держави та особами, які прямо чи опосередковано контролюються резидентами іноземної держави або діють в їх інтересах;

16) заборону користування радіочастотним ресурсом України;

17) припинення надання телекомунікаційних послуг і використання телекомунікаційних мереж загального користування;

18) заборону здійснення публічних та оборонних закупівель товарів, робіт і послуг у юридичних осіб-резидентів іноземної держави державної форми власності та юридичних осіб, частка статутного капіталу яких знаходиться у власності

іноземної держави, а також публічних та оборонних закупівель у інших суб'єктів господарювання, що здійснюють продаж товарів, робіт, послуг походженням з іноземної держави, до якої застосовано санкції згідно із Законом України «Про санкції»;

19) заборону видачі дозволів, ліцензій Національного банку України на здійснення інвестицій в іноземну державу, розміщення валютних цінностей на рахунках і вкладах на території іноземної держави;

20) припинення видачі дозволів, ліцензій на ввезення в Україну з іноземної держави чи вивезення з України валютних цінностей та обмеження видачі готівки за платіжними картками, емітованими резидентами іноземної держави;

21) заборону здійснення Національним банком України реєстрації учасника міжнародної платіжної системи, платіжною організацією якої є резидент іноземної держави;

22) заборону збільшення розміру статутного капіталу господарських товариств, підприємств, у яких резидент іноземної держави, іноземна держава, юридична особа, учасником якої є нерезидент або іноземна держава, володіє 10 і більше відсотками статутного капіталу або має вплив на управління юридичною особою чи її діяльність;

23) припинення дії торговельних угод, спільних проектів і промислових програм у певних сферах, зокрема у сфері національної безпеки і оборони;

24) заборону передачі технологій, прав на об'єкти права інтелектуальної власності;

25) припинення культурних обмінів, наукового співробітництва, освітніх та спортивних контактів, розважальних програм з іноземними державами та іноземними юридичними особами;

26) інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим цим Законом.

Об'єктами санкцій можуть бути:

матеріальні блага (речі, предмети, цінності), характерні головню для майнових правовідносин;

нематеріальні особисті блага (право на свободу та особисту недоторканність, право на вільний вибір місця проживання та на свободу пересування, право вільний вибір роду занять, право на інформацію та ін.);

поведінка, дії суб'єктів, різні послуги і їх результати (правовідносини, що формуються на основі норм адміністративного права у сфері управління, господарської, культурної й іншої діяльності);

продукти творчої діяльності (твори літератури, мистецтва, живопису, а також наукові відкриття, винаходи);

цінні папери (облігації, акції, векселі, приватизаційні чеки, тощо).

Відповідальність за невиконання санкцій чинними нормативно-правовими актами не регламентована. Закон України «Про санкції» не регулює це питання.

Вирішити зазначену колізію повинен Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за порушення вимог санкційного режиму, діючого на захист національної безпеки і територіальної цілісності України» (реєстр. № 4002 від 01.09.2020 р.), який має на меті сприяння захисту національної безпеки шляхом підвищення ефективності та системності державної політики у сфері застосування санкцій.

Орган, який може здійснювати контроль за виконанням санкцій. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за порушення вимог санкційного режиму, діючого на захист національної безпеки і територіальної цілісності України» (реєстр. № 4002 від 01.09.2020 р.) передбачає доповнити Закон України «Про санкції» ст. 5¹ «Нагляд і контроль за дотриманням законодавства про санкції», у якій пропонується нагляд і контроль за дотриманням законодавства про санкції покласти на спеціально уповноважений державний орган, визначений Кабінетом Міністрів України.

У зв'язку з цим убачається небезпека «розпорошення» компетенції у сфері безпеки держави між Радою національної

безпеки та оборони України (далі РНБО), Кабінетом Міністрів України і іншими органами державної влади. Враховуючи надзвичайно важливе політико-правове значення запропонованого проекту закону для захисту суверенітету і територіальної цілісності України, реальний стан незаконної анексії Криму Російською Федерацією та фактичну окупацію нею окремих районів Донецької та Луганської областей, до «розпорошення» компетенції у сфері безпеки держави та правоохоронній сфері необхідно підходити з обережністю та сконцентрувати такі контрольні функції у РНБО.

Убачається доцільним запровадити єдиний електронний реєстр санкційних обмежень. Зазначений реєстр повинен містити відомості про суб'єктів, до яких застосовано санкції, та підстави їх застосування. Ведення та своєчасне оновлення єдиного електронного реєстру санкційних обмежень можна покласти на Апарат Ради національної безпеки та оборони України. Порядок ведення єдиного електронного реєстру санкційних обмежень може визначається Радою національної безпеки та оборони України.

Судова практика щодо скасування санкційних обмежень здійснюється у порядку адміністративного судочинства.

Аналіз судових рішень, ухвалених протягом 2020–2021 рр., свідчить, що суди у більшості випадків не задовольняють позовні вимоги щодо скасування Указів Президента про впровадження санкційних обмежень. Приклади судових рішень:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94377744>

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96591995>

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95723166>

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97149966>

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96669462>

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95652320>

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98344613>

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82315613>

Що стосується санкції у вигляді блокування активів – тимчасового обмеження права особи користуватися та розпо-

ряджатися належним майном, то такі санкції кожна держава може вводити самостійно, за власним переконанням, яке оформлюється рішенням уповноваженого державного органу – від імені держави.

Велика Палата Верховного Суду дослідила спірні правовідносини і вказала таке.

Відповідно до частини першої статті 321 Цивільного кодексу України, право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні.

До спірних правовідносин застосовна стаття 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якої кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Відповідно до усталеної практики Європейського суду з прав людини, стаття 1 Першого протоколу до Конвенції містить три окремі норми: перша, що виражається в першому реченні першого абзацу та має загальний характер, закладає принцип мирного володіння майном. Друга норма, що міститься в другому реченні того ж абзацу, охоплює питання позбавлення права власності та обумовлює його певними критеріями. Третя норма, що міститься в другому абзаці, визнає право договірних держав, серед іншого, контролювати використання майна в загальних інтересах. Друга та третя норми, які стосуються конкретних випадків втручання у право мирного володіння майном, повинні тлумачитися у контексті загального принципу, закладеного першою нормою (див. рішення ЄСПЛ від 23 січня 2014 року у справі «East/West Alliance Limited»

проти України» (East/West Alliance Limited v. Ukraine, заява № 19336/04), пункти 166–168).

Критеріями сумісності заходу втручання у право на мирне володіння майном із гарантіями статті 1 Першого протоколу до Конвенції є те, чи ґрунтувалося таке втручання на національному законі, чи переслідувало легітимну мету, що зрозуміло зі змісту вказаної статті, а також, чи є відповідний захід пропорційним легітимній меті втручання у право:

- втручання держави у право власності повинно мати нормативну основу в національному законодавстві, яке є доступним для заінтересованих осіб, чітким, а наслідки його застосування – передбачуваними;

- якщо можливість втручання у право власності передбачена законом, Конвенція надає державам свободу розсуду щодо визначення легітимної мети такого втручання: або з метою контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів, або для забезпечення сплати податків, інших зборів або штрафів;

- втручання у право власності, навіть якщо воно здійснюється згідно із законом і з легітимною метою, буде розглядатися як порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, якщо не буде встановлений справедливий баланс між інтересами суспільства, пов'язаними із цим втручанням, й інтересами особи, яка зазнає втручання в її право власності. Отже, має існувати розумне співвідношення (пропорційність) між метою, досягнення якої передбачається, та засобами, які використовуються для її досягнення.

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції ЄСПЛ виникатимуть, якщо хоча б один із зазначених критеріїв не буде дотриманий. І навпаки: встановлюється відсутність такого порушення, якщо дотримані всі три критерії.

Тимчасове обмеження права позивача користуватися та розпоряджатися належним йому майном є втручанням держави у його право на мирне володіння майном. Таке втручання держави у вказане право ґрунтується на вимогах, зокрема, Закону України «Про санкції».

Положеннями частини сьомої статті 41 Конституції України визначено, що використання власності не може завдавати шкоди, зокрема, правам, свободам і гідності громадян, інтересам суспільства.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що пункт 2 статті 1 Першого протоколу до Конвенції допускає реалізацію державою права вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів. Зазначене відповідає вказаному припису Конституції України.

Втручання у право мирного володіння майном позивача має легітимну мету забезпечити контроль за власністю особи, яка може нести потенційну загрозу національним інтересам України. Вказаний контроль є необхідним для ефективного реагування держави на загрози її безпеці, що підтверджує, зокрема, преамбула Закону України «Про санкції». Зазначена мета відповідає пункту 2 статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Принцип пропорційності передбачає, що втручання у право власності, навіть якщо воно здійснюється згідно з національним законом і в інтересах суспільства, буде розглядатися як порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, якщо не було дотримано справедливої рівноваги (балансу) між інтересами держави (суспільства), пов'язаними з втручанням, та інтересами особи, яка його зазнала. «Справедлива рівновага» передбачає наявність розумного співвідношення (обґрунтованої пропорційності) між передбачуваною метою та засобами, які використовуються для її досягнення. Необхідний баланс не буде дотриманий, якщо особа несе індивідуальний і надмірний тягар.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що, з огляду на встановлені судами обставини та те, що втручання у право мирного володіння майном позивача не позбавляє його права власності, а лише тимчасово – на чітко визначений строк – обмежує можливість реалізації цього права в Україні, таке втручання є пропорційним легітимній меті та не становитиме надмірного тягара для позивача.

Велика Палата Верховного Суду вказала, що Указ Президента України щодо санкційних обмежень не є втручанням у права та законні інтереси позивача, оскільки, як зазначалося, тимчасове обмеження права позивача користуватися та розпоряджатися належним йому майном є втручанням держави у його право на мирне володіння майном, але таке втручання держави у вказане право є пропорційним легітимній меті, ґрунтується на вимогах, зокрема, Закону України «Про санкції», не позбавляє його права власності, а лише тимчасово – на чітко визначений строк – обмежує можливість реалізації цього права в Україні¹⁰.

Щодо застосування санкцій до телевізійних каналів «NewsOne», «Zik», «112» у формі обмеження або припинення надання телекомунікаційних послуг і використання телекомунікаційних мереж загального користування Верховний Суд вказав таке.

Частинами першою і другою статті 34 Конституції України передбачено, що кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Вказані приписи статті кореспондують пункту 1 статті 10 Конвенції, згідно з якою кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право охоплює свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 04 листопада 2020 року у справі № 9901/138/20 зазначається, що здійснення цих свобод, а саме: дотримання своїх поглядів, одержання й передача інформації, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені

¹⁰ Постанова Верховного Суду від 13.01.2021 (Справа № 9901/405/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94377744>
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94377744>

законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду, що визначено пунктом 2 статті 10 Конвенції.

Відповідні норми містяться і в частині третій статті 34 Конституції України. Зокрема, здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Аналізуючи спірний Указ Президента України про встановлення санкцій до телевізійних каналів «NewsOne», «Zik», «112», колегія суддів Верховного Суду зазначає, що втручання держави у право особи на отримання інформації не означає автоматично його порушення, оскільки можливість такого втручання прямо передбачена, зокрема, Конституцією України (частиною третьою статті 34), Законом № 1644-VII (абзацом п'ятим преамбули, частиною першою статті 1, частиною третьою статті 5) і Законом № 2657-XII (частиною другою статті 6, частиною другою статті 7) та має легітимну мету, конкретизовану в указах приписах, а саме – потреба невідкладного та ефективного реагування на загрози національній безпеці України.

Вказана мета відповідає пункту 2 статті 10 Конвенції, згідно з яким здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації

чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Обмеження, встановлені оскаржуваним Указом Президента України, передбачені законом і мають легітимну мету¹¹.

Однак, є й судові рішення, якими скасовуються санкційні обмеження щодо фізичних чи юридичних осіб.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89977248>

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94701595>

Аналіз і пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за порушення вимог санкційного режиму, діючого на захист національної безпеки і територіальної цілісності України» (реєстр. № 4002 від 01.09.2020 р.) має метою сприяння захисту національної безпеки шляхом підвищення ефективності та системності державної політики у сфері застосування санкцій. Важливим завданням Проекту Закону є забезпечення ефективних механізмів захисту прав й охоронюваних законом інтересів осіб від безпідставного застосування санкцій до них.

Найперше слід зазначити, що, згідно з частиною 6 статті 3 КК, зміни до законодавства України про кримінальну відповідальність можуть вноситися виключно законами про внесення змін до КК України та/або до кримінального процесуального законодавства України, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення. Натомість у назві аналізованого законопроекту йдеться про внесення змін «до деяких законодавчих актів».

Оскільки буквальне тлумачення норми, закріпленої в частині 6 статті 3 КК України, свідчить про те, що зміни до КК України повинні вноситись виключно законами, із назв яких зрозуміло, що ними вносяться зміни до КК України та/або до

¹¹ Постанова Верховного Суду від 26.04.2021 (Справа № 9901/22/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96591995>

кримінального процесуального законодавства України, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення (а не до деяких законодавчих актів).

Аналогічні правила внесення змін установлені і стосовно Кримінально-процесуального кодексу України (ч. 3 ст. 1 КПК).

Тому назву аналізованого законопроекту слід викласти у такій редакції: проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за порушення вимог санкційного режиму, діючого на захист національної безпеки і територіальної цілісності України».

Із змісту пропонованої у законопроекті назви та диспозиції ч. 1 ст. 209-2 КК складно зрозуміти, за що саме та для кого пропонується передбачити кримінальну відповідальність. Зокрема, буквально тлумачення назви складу аналізованого суспільно небезпечного діяння дає підстави вважати, що йдеться нібито про встановлення кримінальної відповідальності для тих суб'єктів, які уповноважені застосовувати спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції). Своєю чергою, аналіз положень Закону України «Про санкції» свідчить, що пропозиції стосовно застосування, скасування та внесення змін до санкцій виносяться на розгляд Ради національної безпеки та оборони України Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Національним банком України, Офісом Генерального прокурора, Службою безпеки України (ст. 5 указанного Закону у редакції проекту). Рішення щодо застосування, скасування та внесення змін до секторальних санкцій приймається Радою національної безпеки та оборони України, вводиться в дію указом Президента України та затверджується постановою Верховної Ради України, а рішення щодо застосування, скасування та внесення змін до персональних санкцій приймається Радою національної безпеки та оборони України та вводиться в дію указом Президента України (див. ч. ч. 2 та 3 ст. 5 Закону України «Про санкції»). А, отже, назва ст. 209-2 КК (у редакції проекту) не тільки не враховує

того, що вказані державні інституції не можуть бути визнані суб'єктами кримінального правопорушення за кримінальним законодавством України, а й не відповідає правовому змісту поняття спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій). Якщо ж автори законопроекту вважали за необхідне передбачити кримінальну відповідальність за умисне порушення «санкційних» норм для осіб, щодо яких застосовані відповідні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи, назва аналізованого складу кримінального правопорушення мала би бути відкоригована.

Невдалою видається і запропонована для позначення обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209-2 КК, конструкція «умисні дії, спрямовані на невиконання спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». Адже «невиконання» – це зазвичай пасивна поведінка, бездіяльність. Водночас у пропонованій нормі йдеться про цілеспрямовані активні дії, вчинені з певною метою, тобто лише про активну форму поведінки. Таким чином, невиконання спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) шляхом бездіяльності залишаться поза межами кримінально-правового впливу. На нашу думку, у пропонованій ч. 1 ст. 209-2 КК варто замінити словосполучення «умисні дії, спрямовані на невиконання» словами «умисне невиконання». Такі зміни призведуть до того, що суспільно небезпечне діяння, як обов'язкова ознака об'єктивної сторони складу цього кримінального правопорушення, охоплюватиме і дії, і бездіяльність; як активну, так і пасивну форму поведінки винних осіб.

Пропонована редакція статті 209-2 КК закріплює матеріальний склад кримінального правопорушення, адже для того, щоб умисне порушення вимог законодавства щодо застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) було визнане закінченим кримінальним правопорушенням, необхідно буде констатувати, що у результаті вчиненого діяння настали вказані у диспозиції ч. 1 ст. 209-2 КК суспільно небезпечні наслідки – заподіяння істотної шкоди

охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб. Варто зауважити, що встановлення безпосереднього причинного зв'язку між невиконанням санкцій та заподіянням істотної шкоди, а також його процесуальне доведення (доказування) буде дуже ускладненим (якщо не неможливим). Тим паче, що приміткою до пропонованої ст. 209-2 КК визначено лише поняття великих (абз. 1 примітки) та особливо великих (абз. 2 примітки) розмірів порушення вимог законодавства щодо застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій). Натомість поняття істотної шкоди, заподіяної внаслідок невиконання спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), – не визначається.

Тому, враховуючи вимоги якості закону, для встановлення чітких меж кримінально-правового впливу, а також з метою сприяння єдності застосування проектованої кримінально-правової норми, пропонуємо в абзаці 1 примітки до статті 209-2 КК визначити, яка саме шкода, заподіяна внаслідок невиконання спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), визнається істотною (відповідно великі розміри визначити у другому абзаці; а особливо великі – у третьому абзаці примітки до ст. 209-2 КК).

У законопроекті (реєстр. № 4002 від 01.09.2020 р.) серед іншого передбачено внесення змін до Закону України «Про санкції». Зазначено, що у разі несплати штрафу протягом 15 днів примусове стягнення штрафів здійснюється на підставі відповідного рішення суду за позовом спеціально уповноваженого державного органу. При пред'явленні позову судовий збір не сплачується.

У зв'язку з цим зазначений законопроект потрібно доповнити таким положенням: «Внести до Закону України «Про судовий збір» (Відомості Верховної Ради України. 2012. № 14. Ст. 87) такі зміни:

доповнити частину 1 статті 5 пунктом:

«25) спеціально уповноважений державний орган із нагляду і контролю за дотриманням законодавства про санкції –

за подання позовів, предметом яких є примусове стягнення штрафів».

Аналіз і пропозиції до проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про санкції» (реєстр. № 5285 від 19.03.2021 р.) має на меті: підвищення ефективності та системності державної політики у сфері застосування санкцій; уніфікувати підстави застосування санкцій до іноземних та українських юридичних і фізичних осіб; включити інформаційну діяльність в інтересах держави-агресора до підстав застосування санкцій; спростити порядок приєднання до міжнародних санкцій; створити Державний санкційний реєстр та передбачити процедуру регулярного моніторингу та своєчасного продовження санкцій. Зазначені ініціативи заслуговують на схвалення.

Недостатньо обґрунтованим видається пропозиція щодо нової редакції ч. 2 ст. 1 Закону України «Про санкції». Ініціатори законопроекту пропонують її викласти так: «Санкції можуть застосовуватися з боку України щодо держави, юридичної або фізичної особи, організації». Адже, по-перше, заміна словосполучення «іноземна держава» на слово «держава» є недопустимим. Слово «держава» теоретично охоплює і «Україну» як таку (!!!). По-друге, вживання терміна «організація» видається відверто юридично невизначеним. По-третє, потребує серйозного опрацювання ситуація застосування «санкцій» як таких (не використовуючи при цьому вже наявні інші правові заходи реагування) до фізичних осіб-громадян України. Тому логічним було б не змінювати в запропонований спосіб наявну редакцію частини другої ст. 1 Закону України «Про санкції».

Статтю 1 Закону України «Про санкції» доцільно доповнити окремою частиною у редакції: «Мета застосування санкцій – здійснити прямий вплив на окремих фізичних чи юридичних осіб та держави, які несуть відповідальність за вчинені порушення, неправомірну поведінку. Санкції покликані діяти як стримуючий фактор для попередження та припинення порушень норм міжнародного права та законодавства України».

Законопроектом пропонується доповнити перелік суб'єктів права внесення пропозиції щодо застосування, скасування та внесення змін до санкцій, що виносяться на розгляд Ради національної безпеки та оборони України, Міністерством закордонних справ України (ч. 1 ст. 5 Закону). Однак, у чинній редакції цей список охоплює Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України та Службу безпеки України. Наявність у ньому Кабінету Міністрів України робить нелогічним пропозицію щодо надання такого права Міністерству закордонних справ України, оскільки останнє є структурною частиною КМУ. Запропонована ініціаторами законопроекту новела потенційно є небезпечною щодо забезпечення єдності дій Уряду та збереження незмінності державної політики в частині санкційних обмежень.

Не зовсім вдалою видається пропозиція щодо використання категорії/поняття «інформаційна діяльність в інтересах держави-агресора та/або держави-окупанта» (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про санкції»). Останнє, фактично, визнають і самі ініціатори законопроекту, пропонуючи там же своє (на нашу думку, не зовсім вдале) пояснення змісту запропонованої «категорії». Крім того, варто не забувати, що «інформаційною діяльністю в інтересах держави-агресора та/або держави-окупанта» може бути будь-яка «діяльність», не обов'язково спрямована на підтримку інформаційної безпеки України як такої. Можливо, зберігаючи ідею доповнення ст. 1 Закону України «Про санкції» положеннями щодо нейтралізації ворожих інформаційних технологій, варто подумати про використання в Законі вже конституційно усталеного терміна «інформаційна безпека України» (ч. 1 ст. 17 Конституції України).

Автори законопроекту пропонують процедуру застосування санкційних обмежень щодо фізичної особи, що має громадянство України та/або юридичної особи, зареєстрованої за законодавством України. Пропонуються зміни до п. 4 ст. 5 Закону України «Про санкції»: «Протягом 24 годин з дня прийняття рішення щодо застосування або внесення змін до санкцій щодо фізичної особи, що має громадянство України та/або

юридичної особи, зареєстрованої за законодавством України, Рада національної безпеки та оборони України скеровує Генеральному прокурору матеріали, що стали підставою для застосування санкцій до такої юридичної чи фізичної особи, для організації проведення досудового розслідування. Генеральний прокурор щомісяця інформує Раду національної безпеки та оборони про стан відповідного досудового розслідування шляхом подання вмотивованого звіту».

Приймаючи рішення про застосування санкцій до громадян України, держава має забезпечити дотримання низки гарантій. Мають бути забезпечені основоположні конституційні засади: право на справедливий судовий розгляд судом, що встановлений законом; дотримання принципу презумпції невинуватості; право бути негайно і детально проінформованим про характер і причини обвинувачення; право на ефективний засіб правового захисту тощо.

Тому пропонується п. 4 ст. 5 Закону України «Про санкції» викласти у редакції: «Рішення про застосування санкцій щодо фізичної особи, що має громадянство України та/або юридичної особи, зареєстрованої за законодавством України, і вчиняють дії, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3, Рада національної безпеки та оборони України приймає після набрання законної сили рішенням суду, яким встановлено наявність ознак злочину».

Автори законопроекту пропонують внести зміни до ст. 6 Закону України «Про санкції» у редакції: «Рішення про приєднання до міжнародних санкцій у значенні, наведеному у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення», що застосовуються на виконання Резолюції Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, приймається Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства закордонних справ протягом 3 діб з дня набрання чинності відповідною резолюцією Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй». Вважаємо, що рішення про приєднання до міжнародних санкцій не може

приймати Кабінет Міністрів України, оскільки Резолюція Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй є одним із видів міжнародного договору, а відповідно до ст. 9 та п. 32 ст. 85 Конституції України, згода на обов'язковість міжнародних договорів повинна надаватися Верховною Радою України.

Підводячи підсумок, слід звернути увагу на таке. Закон «Про санкції» загалом має право на існування та застосування, але потребує значного удосконалення. Закон не узгоджений з іншими законодавчими актами, які визначали б належні підстави, порядок, суб'єктів і способи застосування всіх видів передбачених обмежувальних заходів.

Порядок застосування санкцій Радою національної безпеки і оборони України передбачений ст. 5 Закону України «Про санкції». Натомість Закон України «Про національну безпеку України» дозволяє Раді національної безпеки і оборони України розглядати пропозиції щодо застосування відповідно до закону спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів лише в трьох випадках – в умовах воєнного або надзвичайного стану, в особливий період, а також у разі виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.

Відповідно до ст. 107 Конституції України, Рада національної безпеки і оборони України належить до координаційного органу з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. Відповідно до цієї ж статті, Рада національної безпеки і оборони України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

Стаття 3 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» до функцій цього органу відносить:

1) унесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони;

2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час;

3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.

Тому суперечливим є можливість Ради національної безпеки і оборони України давати правову оцінку доказам чи фактам без рішення судів.

Закон «Про санкції» до переліку суб'єктів санкцій відносить: а) іноземну державу; б) іноземну юридичну особу; в) юридичну особу, яка перебуває під контролем іноземної юридичної особи чи фізичної особи-нерезидента; г) іноземця; д) особу без громадянства; е) суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність. Застосування санкцій до громадян України, які мешкають на підконтрольній українському уряду території, підривають фундаментальні принципи права, грубо порушують Конституцію і міжнародні угоди, ратифіковані Україною, несуть серйозні загрози правам і свободам людини.

Суворі та репресивні заходи, спрямовані на обмеження прав людини, можуть бути прирівняні до «кримінального обвинувачення» за змістом Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод. Терміни «кримінальне обвинувачення» та «кримінальне правопорушення» є автономними в розумінні статей 6 (Право на справедливий суд) та 7 (Ніякого покарання без закону) Конвенції.

Приймаючи рішення про застосування санкцій до громадян України, держава має забезпечити дотримання низки гарантій. Мають бути забезпечені основоположні конституційні засади: право на справедливий судовий розгляд судом, що встановлений законом; дотримання принципу презумпції невинуватості; право бути негайно і детально проінформованим про характер і причини обвинувачення; право на ефективний засіб правового захисту тощо.

Подібна ситуація щодо недотримання норм національного та міжнародного права може призвести до негативних наслідків у вигляді фінансових та репутаційних втрат унаслідок

рішень міжнародних судових інстанцій: держава буде змушена виплачувати за рахунок коштів платників податків компенсацію особам, щодо яких було застосовано санкції, а за порушення на міжнародному рівні питання про застосування санкцій іноземними країнами над Україною постійно висітиме тавро зловживання санкційними інструментами.

Санкції не можуть слугувати інструментом притягнення до юридичної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, навіть коли щодо особи триває розслідування. Санкції не можуть підміняти кримінальну відповідальність, оскільки тоді принципи правосуддя будуть знівельовані політичною доцільністю, якою керуються органи виконавчої влади. Використання санкцій замість справедливого судового процесу означатиме руйнування демократичних засад суспільства.

*В. о. заступника директора
Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
полковник поліції
Данило ЙОСИФОВИЧ*

ПРОПОЗИЦІЇ
для врахування під час розробки проєкту
Закону України «Про внесення змін і доповнень
до Кримінального процесуального кодексу України
щодо вдосконалення кримінального провадження
на підставі угод»

Чинна редакція норм глави 35 КПК України	Редакція норм глави 35 КПК України, яка пропонується	Обґрунтування внесення змін і доповнень до норм глави 35 КПК України
Стаття 469. Ініціювання та укладення угоди ... 3. Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, нетяжких злочинів та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у	Стаття 469. Ініціювання та укладення угоди ... 3. Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, нетяжких злочинів та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у	Якщо потерпілому буде відшкодовано шкоду, то нераціонально забороняти укладення угоди про примирення.

зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, не допускається.	зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, не допускається.	
4. ... Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена щодо кримінальних проступків, злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, а також у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана державним чи суспільним	4. ... Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена щодо кримінальних проступків, злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, а також у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана державним чи суспільним	Зважаючи на те, що йдеться про те, що має бути отримана письмова згода усіх потерпілих, отже, формулювання, що внаслідок злочинів завдана шкода лише державним або суспільним інтересам, є неправильним. Вважаємо, що у ситуації, коли можливе укладення угоди із підозрюваним / обвинуваченим, заборона укладення угоди у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, не є доречною. Має бути вирішено питання, на що потерпілі дають згоду, і що така згода має бути прийнята лише у разі відшкоду-

інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, не допускається, крім випадків надання всіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди.	інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, не допускається, крім випадків надання всіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди та за умови попереднього відшкодування шкоди усім потерпілим, які заявили про це вимогу.	вання шкоди потерпілим.
Стаття 472. Зміст угоди про визнання винуватості 1. В угоді про визнання винуватості зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззас-	Стаття 472. Зміст угоди про визнання винуватості 1. В угоді про визнання винуватості зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззас-	Наявне формулювання ст. 469 КПК залишає відкритим питання, чи можливе укладення угоди про визнання винуватості у провадженнях щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, без укладення угод про примирення з потерпілими (у тих провадженнях, де це можливо з урахуванням поло-

тережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості були), умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення, узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, умови застосування спеціальної	тережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків унаслідок вчинення ним кримінального правопорушення, узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, умови застосування спеціальної	жень ч. 3 ст. 469 КПК). Це важливо з огляду на те, що зміст угоди про визнання винуватості аж ніяк не захищає інтереси потерпілих, зокрема, щодо відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Відповідно, при затвердженні угоди судом не будуть досліджуватися питання доведеності розміру шкоди, яка підлягає відшкодуванню потерпілому, проте це питання має бути вирішено у вироку. Отже, слід вводити елементи змісту угоди про примирення в угоду про визнання винуватості, зокрема, у частині розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строку її відшкодування чи переліку дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпі-
--	--	---

конфіскації, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені статтею 473 цього Кодексу, наслідки невиконання угоди.	конфіскації, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені статтею 473 цього Кодексу, наслідки невиконання угоди. У разі укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, в угоді мають бути вказані: розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення.	лого, строку їх вчинення, і тоді, відповідно, визнавати ініціатором скасування угоди про визнання винуватості також потерпілого, про що вносити зміни до ст. 476 КПК.
Стаття 474. Загальний порядок судового провадження на підставі угоди 1. Якщо угоди досягнуто під час	Стаття 474. Загальний порядок судового провадження на підставі угоди 1. Якщо угоди досягнуто під час	Зважаючи на те, що суд має повноваження відмовити у затвердженні угоди, має бути можливість провести не лише початі слідчі

досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі впливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди.	досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або проведення інших слідчих чи інших процесуальних дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі впливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди.	дії, а усі потрібні, на думку прокурора, процесуальні дії до скерування обвинувального акта до суду.
2. Розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників су-	2. Отримавши обвинувальний акт та угоду про примирення або угоду про визнання винуватості, головуючий зобов'язаний вистребувати у про-	Зважаючи на конституційну функцію прокуратури та положення ст. 36 КПК України, участь прокурора при розгляді угоди про примирення має бути обов'язковою.

дового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду.	курора матеріали кримінального провадження. Розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди, а у разі укладення угоди про примирення – також прокурора, з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду.	Крім того, зважаючи на те, що суд має перевірити наявність фактичних підстав для визнання винуватості, а без матеріалів кримінального провадження така перевірка неможлива, слід передбачити норму про обов'язкове витребування матеріалів кримінального провадження.
4. Перед ухваленням рішення про затвердження угоди про визнання винуватості суд під час судового засідання повинен з'ясувати в обвинуваченого, чи цілком він розуміє: 1) що він має право на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожную обставину щодо кримінального правопору-	4. Перед ухваленням рішення про затвердження угоди про визнання винуватості суд під час судового засідання повинен з'ясувати в обвинуваченого, чи цілком він розуміє: 1) що він має право на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожную обставину щодо кримінального правопору-	Положення КПК не дають відповіді на питання, на що саме потерпілий дає згоду у разі укладення угоди про визнання винуватості: на факт укладення угоди про визнання винуватості, чи він погоджується з формулюванням підозри чи обвинувачення та його правовою кваліфікацією, узгодженим покаранням, а також на питання, які

шення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі права: мовчати, і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення; мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно; допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подати клопотання про виклик свідків і подати докази, що свідчать на його користь; 2) наслідки укладення та затвердження угод, передбачені статтею 473 цього Кодексу; 3) характер кожного обвинувачення, щодо якого він визнає себе винуватим; 4) вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі	шення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі права: мовчати, і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення; мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно; допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подати клопотання про виклик свідків і подати докази, що свідчать на його користь; 2) наслідки укладення та затвердження угод, передбачені статтею 473 цього Кодексу; 3) характер кожного обвинувачення, щодо якого він визнає себе винуватим; 4) вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі	правові наслідки заяви потерпілого у судовому засіданні, що він не згоден з угодою про визнання винуватості.
---	---	---

затвердження угоди судом.	затвердження угоди судом. Перед ухваленням рішення про затвердження угоди про визнання винуватості суд під час судового засідання повинен з'ясувати у потерпілого, чи надав він згоду на укладення угоди про визнання винуватості, чи відшкодовано йому завдану шкоду, чи укладено угоду про примирення.	
6. Суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. Для з'ясування добровільності укладення угоди у разі необхідності суд має право витре-	6. Суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. Для з'ясування добровільності укладення угоди у разі необхідності суд має право витре-	Зважаючи на те, що такої судової дії, як опитування, КПК не передбачає, має бути вказаний допит.

бовувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судове засідання осіб та опитувати їх.	бовувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судове засідання осіб та допитувати їх.	
7. Суд перевіряє угоду на відповідність вимогам цього Кодексу та/або закону. Суд відмовляє в затвердженні угоди, якщо: 1) умови угоди суперечать вимогам цього Кодексу та/або закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди; 2) умови угоди не відповідають інтересам суспільства; 3) умови угоди порушують права,	7. Суд перевіряє угоду на відповідність вимогам цього Кодексу та/або закону. Суд відмовляє в затвердженні угоди, якщо: 1) умови угоди суперечать вимогам цього Кодексу та/або закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди; 2) умови угоди не відповідають інтересам суспільства; 3) умови угоди порушують права,	Зважаючи на те, що при затвердженні угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні, де є потерпілий, має бути враховано волевиявлення потерпілого, слід доповнити ч. 7 ст. 474 КПК пропонуваною нормою.

свободи чи інтe- реси сторін або інших осіб; 4) існують обґрун- товані підстави вважати, що укла- дення угоди не було добровіль- ним, або сторони не примирилися; 5) очевидна немо- жливість виконан- ня обвинуваченим взятих на себе за угодою зо- бов'язань; 6) відсутні факти- чні підстави для визнання винуват- тості. У такому разі досу- дове розслідування або судове прова- дження продов- жуються у загаль- ному порядку. 8. Повторне звер- нення з угодою в одному криміна- льному прова- дженні не допуска- ється.	свободи чи інтe- реси сторін або інших осіб, у тому числі якщо поте- рпілий не дав згоду на укладен- ня угоди про ви- знання винувато- сті; 4) існують обґрун- товані підстави вважати, що укла- дення угоди не було добровіль- ним, або сторони не примирилися; 5) очевидна немо- жливість виконан- ня обвинуваченим взятих на себе за угодою зо- бов'язань; 6) відсутні факти- чні підстави для визнання винуват- тості. У такому разі досу- дове розслідування або судове прова- дження продов- жуються у загаль- ному порядку. 8. Повторне звер- нення з угодою в одному криміна- льному прова- дженні не допуска- ється.	
---	---	--

Стаття 476. Наслідки невиконання угоди 1. У разі невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості потерпілий чи прокурор відповідно мають право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, може бути подано протягом встановлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення. 2. Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, розглядається в судовому засіданні за участю сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсут-	Стаття 476. Наслідки невиконання угоди 1. У разі невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості потерпілий чи прокурор відповідно мають право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. У разі невиконання угоди про визнання винуватості у частині, яка стосується інтересів потерпілого, потерпілий має право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, може бути подано протягом встановлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення.	Пропозиція щодо внесення змін і доповнень до цієї норми взаємопов'язана із відповідними пропозиціями щодо норми ч. 1 ст. 472 КПК. Вони обумовлені прагненням посилити захист прав та інтересів потерпілого, який бере участь в угоді про визнання винуватості. Лише в такому випадку буде належним чином врахований елемент ресторативної юстиції при укладенні угод про визнання винуватості, і забезпечені інтереси потерпілих.
---	---	--

ність інших учасників судового провадження не є перешкодою для судового розгляду.	2. Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, розглядається в судовому засіданні за участю сторін угоди, прокурора, потерпілого з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для судового розгляду.	
--	--	--

В. о. декана факультету № 1
Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
підполковник поліції
Руслан ШЕХАВЦОВ

ПРОПОЗИЦІЇ
до проектів Законів України
«Про право на цивільну вогнепальну зброю»
(реєстр. №5708 від 25.06.2021)
та «Про право на самозахист
та володіння цивільною вогнепальною зброєю»
(реєстр. № 5708-1 від 13.07.2021)

На адресу Львівського державного університету внутрішніх справ листом від 08.09.2021 № 41709/22-2021 надійшло звернення від Департаменту персоналу Міністерства внутрішніх справ України щодо надання пропозицій та зауважень до проектів Законів України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021) (далі – законопроект № 5708) та «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» (реєстр. № 5708-1 від 13.07.2021) (далі – законопроект № 5708-1).

Зазначені законопроекти розглянуто науково-педагогічними працівниками кафедри тактико-спеціальної підготовки та кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ.

Опрацювавши законопроекти № 5708 та № 5708-1, можемо констатувати, що вони схожі та регулюють однакові суспільні відносини, що виникають у сфері реалізації права громадян та юридичних осіб в Україні на цивільну вогнепальну зброю, бойові припаси до неї та визначають правовий режим власності на цивільну вогнепальну зброю.

Відмінним є лише те, що у законопроекті № 5708-1 пропонується врегулювати режим застосування зброї для самозахисту. Однак, аналіз положень цього законопроекту дає змогу зробити висновок про те, що правовий режим застосування зброї для самозахисту в цьому проекті не розкритий, а точніше відсутній. Тому ми вважаємо, що правові положення законопроекту № 5708 є більш доцільними та прийнятними.

Схвалюючи останній законопроект, яким передбачено передумови для регулювання питань дотримання режиму законності в питаннях визначення правового режиму права власності на цивільну вогнепальну зброю, ми пропонуємо взяти до уваги такі пропозиції та зауваження:

1. Аналіз розділів 1, 3, 4, 5, 7 законопроекту № 5708 дозволяє зробити висновок, що у ньому зазначаються суспільні відносини з обігу цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів в Україні. А тому пропонуємо назву законопроекту викласти як Закон України «Про обіг цивільної вогнепальної зброї».

2. Відповідно до пункту 2 Порядку придбання, зберігання, перевезення і використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбища та стендів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 року № 1207, статтю 42 Розділу V законопроекту № 5708 викласти в такій редакції:

«Діяльність стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів здійснюється відповідно до ліцензії, яку отримано згідно із Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» та вимог цього Закону, за винятком стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів, які є суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, а також відомчих стрілецьких комплексів функціонування, яких здійснюється на підставі дозволу, виданого уповноваженим підрозділом центрального органу управління Національної поліції».

3. Окрему увагу необхідно приділити термінології, що застосовується. Зокрема, у законопроекті поряд із терміном «цивільна вогнепальна зброя» застосовуються терміни «вогнепальна цивільна зброя», «вогнепальна зброя», «цивільна зброя», «зброя» та похідні від них, що створює, на нашу думку, можливість подвійного тлумачення його положень, а також не надає змоги зрозуміти, про яку саме зброю йдеться.

Так, у статті 9 законопроекту № 5708 містяться положення щодо спеціального обігу вогнепальної зброї та бойових припасів, які стосуються Збройних Сил України та Міністерства

внутрішніх справ України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, органів спеціального призначення з правоохоронними функціями. Зі змісту статті незрозуміло, про яку вогнепальну зброю мовиться – цивільну вогнепальну зброю чи стрілецьку (бойову, спеціальну) зброю, яка теж уходить до вогнепальної, але не є цивільною вогнепальною зброєю.

Відповідно до цього виникає питання щодо змісту статей 10 та 15 законопроекту № 5708 зокрема, відомості про яку вогнепальну зброю зазначених вище суб'єктів буде необхідно вносити до спеціального розділу Єдиного державного реєстру цивільної вогнепальної зброї. Крім того, такі норми будуть суперечити положенням частини другої статті 2 цього законопроекту про те, що дія цього Закону не поширюється на зброю та бойові припаси, не віднесені до цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів, а також абзацу другому преамбули, відповідно до якого вимоги цього законопроекту не поширюються на придбання, зберігання, облік та використання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів у Збройних Силах України, військових формуваннях, створених відповідно до законодавства України, органах та навчальних закладах Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України.

Також доцільно зазначити, що на озброєнні окремих підрозділів Національної поліції України знаходиться вогнепальна зброя, яка не є цивільною вогнепальною зброєю, і, відповідно, дія цього законопроекту не повинна на неї розповсюджуватися.

Однак у преамбулі законопроекту немає застереження щодо непоширення його дії на придбання, зберігання, облік та використання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї у правоохоронних органах. Слід також зауважити, що в статті 5 законопроекту № 5708 однією з категорій цивільної вогнепальної зброї визначено автоматичну вогнепальну зброю (категорія А), однак не зазначені умови (цілі, механізм) її застосування.

4. У пункті 1.1 частини першої статті 6 законопроекту № 5708 пропонується віднести до виробів, які конструктивно

схожі зі зброєю і перебувають у цивільному обігу, пневматичну зброю калібру до 4,5 мм (включно) і швидкістю польоту металюного елементу до 100 м/с (включно) та бойові припаси до неї. Називати в цьому законопроекті кулі, що використовуються для стрільби з пневматичної зброї, «бойовими» некоректно, оскільки в абз. 3 частини першої статті 1 законопроекту бойові припаси визначено як спеціально виготовлені вироби одноразового використання, призначені для проведення пострілу із вогнепальної зброї снарядом, що одержує направлений рух у стволі за рахунок енергії, що утворюється при згорянні порохового металюного заряду чи спеціальних горючих сумішей, та має достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані.

5. Статтею 9 законопроекту № 5708 встановлюються загальні засади спеціального обігу вогнепальної зброї та бойових припасів, в якому перебуває зброя юридичних осіб, якщо інформація про неї належить до державної таємниці, а також зброя, прийнята на озброєння Збройних Сил України та Міністерства внутрішніх справ України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, Національного банку України, інших державних органів, яким відповідно до законодавства дозволено користуватися зброєю в порядку, встановленому цим законопроектом та іншими законодавчими актами України.

Однак, відповідно до постанов Кабінету Міністрів України від 25.02.2015 № 345 «Про затвердження Порядку постачання озброєння, військової і спеціальної техніки та боеприпасів під час особливого періоду, введення надзвичайного стану, проведення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії та у період проведення антитерористичної операції» та від 17.02.2021 № 160 «Про затвердження Порядку проведення випробувань та прийняття на озброєння (постачання) зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, засобів і обладнання іноземного виробництва» у Збройних Силах України та інших

утворених відповідно до законів України військових формуваннях зброя може бути прийнята на озброєння, прийнята на постачання та/або допущена до експлуатації.

У зв'язку з цим пропонуємо частину першу статті 9 законопроекту № 5708 після слів «прийнята на озброєння» доповнити словами «допущена до експлуатації, прийнята на постачання».

З огляду на зазначене, проект Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021) хоча і є актуальним, однак потребує подальшого доопрацювання.

*Завідувач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 ІПФПНП
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
підполковник поліції
Юрій ЙОСИПІВ*

*Т. в. о. завідувача кафедри
адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
капітан поліції
Юрій ХАТНЮК*

ПРОПОЗИЦІЇ
до Закону України «Про Національну поліцію»
щодо можливості розширення форм
сумісництва поліцейських з метою
збільшення кількості поліцейських,
залучених до охорони об'єктів різних форм власності,
без збільшення загальної чисельності поліції

Львівським державним університетом внутрішніх справ опрацьовано запропоновані зміни до Закону України «Про Національну поліцію» щодо можливості розширення форм сумісництва поліцейських з метою збільшення кількості поліцейських, залучених до охорони об'єктів різних форм власності, без збільшення загальної чисельності поліції.

Щодо запропонованих змін до частини першої статті 66 «Службове сумісництво поліцейських» вважаємо за доцільне внести зміни в редакції варіантів № 1, 3, 4: «Поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім викладацької, наукової та творчої діяльності, суддівської та інструкторської практики із спорту, надання послуг з охорони будівель, споруд, територій, інших об'єктів та/або осіб».

Варіант № 2 запропонованих змін щодо можливості надання працівниками поліції інших оплачуваних послуг (виконання робіт) вважаємо на цей час неприйнятним. Оскільки, по-перше, метою змін до Закону України «Про Національну поліцію» є можливість забезпечити саме додатковий захист права власності та охорону фізичних та юридичних осіб, не збільшуючи чисельності поліції. По-друге, розширення прав працівників поліції щодо суміщення роботи поліцейського з будь-якими іншими видами оплачуваних робіт та послуг може призвести до виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів у такої особи, тому, на нашу думку, потребує додаткового правового регулювання, зокрема, встановлення конкретного переліку робіт та послуг, які працівник поліції має право виконувати (надавати), чи навпаки, не має права цього робити.

Щодо запропонованого доповнення статті 66 «Службове сумісництво поліцейських» частиною другою вважаємо за доцільне залишити доповнення в редакції варіанта № 1: «Надання поліцейськими послуг з охорони будівель, споруд, територій, інших об'єктів та/або осіб здійснюється у вільний від виконання основних службових обов'язків час з дотриманням правил носіння однострою. Порядок надання поліцейськими послуг з охорони будівель, споруд, територій, інших об'єктів та/або осіб, оплати за надання таких послуг, перелік об'єктів охорони, осіб, яким надаються послуги з охорони та суб'єктів, з якими можуть укладатися договори про надання зазначених послуг поліцейськими, категорії посад поліцейських та підрозділів поліції, під час проходження служби в яких дозволено надання поліцейськими послуг у вільний від виконання своїх обов'язків час на підставі договору про надання послуг з охорони, типовий договір про надання поліцейським послуг з охорони, затверджуються Кабінетом Міністрів України».

Указаний варіант доповнення статті 66, на нашу думку, є найбільш прийнятним порівняно з варіантами № 2, 3 та 4. Так, варіант № 2 стосується надання поліцейськими будь-яких оплачуваних послуг, про недоцільність чого вже сказано.

Варіант № 3 аналогічний першому, однак у цій редакції змін відсутнє посилання на дотримання правил носіння однострою. Вважаємо, що надання послуг з охорони об'єктів різних форм власності може здійснюватися працівниками поліції у вільний від виконання своїх обов'язків час лише за умови носіння однострою. У цьому випадку працівник ідентифікується як поліцейський, відповідно, зростає рівень безпеки додаткової роботи. Окрім цього, носіння однострою сприяє дисциплінованості працівника та встановлює для нього додаткові вимоги, передбачені Правилами носіння однострою поліцейських, затвердженими наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19.08.2017 № 718. Зокрема, відповідно до пункту 3 розділу І «Загальні положення» вказаних Правил, однострій поліцейських має бути чистим, ретельно припасованим і застібнутим. Дотримання вказаних Правил поліцейськими під час надання

послуг з охорони будівель, споруд, територій, інших об'єктів, на нашу думку, загалом сприятиме популяризації Національної поліції України.

На відміну від першого варіанта, варіант № 4 закріплює можливість додаткової роботи лише за умови сумісництва та укладення окремого договору з органами поліції охорони. Вказаний варіант установлює певні обмеження на вибір поліцейськими саме тієї додаткової роботи, яку вони хочуть, і ставить їх у певну залежність від керівництва поліції охорони. Порушується право на свободу вибору, передбачене Конституцією України.

Отже, на нашу думку, є прийнятними зміни до частини першої статті 66 «Службове сумісництво поліцейських» у редакції, передбаченій варіантами № 1, 3, 4, а щодо доповнення статті 66 частиною другою – в редакції, передбаченій варіантом № 1. Однак слід зважити на те, що вказані зміни не визначають порядку застосування у необхідних випадках зброї чи інших засобів безпосередньо при виконанні роботи, що пов'язана із охороною будівель, споруд, територій, інших об'єктів та /або осіб. На нашу думку, це потребує уточнення та додаткового правового регулювання.

Недоцільною також, на наш погляд, є пропонована деталізація категорій посад поліцейських і підрозділів поліції, які мають право надавати поліцейські послуги з охорони у вільний від виконання своїх основних службових обов'язків час. Це певним чином дискримінуватиме поліцейських, які виконують службові обов'язки на інших посадах.

*Т. в. о. завідувача кафедри
адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФНП
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
капітан поліції
Юрій ХАТНЮК*

ПРОПОЗИЦІЇ
до проєкту Закону України
«Про внесення змін до деяких
законодавчих актів України
щодо посилення ролі суспільства у заходах
контролю за безпекою дорожнього руху
та дотриманням правил зупинки, стоянки,
паркування транспортних засобів»
(реєстр. № 5798)

Залучення учасників дорожнього руху, громадян та активних представників громадянського суспільства до безпосереднього контролю за безпекою на дорогах, безумовно, є важливим механізмом забезпечення безпеки дорожнього руху. Водночас таке залучення повинне відбуватися відповідно до чітких вимог закону, особливо тих, що визначають права та свободи тих осіб, що притягаються до відповідальності.

Поданий на розгляд законопроект містить значну кількість позитивних моментів, однак, як видається, потребує окремих доопрацювань.

Зокрема:

1. Чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) не випадково здійснено розмежування режимів «автоматичної фіксації порушень» та «фотозйомки (відеозапису)».

Перший введений та функціонує відповідно до Закону України «Про дорожній рух» від 30.06.1993 № 3353-XII, Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII та Постанови Кабінету Міністрів України від 10.11.2017 № 833 «Про функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі».

Другий – пов'язаний з можливістю використовувати як докази інформацію, отриману за допомогою звичайних технічних засобів із функціями фото-, відеофіксації, до яких не встановлюються чіткі технічні вимоги (це можуть бути мобільні телефони, планшети та інші пристрої).

Законопроектом пропонується поширити застосування режиму «фотозйомки (відеозапису)» на всі порушення, передбачені частинами першою, другою, третьою, п'ятою, шостою і сьомою статті 122 (крім перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів, порушення правил перевезення вантажів, буксирування транспортних засобів, порушення безпечної дистанції або інтервалу, порушення правил руху автомагістралями, використання зовнішніх освітлювальних приладів та їх переобладнання з порушенням вимог відповідних стандартів, користування під час руху транспортного засобу засобами зв'язку, не обладнаними технічними пристроями, що дозволяють вести перемови без допомоги рук, порушення правил навчальної їзди), а також на порушення, передбачені частиною першою статті 123 та частинами першою, другою, шостою та восьмою статті 152-1 КУпАП.

Авторами законопроекту здійснюється підміна змісту режиму «фотозйомки (відеозапису)»: якщо у розумінні чинного КУпАП цей режим дозволяє використовувати як доказ інформацію, отриману за допомогою стандартного програмного забезпечення звичайних технічних засобів з функціями фото-, відеофіксації, до яких не встановлюються чіткі технічні вимоги (це можуть бути мобільні телефони, планшети та інші пристрої), то запропонованою редакцією як доказ буде вважатися лише та інформація, яка отримана з використанням технічних засобів зі спеціальним програмним забезпеченням (програмним засобом). *Отже, затвердження запропонованого законопроекту у цій частині матиме наслідком суттєве обмеження можливості використання отриманої інформації, яка вказує на наявність ознак складу правопорушення, однак отримана не за допомогою технічних засобів зі спеціальним програмним забезпеченням.*

2. Законопроектом передбачається введення нового юридичного статусу учасника судового процесу – «сповіщувача». Це нововведення передбачає внесення змін у значну кількість нормативних актів. Водночас, як видається, існує певне неузгодження щодо процесуального становища таких суб'єктів.

По-перше, оскільки пропонується внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства для врегулювання окремих суспільних відносин за участю сповіщувача щодо:

- оскарження рішення (постанови) у справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху або про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису) сповіщувачем;

- оплата державою витрат, пов'язаних із проведенням експертизи дослідження фотозйомки (відеозапису), наданого сповіщувачем, на предмет його недостовірності або підробки;

- реалізації права на зворотну вимогу (регрес) до сповіщувача, який надав матеріали фотозйомки (відеозапису), щодо яких встановлено їх недостовірність або підробку, в межах суми витрат на проведення такої експертизи, відповідно, необхідно закріпити процесуальний статус сповіщувача як учасника судового процесу (аналогічно до того, як це пропонується до КУпАП).

По-друге, пропонованим законопроектом *не визначено момент набуття особою статусу «сповіщувача»*. Так, у статті 14-2 КУпАП законопроекту передбачає, що «режим фотозйомки (відеозапису) передбачає здійснення уповноваженою посадовою особою або сповіщувачем фотозйомки (відеозапису) обставин адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху...». Стаття 272-1 КУпАП законопроекту передбачає, що сповіщувачем є громадянин, який звернувся із заявою або повідомленням про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху...». Також ст. 13 пропонованої редакції Закону України «Про дорожній рух» встановлює: що «громадяни, які відповідно до положень Кодексу України про адміністративні правопорушення повідомили про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху або про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), та набули статус сповіщувача...».

Відповідно, у цих нормативних актах по-різному визначено момент набуття особою статусу сповіщувача: в одному випадку (стаття 14-2 КУпАП) такий статус набувається з моменту фіксації правопорушення технічним пристроєм зі спеціальним програмним забезпеченням, а у іншому – з моменту звернення особою із заявою або повідомленням про адміністративне правопорушення.

Відтак пропонується законопроект потребує доопрацювання у цій частині.

З огляду зазначене, проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення ролі суспільства у заходах контролю за безпекою дорожнього руху та дотриманням правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів» потребує суттєвих доопрацювань.

*Т. в. о. завідувача кафедри
адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
капітан поліції
Юрій ХАТНЮК*

ПРОПОЗИЦІЇ
до проєкту Закону України
«Про внесення змін до деяких
законодавчих актів України
щодо посилення ролі суспільства
у заходах контролю
за безпекою дорожнього руху»
(реєстр. № 5798-1 від 03.08.2021)

На адресу Львівського державного університету внутрішніх справ листом № 04-27/3-2021/264900 від 17.08.2021 надійшло звернення від Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України щодо надання пропозицій та зауважень до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення ролі суспільства у заходах контролю за безпекою дорожнього руху» (далі – законопроект; проєкт).

Зазначений законопроект розглянуто науково-педагогічними працівниками кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ.

Удосконалення чинного режиму фотозйомки (відеозапису) шляхом додавання до переліку суб'єктів, які можуть його здійснювати, фізичних осіб, які є безпосередніми свідками порушення, є, безумовно, дієвим кроком для забезпечення контролю за безпекою дорожнього руху. Проєктом закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення ролі суспільства у заходах контролю за безпекою дорожнього руху», реєстр. № 5798-1 від 03.08.2021, передбачається системне внесення змін у чинні нормативно-правові акти, а також установлюються додаткові правові гарантії як для правопорушників, так і для осіб, що повідомляють про факти порушення вимог законодавства (за проєктом – сповіщувачі). Водночас ефективна реалізація законопроекту потребує додаткового доопрацювання.

1. Недосконале визначення правового статусу «сповіщувача», розмежування процесуальних статусів «сповіщувача» та «свідка».

Пропонованою редакцією статті 272 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (далі – КУпАП) передбачено, що сповіщувач може бути свідком у справах про адміністративне правопорушення, зафіксоване в автоматичному режимі та режимі фотозйомки (відеозапису). Ця норма потребує доопрацювань.

По-перше, названі учасники справи про адміністративне правопорушення наділені різними правами та обов'язками, а також на них поширюються різні правові гарантії. Затвердження статті 272 КУпАП у пропонованій редакції призведе до часткового змішування процесуальних статусів сповіщувача та свідка. Наприклад, ч. 5 ст. 272-1 пропонованої редакції КУпАП установлює, що у постанові про адміністративне правопорушення будь-які відомості про особу сповіщувача не зазначаються. Водночас стаття 256 КУпАП (як у чинній, так і у пропонованій редакції) передбачає обов'язок зазначати у протоколі прізвища та адреси свідків.

По-друге, складним для розуміння є формулювання статті 272 КУпАП у частині «сповіщувач *може бути* свідком». Законопроект не визначено момент набуття особою статусу «сповіщувача», а також не названо тих випадків, коли сповіщувач залучається як свідок: якщо таке залучення відбувається до моменту винесення постанови у справі, процесуальна гарантія, передбачена ч. 5 ст. 272-1 пропонованої редакції КУпАП, не може бути реалізованою.

По-третє, редакцією ст. 384 КК України пропонується доповнити Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (далі – КК України) частиною 3 такого змісту: «Подання за відомо недостовірних або підроблених доказів у справі про адміністративне правопорушення до органу (посадової особи), що розглядає справу про адміністративне правопорушення, суду...». Ця норма спрямована на притягнення до відповідальності сповіщувачів, що подали недостовірні або підроблені

докази. Одночасно частина 1 цієї статті передбачає відповідальність свідка за неправдиве показання. У випадку, коли сповіщувач виконуватиме роль свідка та буде встановлено, що поданий ним доказ недостовірний чи підроблений, фактично, його дії міститимуть склади злочину, передбачені як ч. 1 ст. 384 КК України, так і ч. 3 ст. 384 КК України.

Для усунення цієї колізії пропонуємо не доповнювати ст. 384 КК України пропонованою частиною 3, а включити сповіщувача до спеціальних суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 384 КК України (шляхом її доповнення словом «сповіщувача» після слів «свідка, потерпілого»).

2. Різні вимоги до електронних доказів у КАС України та КУпАП.

З огляду на те, що КАС України є нормативним актом, що застосовується у справах із приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності (ст. 286 КАС України), а також його положення застосовуються при оскарженні постанов у справі про адміністративне правопорушення (ст. 288 КУпАП), необхідним є збереження ідентичності вимог до доказів як у провадженнях за КУпАП, так і за КАС України. Недотримання цієї вимоги матиме наслідком недопустимість окремих електронних доказів при перегляді справ за вимогами КАС України і, відповідно, скасування постанов у справах про адміністративні правопорушення у зв'язку з недоведеністю наявності складу адміністративного правопорушення.

Законопроектом пропонується доповнити ст. 251 КУпАП визначенням поняття та вимогами до електронних доказів. Варто зазначити, що чинний КАС України у статті 99 уже містить відповідні положення. Пропоновані зміни до ст. 251 КУпАП не відповідають змісту ст. 99 КАС України. Приміром, згідно з КАС України, електронні докази повинні бути засвідчені електронним підписом, прирівняним до власноручного підпису, а за пропонованою ст. 251 КУпАП цього не вимагається. Урегулюванням цієї ситуації можна вважати положення ч. 2 ст. 99 КАС України: «Законом може бути визначено інший

порядок засвідчення електронної копії електронного доказу». Однак «інший порядок засвідчення» не містить поняття відсутності будь-якого засвідчення.

Окрім цього, ч. 5 ст. 99 КАС України передбачає повноваження суду витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Водночас ст. 251 КУпАП у пропонованій редакції передбачає пряму заборону на це.

Необхідним є також доповнення КАС України положеннями, що визначають статус сповіщувача.

З огляду на зазначене, проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення ролі суспільства у заходах контролю за безпекою дорожнього руху», попри актуальність, потребує доопрацювання.

*Т. в. о. завідувача кафедри
адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПП
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
капітан поліції
Юрій ХАТНЮК*

**ПРОПОЗИЦІЇ ТА ЗАУВАЖЕННЯ
щодо проєкту Закону України
«Про внесення змін до Кодексу України
про адміністративні правопорушення
та Кримінального кодексу України
для реалізації положень Закону України
«Про цивільну зброю та боєприпаси»
(реєстр. №4336-1)**

1. Щодо внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення пропонуємо статтю 174 КУпАП викласти в такій редакції:

«Стрільба з вогнепальної, у тому числі цивільної зброї або холодної металевий чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертальної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку

Стрільба з вогнепальної, у тому числі цивільної зброї або холодної металевий зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертальної дії або пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду в населених пунктах і в не відведених для цього місцях, а також у відведених місцях з порушенням установленого порядку – тягне за собою накладення штрафу від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертальної дії і боєвих припасів.

2. Щодо змісту пропонованої у проєкті Закону статті 36 КК України.

По-перше, автори законопроєкту необхідну оборону визначають за допомогою вказівки на застосування сили та інші дії. Проте словосполучення «інші дії» передбачає, що необхід-

ною обороною можуть охоплюватись будь-які дії, спрямовані на захист охоронюваних законом прав і свобод та/або інтересів (особи, держави тощо). Відповідно чинна редакція видається більш лаконічною, а така «конкретизація», задекларована в Проєкті, є недоцільною.

По-друге, зайвим є доповнення визначення необхідної оборони вказівкою на те, що особа обороняється від суспільно небезпечного, протиправного діяння, оскільки складно уявити випадок, за якого діяння є суспільно небезпечним, однак при цьому не є протиправним. Крім того, вказівка на протиправність діяння певним чином може ускладнювати застосування положень ст. 36 КК України в пропонованій редакції у разі посягання, вчиненого особою, яка через вік, психічний стан чи інші обставини не підлягає кримінальній відповідальності. У цьому разі з урахуванням того, що такі особи не є суб'єктами кримінального правопорушення і, фактично, не можуть вчиняти правопорушення загалом, дискусійним видається твердження, що такі особи можуть вчиняти протиправні діяння. Попри це, особа повинна мати право на необхідну оборону й від суспільно небезпечного посягання таких осіб, тому вказівка на оборону саме від суспільно небезпечного посягання у чинній редакції є достатньою і доповнення чи розширення змісту не потребує.

По-третє, автори цього проєкту вказують на те, що суспільно небезпечне посягання при необхідній обороні повинно поєднуватись із застосуванням насильства чи реальної загрози такого посягання. Така вказівка істотно звужує можливість особи на необхідну оборону, оскільки не будь-яке посягання супроводжується насильством чи погрозою його застосування. Право особи на необхідну оборону, яке закріплене Конституцією України, повинно гарантуватись за будь-яких умов при вчиненні особою суспільно небезпечного посягання, а не лише у вказаних у проєкті випадках.

По-четверте, заслуговує критики відмова авторів проєкту від конкретизації характеру шкоди, яка допускається при необхідній обороні. З положень пропонованої статті зрозуміло,

що особа може спричинити будь-яку шкоду тому, хто посягає. Звертаємо увагу на те, що логіка чинної редакції статті 36 КК України вказує на визначену співрозмірність спричиненої та відвернутої шкоди. В протилежному випадку заподіяння особою, приміром, у процесі вчинення крадіжки тяжких тілесних ушкоджень чи смерті буде правомірним діянням.

По-п'яте, не заслуговує підтримки визначення випадків, у яких не є кримінальним правопорушенням і виключає кримінальну відповідальність застосування особою будь-якої зброї, будь-яких інших засобів чи предметів у разі:

а) захисту від нападу чи негайного відвернення реальної загрози нападу неозброєної особи, якщо така особа має беззаперечні переваги у фізичній кондиції порівняно з особою, яка реалізує право на необхідну оборону, незалежно від мети нападу. Отож, хто і за якими критеріями повинен визначати «беззаперечну перевагу у фізичній кондиції», не зрозуміло, оскільки визначення, яке надається у примітці до пропонованої редакції статті, надто абстрактне. Крім того, застосування будь-яких засобів для оборони і заподіяння будь-якої шкоди особі, яка здійснює посягання навіть у випадку, коли така особа має фізичну перевагу, не є виправданим;

б) захисту від насильницького задоволення статевої пристрасті у будь-яких формах чи проявах, чи для негайного відвернення загрози такого насильства. З урахуванням тієї обставини, що у КК України сьогодні кримінально караним є вчинення будь-яких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням у тіло іншої особи (сексуальне насильство), видається абсолютно необґрунтованим виключати кримінальну відповідальність за спричинення будь-якої шкоди особі, яка вчиняла такі дії;

в) захисту від особи, яку виявлено на місці злочину під час вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину та яка із застосуванням сили чи з погрозою її застосування намагається втекти з місця злочину або перешкоджає поверненню майна, яким протиправно заволоділа. Автори законопроекту певним чином плутають межу між обставинами, які виклю-

чають кримінальну протиправність діяння, зокрема такими, як необхідна оборона та затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Оскільки у завершенні суспільно небезпечного посягання в особи зникає й право на необхідну оборону, а виникає право на затримання. Якщо ж у разі виявлення особи на місці вчинення кримінального правопорушення здійснюється збройний чи інший насильницький опір, в особи й за чинною редакцією виникає право на необхідну оборону, яка при цьому не повинна перевищувати визначених законом меж. За пропонованою редакцією правомірним буде заподіяння будь-якої шкоди особі, яка заволоділа незаконно майном і не повертає його. Однак у такому разі, якщо, скажімо, крадіжка вже є закінченим кримінальним правопорушенням, то застосування сили для повернення майна згідно з положеннями доктрини кримінального права не може утворювати стану необхідної оборони;

г) відвернення спроби протиправного заволодіння вогнепальною зброєю, яка законно перебуває у власності особи, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає. Факт незаконного заволодіння вогнепальною зброєю не може слугувати підставою для можливості заподіяння правопорушенню будь-якої шкоди. Адже законодавець таку можливість завжди пов'язував винятково з випадками її застосування, коли особа з використанням зброї становила загрозу для життя чи здоров'я інших осіб. Автори з незрозумілих причин обмежили такий випадок виключно вогнепальною зброєю;

г) захисту від нападу тварин, що безпосередньо загрожують життю чи здоров'ю людей, чи негайного відвернення реальної загрози такого нападу. Загальноприйнятою є позиція, згідно з якою необхідна оборона виникатиме виключно під час здійснення суспільно небезпечного посягання, яке може вчинити лише фізична особа (людина). Якщо джерелом небезпеки є дії тварин, заподіяння шкоди охоронюваним інтересам може розглядатися виключно у межах такої обставини як крайня необхідність.

Незрозумілою видається позиція авторів проєкту щодо реалізації права на необхідну оборону при насильницькому

протиправному вторгненні в житло чи інше приміщення, оскільки в ч. 4 цієї статті такого окремого пункту немає, а у примітці надається визначення «житла», «садиби», «іншого володіння особи».

3. Щодо змісту пропонованої у проєкті редакції статті 263 КК України.

Необґрунтованою видається відмова від криміналізації незаконного поводження з холодною зброєю, адже дії, які передбачені у чинній редакції ч. 2 ст. 263 КК України, містять достатній рівень суспільної небезпеки для встановлення кримінальної відповідальності. Відповідно, обмежувати предмет складу цього кримінального правопорушення виключно вогнепальною зброєю не можна.

Невиправданою є пропозиція щодо доповнення цієї статті кваліфікуючим складом, який встановлює відповідальність за використання зброї, вибухових речовин або вибухових пристроїв, набутих без передбаченого законом дозволу, як знаряддя чи засобу вчинення злочину, відповідальність за який передбачена статтями 110, 112, 113, 121, 122, 129, 146, 147, 187, 189, 194, 261, 294, 342, 345, 345-1, 346, 347, 347-1, 348, 348-1, 349, 349-1, 350, 352, 377, 378, 379, 398, 399, 400 цього Кодексу. В такому разі порушується один із основоположних принципів кримінального права *nonbisinidem*, оскільки відповідальність за незаконний обіг зброї визначена іншими частинами цієї статті, а вчинення визначених у переліку кримінальних правопорушень – відповідно, іншими. Отже, у разі придбання зброї чи вибухових пристроїв з метою подальшого вчинення диверсії кваліфікуватиметься за ч. 1 ст. 262 КК України та як готування до правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 113 КК України, і враховувати цю обставину ще раз у межах ст. 263 КК України не доречно.

Не підтримуємо позицію й щодо визначення у цій статті нової редакції спеціальної підстави звільнення від кримінальної відповідальності. Оскільки, на відміну від чинної редакції, у пропонованій для звільнення від кримінальної відповідальності достатньо лише добровільно здати органам

влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.

Необґрунтованими є положення пропонованої статті щодо вказівки на те, що не містять складу злочину і не мають наслідком кримінальну відповідальність за ст. 263 КК України дії, пов'язані із виготовленням і зберіганням аналогів старовинної вогнепальної зброї, незалежно від мети виготовлення. Виготовлення і подальше поводження із таким різновидом зброї становить не меншу суспільну небезпеку від поводження з предметами кримінального правопорушення, визначеними у пропонованій статті.

*В. о. заступника директора
Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
полковник поліції
Данило ЙОСИФОВИЧ*

ПРОПОЗИЦІЇ
до проєкту Закону України
«Про внесення змін до Кодексу України
про адміністративні правопорушення
щодо відповідальності за порушення вимог
законодавства про засудження комуністичного
та націонал-соціалістичного (нацистського)
тоталітарних режимів в Україні
та заборону пропаганди їхньої символіки»
(реєстр. № 6019)

До Львівського державного університету внутрішніх справ листом № 04-27/3-2021/293505 від 21.09.2021 надійшло звернення від Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України щодо надання пропозицій та зауважень до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за порушення вимог законодавства про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (далі – законопроект; проєкт).

За результатами розгляду повідомляємо таке.

1. Відповідно до ч.2 ст. 19 Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно зі ст. 14 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (далі – КУпАП), посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких уходить до їхніх службових обов'язків.

Відповідно, за притягнення до відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування як спеціальних суб'єктів відповідальності судами перевіряється статус таких осіб як посадових осіб у розумінні ст. 14 КУпАП і, відповідно, встановлюється, чи належить до посадових обов'язків таких осіб дотримання чи виконання тих правил, за порушення яких їх пропонується притягти до відповідальності.

Положення проєкту викладені так, що до відповідальності може бути притягнуто будь-яку посадову особу, незалежно від наявності чи відсутності у неї повноважень, що суперечить вимогам ст. 14 КУпАП.

2. Окрім цього, норма статті 188-57 у тій редакції, у якій її надано на обговорення, є бланкетною. Остатнє означає, що для її застосування необхідно існування спеціального закону чи норми, яка б передбачала певні заборони для посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування як спеціальних суб'єктів відповідальності та встановлювала вичерпний чи невичерпний перелік діянь, що є протиправними.

Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 № 317-VIII (далі – Закон № 317-VIII) не містить прямих норм щодо обмежень чи заборон, які б стосувалися саме посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Відповідно, притягнення посадових осіб до відповідальності з посиланням на Закон № 317-VIII не буде достатньою підставою для притягнення таких осіб до відповідальності, оскільки їх статус як спеціального суб'єкта відповідальності у цьому Законі не зафіксовано.

3. Також звертаємо увагу на те, що Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 № 317-VIII містить інші механізми дій у таких випадках:

- не здійснення перейменування районів у містах, скверів, бульварів, вулиць, провулків, проїздів, проспектів, площ, майданів, набережних, мостів чи інших об'єктів топоніміки населених пунктів, назви яких містять символіку комуністичного тоталітарного режиму;

- не здійснення демонтажу пам'ятників, пам'ятних знаків, присвячених особам, причетним до організації та здійснення Голодомору 1932-1933 років в Україні, політичних репресій, особам, які обіймали керівні посади у комуністичній партії, вищих органах влади та управління СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік (крім осіб, діяльність яких була значною мірою пов'язана з розвитком української науки та культури), працівникам радянських органів державної безпеки, подіям, пов'язаним із діяльністю комуністичної партії, встановленням радянської влади на території України або в окремих адміністративно-територіальних одиницях, переслідуванням учасників боротьби за незалежність України у XX столітті;

а саме – дії з перейменування чи демонтажу здійснюютимуться за розпорядженням голови відповідної обласної державної адміністрації (або особи, яка, відповідно до законодавства, здійснює його повноваження).

З огляду на зазначене, Закон № 317-VIII не визнає такі дії посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування протиправними. Відтак затвердження проєкту закону у пропонованій редакції призведе до створення правової колізії.

4. Внесення пропонованої статті у текст КУпАП без змін є неможливим, оскільки чинний кодекс уже містить статтю з таким порядковим номером: Стаття 188-57. Невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на наземному транспорті (Кодекс доповнено статтею 188-57 згідно із Законом № 1582-IX від 29.06.2021).

5. Законопроект передбачає наділення правом складання протоколів про адміністративні правопорушення за запропонованою статтею органи Національної поліції.

Стаття 1 Закону України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» зазначає, що Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Склад правопорушення «порушення вимог законодавства про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» не передбачає посягання на публічну безпеку та порядок, права та свободи людини.

Натомість Закон України від 08.06.2000 № 1805-III «Про охорону культурної спадщини» визначає адміністративно-юрисдикційні повноваження органів охорони культурної спадщини у цій сфері (зокрема, ст. 44 Закону).

З метою ефективної реалізації вимог законодавства у зазначеній сфері доцільно передбачити можливість складання протоколу про адміністративні правопорушення, визначеного пропонованою статтею органами охорони культурної спадщини. Це значно розширить правоохоронний вплив на суспільні відносини, що регулюються Законом України від 09.04.2015 р. № 317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки».

Загалом пропонований законопроект є важливим, однак потребує суттєвого доопрацювання.

*Т. в. о. завідувача кафедри
адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФНП
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
капітан поліції
Юрій ХАТНЮК*

ПРОПОЗИЦІЇ
до проєкту Закону України
«Про внесення змін до деяких
законодавчих актів України щодо удосконалення
порядку встановлення поліцейського контролю
за поведінкою окремих осіб,
звільнених з місць позбавлення волі»
(реєстр. № 6127)

Опрацювавши проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку встановлення поліцейського контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі» (реєстр. № 6127), науково-педагогічні працівники кафедри адміністративного права та адміністративного процесу ІПФПП ЛьвДУВС пропонують взяти до уваги такі пропозиції та зауваження:

1. Запропоновані положення у п. «г» ст. 3 закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку встановлення поліцейського контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі» є недоречними, оскільки велика кількість правопорушників зможуть уникнути поліцейського контролю і в подальшому вчинятимуть такий вид кримінальних правопорушень, будуть втягувати інших осіб у вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Оскільки кримінальні правопорушення, пов'язані з наркотичними засобами, психотропними речовинами і прекурсорами, становлять серйозну загрозу для здоров'я й благополуччя людей та чинять негативний вплив на економічні, культурні та політичні основи суспільного ладу, то особи, що вчиняють цей вид кримінальних правопорушень, повинні бути під посиленням поліцейським контролем. Тому пропонуємо пункт «г» ст. 3 Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» залишити без змін.

2. У статті 3 «Особи, щодо яких встановлюється поліцейський контроль» цього проекту варто відобразити пункт «г) засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи», оскільки законодавець у подальшому посилається на це положення.

3. Статтю 3 «Особи, щодо яких встановлюється поліцейський контроль» означеного проекту доповнити пунктом «д» такого змісту:

«д) засуджених два і більше разів за вчинення систематичного фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах».

4. Статтю 9 «Обов'язки осіб, щодо яких встановлено поліцейський контроль» окресленого проекту доповнити пунктом «д» такого змісту:

«д) під час здійснення поліцейського контролю у нічний час відповідно до ухвали суду, вийти до поліцейських та особисто засвідчити свою присутність у зазначеному будинку (квартирі)».

Це положення унеможливить ухилення осіб, щодо яких встановлено поліцейський контроль, від виконання обмеження – заборони виходу з будинку (квартири) у визначений час, що встановлюється судом.

Розділ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ

РЕЗОЛЮЦІЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» (16 квітня 2021 року)

Заслухавши доповіді учасників конференції та проаналізувавши наукові повідомлення, які надійшли для публікації у збірнику наукових доповідей, вважаємо необхідним підсумувати.

1. Обрані напрями роботи конференції, а саме:
 - соціально-економічна складова національної безпеки;
 - організаційно-управлінські проблеми зміцнення економічної безпеки;
 - фінансово-економічна безпека соціально-економічних систем;
 - забезпечення ефективного використання ресурсного потенціалу на рівні країни, регіону, підприємства;
 - актуальні проблеми управління та захисту бізнесу;
 - інформаційна безпека бізнесу;
 - менеджмент підприємств неприбуткової сфери визнані пріоритетними у розв'язанні проблем економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності.

2. Відповідно до Указу Президента України «Про Стратегію національної безпеки України», де визначені принципи, пріоритетні цілі, завдання та механізми забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави щодо зовнішніх і внутрішніх загроз, учасниками конференції запропоновано визнати головною мету економічної безпеки держави як протидію загрозам для забезпечення суспільно-економічного поступу в теперішніх умовах невизначеності та підвищеного ризику. Її досягнення може бути досягнене через:

- формування безпекової культури та мислення людини як суспільної домінанти;
- удосконалення організаційно-інституційного гарантування безпекової діяльності на усіх рівнях;
- модернізацію системи правового забезпечення економічної безпеки;
- використання сучасних науково-технологічних досягнень для формування інноваційних підходів і методів забезпечення економічної безпеки держави.

3. Геополітичні обставини, такі як пандемія COVID-19 та гібридна війна з Російською Федерацією, значною мірою вплинули на формування загального вектора наукових дискусій. Враховуючи ці обставини, а також із метою створення дієвої системи економічної безпеки учасниками конференції визначені принципи, яких необхідно дотримуватися для її вдосконалення та розвитку:

- встановлення миру, відновлення територіальної цілісності та забезпечення суверенітету на всій території нашої держави;
- верховенства права в процесі забезпечення економічної безпеки на усіх рівнях;
- економічної незалежності шляхом установаження державного контролю над природними ресурсами, забезпечення рівних умов ведення бізнесу та конкуренції для всіх учасників економічних відносин, кооперація зв'язків, обмін науково-технічними досягненнями;
- стабільності та стійкості національної економіки шляхом захисту власності у всіх її формах, створення сприятливих

умов для підприємницької активності, забезпечення інклюзивного розвитку та протидії дестабілізаційним факторам;

- саморозвитку і сприяння прогресу.

4. У результаті обговорень сформовано основні напрями емпіричного розв'язання сучасних проблем забезпечення економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності, що є новаторськими та містять елементи наукової новизни. Окреслений чіткий взаємозв'язок і взаємозалежність національної безпеки України та її стратегічної складової – економічної безпеки, що залежить від рівня організації суб'єктів господарської діяльності та може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємств, відображеного в оптимальних значеннях фінансово-економічних показників, а саме:

- а) прибутковості й рентабельності бізнесу;

- б) якості й ефективності управління трудовими ресурсами;

- в) використання основних та оборотних засобів виробництва;

- г) структури капіталу;

- г) норми дивідендних виплат за цінними паперами, а також їх курсова різниця як синтетичний індикатор поточного фінансово-економічного стану підприємства і перспектив його інноваційно-інвестиційного та соціально-економічного розвитку.

5. Учасники конференції рекомендували:

- створювати і реалізовувати в сучасних умовах ефективну стратегію економічної безпеки, що повинна сприяти захисту суспільства від економічних, політичних, соціальних та інших видів загроз;

- продовжувати вивчення економічної безпеки та її дихотомічної природи;

- у межах науково-дослідних тем розглядати й вирішувати фундаментальні проблеми забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях;

- розробляти механізми подолання проблем економічної безпеки;

- пропонувати шляхи раціонального використання ресурсів.

**РЕЗОЛЮЦІЯ
КРУГЛОГО СТОЛУ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПО БОРОТЬБІ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ,
ПОВ'ЯЗАНИМИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ,
ТА КАРНОГО РОЗШУКУ»
21 травня 2021 року**

Львівський державний університет внутрішніх справ, згідно з наказом МВС України № 479 від 06 червня 2018 року «Про вдосконалення підготовки поліцейських у ЗВО МВС», є профільним освітнім закладом у системі МВС України, який здійснює підготовку фахівців за напрямом протидії торгівлі людьми та загальнокримінальним злочинам. Тож проведення круглого столу «**Актуальні питання підготовки фахівців для підрозділів по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, та карного розшуку**» є логічним і дало змогу висвітлити новітні тенденції та проблеми в діяльності підрозділів по боротьбі з цими кримінальними правопорушеннями, а також врахувати їх у професійному навчанні.

Місією ЛьвДУВС є створення і поширення якісних знань, інновацій та освітньої системи для підготовки кваліфікованих фахівців у правознавчій, правоохоронній, соціально-економічній, управлінській сферах, а також участь у формуванні в українському суспільстві лідерського потенціалу, безпекової культури, конкурентоспроможної економіки, потреби і здатності до змін та підтримання безпечного життєвого середовища.

Навчання та професійна підготовка майбутнього співробітника поліції орієнтуються насамперед на захист прав і свобод громадянина, глибоке розуміння того, що поліція зобов'язана надати допомогу кожному громадянину у будь-яких надзвичайних ситуаціях.

Під час роботи круглого столу науковці спільно із працівниками практичних підрозділів поліції України, Австрії та Польщі обговорили питання щодо:

- освітніх концепцій та технологій підготовки працівників поліції;

- вирішення проблем у діяльності підрозділів по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, та карного розшуку;
- сучасного стану та перспектив підготовки фахівців за пріоритетними профілями забезпечення професійної освіти у Львівському державному університеті внутрішніх справ;
- реалізації освітніх програм з урахуванням потреб стейкхолдерів.

За результатами обговорення доповідей учасників круглого столу **«Актуальні питання підготовки фахівців для підрозділів по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, та карного розшуку»** сформульовано такі практичні рекомендації:

1. Удосконалити нормативно-правове та інформаційно-аналітичне забезпечення протидії торгівлі людьми у сучасних умовах.
2. Об'єднати зусилля правоохоронних та інших державних органів для активізації діяльності, спрямованої на правове та організаційно-тактичне забезпечення протидії торгівлі людьми.
3. Розробити сучасні методики набуття та поширення досвіду інноваційної освітньої діяльності, покращення змісту інтерактивних форм навчання, специфіки їх використання у закладах вищої освіти системи МВС України.
4. Запровадити у викладанні дисциплін у вишах МВС інноваційні технології та інтерактивні методики з урахуванням потреб стейкхолдерів.

*Ухвалено учасниками круглого столу
21 травня 2021 р.*

**РЕЗОЛЮЦІЯ
КРУГЛОГО СТОЛУ
«ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ
В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ»**

17 червня 2021 року

Доповіді учасників круглого столу та наукові повідомлення, які надійшли для публікації у збірнику матеріалів, відображають такі основні напрями роботи:

- міжнародний досвід реалізації принципу гендерної рівності;
- рівні права та можливості жінок і чоловіків: досягнення та перспективи;
- актуальні питання розвитку гендерної політики в секторі безпеки і оборони України;
- підготовка здобувачів освіти у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання: гендерний підхід.

Головна мета круглого столу – пошук способів вирішення проблем, пов'язаних із упровадженням гендерної рівності у складових сектору безпеки та оборони України відповідно до стандартів.

За результатами представлених доповідей та загальної дискусії учасники круглого столу пропонують:

- проводити освітньо-просвітницькі заходи, зокрема із залученням ЗМІ, спрямовані на подолання гендерно стереотипних упереджень щодо соціальних ролей жінок і чоловіків. Проводити відповідну просвітницьку і виховну роботу серед населення;
- розробити та запровадити програми навчання суддів, які ведуть справи, пов'язані з домашнім насильством;
- проводити мультидисциплінарні семінари у регіонах для педагогів, медиків, психологів, правоохоронців, що працюють у сфері попередження домашнього насильства, насильства за ознакою статі та торгівлі людьми;
- здійснювати на постійній основі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції, військовослужбовців

і працівників закладів освіти сектору безпеки та оборони з питань гендерної рівності та гендерного бюджетування;

- здійснювати обмін досвідом між закладами вищої освіти щодо кращих практик упровадження методичних рекомендацій з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України;

- проводити освітні акції для дітей та молоді з питань запобігання насильству;

- провести комплексне дослідження реального становища жінок і чоловіків у різних сферах суспільного життя (освіта, правоохоронна сфера, медицина тощо).

РЕЗОЛЮЦІЯ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПРОТИДІЇ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: УКРАЇНА ТА СВІТ»

08 жовтня 2021 року

Учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми: Україна та світ», обговоривши основні напрями роботи заходу, пропонують:

– за напрямом «Міжнародний досвід протидії торгівлі людьми»:

науковцям і правоохоронцям слід ретельно вивчити практику запобігання торгівлі людьми та захисту жертв цього виду злочинності у державах, які продемонстрували успішний, аніж Україна, досвід у цій сфері. Це, зокрема, Нідерланди, Швеція, США, Словенія, Бельгія та Іспанія;

– за напрямом «Соціально-психологічні та соціально-економічні аспекти протидії торгівлі людьми»:

треба зважити на статистичну інформацію, що, за даними Міжнародної організації з міграції, Україна очолила список країн, які страждають від торгівлі людьми (<https://korrespondent.net/ukraine/events/1503421-ukraina-stala-liderom-po-urovnyu-torgovli-lyudmi-mom>), і водночас посідає останні місця у світовому рейтингу щодо боротьби з торгівлею людьми (87-ме станом на початок 2012 р.) (<https://korrespondent.net/ukraine/events/1321948-ukraina-okazalas-na-87-meste-mirovogo-rejtinga-po-borbe-s-torgovlej-lyudmi-dw>).

Проведена нашою державою і суспільством з того часу робота – а це, зокрема, розроблення і вдосконалення законодавчої бази, залучення до протидії торгівлі людьми центральних органів державної влади України з підпорядкованою кожному з них вертикаллю органів державної влади і державних установ, зокрема Міністерства соціальної політики (<https://www.msp.gov.ua/news/20623.html>); Міністерства

освіти і науки (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/protidiya-torgivli-lyudmi>); Міністерства внутрішніх справ, Державної прикордонної служби, Державної міграційної служби та інших, просвітницька та правозахисна діяльність громадських організацій, великий обсяг науково-дослідної роботи у цій сфері – не сприяє зменшенню обсягів торгівлі людьми, мало того, кількість таких правопорушень, жертвами яких є громадяни України, постійно зростає. Так, упродовж 1991–2011 років, за оцінками представництва Міжнародної організації з міграції, в Україні від торгівлі людьми постраждали понад 120 тис. українських жінок, чоловіків і дітей (<https://korrespondent.net/ukraine/events/1503421-ukraina-stala-liderom-po-urovnyu-torgovli-lyudmi-mom>). А станом на грудень 2019 р. кількість потерпілих українців від торгівлі людьми зросла більше ніж удвічі та становила 260 тис. осіб (<https://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi>). Це обумовлено передусім соціально-економічними та соціально-психологічними чинниками. Тому для подолання чи хоча б мінімізації таких протиправних виявів мають бути задіяні загальногосподарські превентивні заходи: проведення науково-практичних і різноманітних просвітницьких заходів; читання лекцій за відповідною тематикою для старшокласників загальноосвітніх шкіл і здобувачів вищої освіти.

Окрім того, доцільно враховувати раніше не прогнозовані чинники (як-от пандемія COVID-19) для корекції державної політики у сфері протидії торгівлі людьми. Вплив цієї пандемії на приріст злочинності, зокрема торгівлі людьми та пов'язаних із нею злочинів, потребує ретельного моніторингу з боку кримінологів.

Терористичні режими є потужними генераторами торгівлі людьми. Їхній вплив на розвиток цього виду злочинності також потребує посиленої уваги з боку правоохоронців і науковців.

Неочікувані природні катаклізми – як-от глобальне потепління та геолого-тектонічні зміни на планеті – практично вводять людей в уразливий стан, що є одним із віктимологіч-

них чинників торгівлі людьми соціально-економічного та соціально-психологічного характеру. Це має бути враховано у виробленні Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми, до формування якої варто залучити фахівців із різних галузей знань (юриспруденція, економіка, психологія, соціологія, геологія тощо);

– **за напрямом «Кримінально-правове та кримінально-процесуальне регулювання протидії торгівлі людьми»** акцентовано, що працює робоча група з підготовки проєкту нового Кримінального кодексу України. Тому особливо актуальними є наукові дослідження, в результаті яких буде запропонована оптимальна модель кримінально-правової регламентації відповідальності за торгівлю людьми та пов'язані з нею злочини, що полягають у використанні підневільного стану людини;

– **за напрямом «Інформаційно-аналітичне забезпечення та проблеми взаємодії правоохоронних органів у протидії торгівлі людьми»** зазначено, що боротьба з торгівлею людьми як однією зі сфер транснаціональної організованої злочинності вимагає злагоджених, комплексних, перманентних і системних заходів з боку правоохоронних органів нашої держави, а також спільно із зарубіжними партнерами.

**РЕЗОЛЮЦІЯ
VI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ
У КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ»**

22 жовтня 2021 року

Упродовж десяти років у Львівському державному університеті внутрішніх справ вивчається науково-прикладна тематика «Психічне здоров'я особистості в кризовому суспільстві». До цієї розробки спонукали події Революції Гідності та АТО (ООС) на сході України, у яких брали активну участь випускники нашого закладу вищої освіти; вони ж і започаткували низку наукових досліджень і практичних заходів для допомоги постраждалим і травмованим. Узагальнені результати тривалої науково-практичної діяльності пропонуємо колегам з усіх регіонів України, представляючи їх на щорічних конференціях, у наукових та навчальних виданнях і публікаціях. Крім цього, в університеті відкрито психотерапевтичні курси підвищення кваліфікації для практичних психологів за напрямками: арт-терапія, музикотерапія, психодинамічна інтегративна психотерапія немовлят, дітей, підлітків і молоді. Проводяться практичні семінари з проблем: емоційного вигорання і травмофокусної терапії.

Тож загалом ЛьвДУВС має значний науковий фактаж досліджень різних травматичних досвідів, включаючи досвід перебування в карантинних умовах пандемії. Лише за останній рік було підготовлено та видано навчальні посібники та монографії: «Концепція-Я дитячого практичного психолога» (д. психол. н., доцент Католик Г. В.), «Психологія особистості» (у презентаціях, схемах і таблицях)» (д. психол. н., доцент Католик Г. В., Калька Н. М.), «Основи психологічної практики» (к. психол. н. Кузьо О. Б.), «Практикум з арт-терапії», у 2-х частинах (д. психол. н., проф. Ковальчук З. Я., Калька Н. М., к. психол. н. Одинцова Г. Ю.), «Психодіагностика» (д. психол. н., доцент Католик Г. В., Багрій В. В.), які є вагомим методологічним підґрунтям психо-

терапевтичних проєктів, котрі проводяться у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

Цьогорічна Всеукраїнська науково-практична конференція «Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві» збрала понад 180 науковців і практиків із усіх регіонів України: Києва, Одеси, Харкова, Львова, Мукачєва, Дрогобича, Луцька, Івано-Франківська, Хмельницького, Запоріжжя, Умані, Севе-родонецька, Житомира.

Усі учасники конференції відзначили науково-практичну та науково-теоретичну актуальність винесених для обгово-рення проблем у контексті теоретико-прикладних засад дослідження психічного здоров'я особистості в кризовому суспільстві.

Зазначалось, що у сучасних умовах трансформації укра-їнського суспільства особливо важливими постають питання формування самодостатньої, цілісної та внутрішньогармоній-ної особистості. Проте нестабільність повсякденних умов жит-тя і труднощі пристосування до них ускладнюють самосприй-няття особистості. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризуєть-ся науково-технічним прогресом, величезним обсягом інфор-мації, що зумовлює високі вимоги до психічних функцій орга-нізму. Несприятливі соціально-психологічні, економічні чин-ники викликають психічне перенапруження та можуть спрово-кувати негативні зрушення в психічному стані особистості і формуванні нервово-психічних розладів. Усе це негативно позначається на здоров'ї людини загалом. З огляду на це, збе-реження фізичного і психічного здоров'я особистості, зокрема молоді – одне з найважливіших завдань нашого суспільства.

Наголошувалося, що найвищим проявом функціональ-ності держави є гармонійне подолання внутрішніх суперечнос-тей, що виникають у соціальній сфері, завдяки максимальному поєднанню інтересів суспільства з конструктивними праг-неннями кожного індивіда. Лише через узгодження індиві-дуальних та макросоціальних психічних процесів можливо буде спроектувати наближено ідеальну модель соціальної кооперації.

Відтак визначальним завданням кожної держави, яка декларує основоположність принципів демократизму, конституціоналізму та соціальної свободи, виступає планомірний, поміркований та науково обґрунтований аналіз наряду соціального розвитку та його спрямування задля досягнення загально-соціального блага.

Констатовано, що зростаючі проблеми сучасного життя як на рівні макро- і мікросоціуму мають пряму або опосередковану психологічну зумовленість. Збереження психічного здоров'я людей і суспільства стає не тільки завданням гуманізації соціальних відносин і підвищення якості життя, а й умовою національного буття та перспектив державного розвитку загалом. Невдовзі має бути створена повноцінна нормативно-правова база, що охоплює доступну систему надання психологічної допомоги населенню для збереження психічного здоров'я української нації.

Саме завдяки функціонуванню якісної та дієвої системи надання психологічних послуг населенню можна вчасно попередити чи вирішити багато проблем психічного здоров'я, розвитку особистості, кар'єри, сім'ї, подолання кризових ситуацій, масових депресій, стресів тощо.

Окреслювались також перспективи розвитку психологічної практики та підвищення запиту на послуги психологів-практиків, що пов'язано зі зростаючою залежністю економіки, політики, охорони здоров'я, освіти й інших сфер суспільного життя і діяльності від повноти розуміння та врахування психологічних закономірностей поведінки людей. Проте слід ураховувати й те, що соціальне замовлення психологічних послуг залежить також від рівня психологічної культури населення, чіткого усвідомлення цінності людського життя.

Дискутувалася необхідність (як для спільнот психологів, так і відповідних державних інститутів) розробити концепцію комплексної та ефективної системи психологічного обслуговування населення для формування самодостатньої, цілісної, внутрішньогармонійної та загалом психологічно здорової особистості.

Акцентувалося, що вітчизняна наука починає успішно інтегруватися у просторі самовдосконалення людини, орієнтуючись на гуманістичні ідеали та принципи трансперсональної психології, яка охоплює все цінне у сфері досягнення людиною внутрішньої гармонії та гармонії з навколишнім світом.

З метою активізації діяльності у сфері збереження психічного здоров'я особистості в кризовому суспільстві учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції

РЕКОМЕНДУЮТЬ

координувати дії за такими пріоритетними напрямками:

- впровадження конструктивного діалогу і співпраці з різними інститутами громадянського суспільства й органами місцевого самоврядування;
- забезпечення ефективної системи надання якісної та доступної психологічної допомоги населенню й організаціям;
- сприяння психологічному просвітництву населення, поширенню психологічних знань про збереження та відновлення психологічного здоров'я;
- удосконалення нормативно-правового врегулювання системи забезпечення психологічного здоров'я та надання психологічних послуг населенню;
- впровадження комплексної стратегічної програми збереження психічного здоров'я особистості шляхом соціальної підтримки, що об'єднує програми соціального забезпечення населення, програми психіатричної допомоги, соціальні програми на ринку праці, програми сімейного психологічного супроводу, зокрема підтримки молодих сімей, неповних сімей, зміцнення соціального капіталу (соціальне забезпечення та підтримка розвитку соціальних об'єднань, профспілок, спортивних клубів, громадських об'єднань тощо);
- організації якісної системи психологічних послуг, що відповідає концептуальним положенням новітньої наукової галузі – ноетики, зокрема з питань запобігання та вирішення психосоціальних проблем, що пов'язані з тотальною інформатизацією та технологізацією життя і суспільства;

– розробки та реалізації здоров'язберігаючих програм на суспільному та особистісному рівнях, які передбачають:

➤ використання здоров'язберігаючих технологій для збереження психічного здоров'я особистості професіонала;

➤ сприятливий простір для успішного навчально-виховного процесу особистості;

➤ формування основних життєвих компетентностей (емоційної регуляції, стресостійкості, подолання конфліктів) у рамках освітніх програм загальноосвітніх установ та закладів вищої освіти;

➤ психоедукації ознак, особливостей та ризиків виникнення психологічних труднощів, які сприяють зниженню рівня психічного здоров'я;

➤ впровадження заходів щодо виховання культури здоров'я (здоров'язберігаючої компетентності), що сприятиме усвідомленню здоров'я як основної життєвої цінності, формуванню мотивації до здорового способу життя та відповідальності за особисте здоров'я та здоров'я своїх рідних та близьких;

– розробки програми превентивних заходів, профілактики та підвищення рівня психічного здоров'я;

– підвищення професійного рівня підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів;

– розробки та впровадження програм відновлення ресурсів, підтримки та емоційної саморегуляції особистості у професійній діяльності;

– забезпечення ефективної, конструктивної взаємодії центрів психологічного консультування з державними та приватними інституціями щодо захисту психічного здоров'я, визначення актуальних напрямів роботи кризових центрів;

– створення умов для проведення психодіагностичного скринінгу в державних установах, зосередивши увагу на проявах невротичних розладів особистості, психічної дезадаптованості та превенції професійних й психічних захворювань;

– впровадження та підтримки програм медико-психологічної, психо-соціальної реабілітації учасників ООС (АТО) та членів їхніх сімей із застосуванням заходів особистої

психогігієни, психогігієни праці, відпочинку, побуту та спілкування;

– **забезпечення психологічної допомоги дітям, які зазнали психотравмуючого впливу воєнних дій;**

– розробити теоретичну основу комплексної загальнодержавної системи збереження психічного здоров'я особистості, діяльність якої пов'язана з мілітаризованою сферою державної служби.

Водночас учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції, **зауважують**, що великий ринок психологічних послуг зараз збагачується новими напрацюваннями як наукового, так і практичного спрямування. Однак треба усвідомлювати, що людська психіка є надзвичайно тонким і чутливим утворенням, тому потребує делікатного, професійного та адекватного втручання залежно від стану клієнта, його ресурсних потенцій на час втручання, вікового діапазону, стану оточення, в якому він перебуває тощо. Тому від психологів-практиків вимагається великий обсяг теоретичних знань, особистого тривалого перебування у психотерапевтичному альянсі з власним психотерапевтом, досвіду роботи у професійній спільноті, яка є визнаною професійними організаціями в Україні та за кордоном, постійний супервізійний супровід.

У сфері підготовки психологів учасники конференції зазначили:

1. Загалом існує позитивна тенденція в суспільстві до диверсифікації підвищення кваліфікації психологів, але вона має і зворотний бік – часто низьку якість змісту методичних матеріалів і тренінгів. Фактично ніхто не несе відповідальності за якість роботи таких «навчених» спеціалістів. Отож, виникає ще одна проблема – дотримання етичних норм і стандартів у професійній діяльності практичних психологів.

2. Сьогодні доволі поширеними є випадки, коли спеціалісти своїми діями дискредитують професію: беруться виконувати функції, що не відповідають професійним стандартам, розголошують інформацію про клієнта, ставляться до нього упереджено або зверхньо, не додержують встановлених вимог

певної методики чи технології, застосовують у практичній діяльності непсихологічні методи (астрологія, нумерологія, соціоніка тощо), використовують психологічні методи та методики на власну користь.

3. Трапляється, що фахівці, які отримали освіту в «дорослих» напрямках психотерапії, беруться психотерапевтувати дітей, не маючи жодного уявлення про зміст дитячої психіки, особливості й форми переживань дітьми різних подій, не вміючи працювати із сімейною системою, в якій зростає дитина, завдаючи їй ще більших ушкоджень. Принцип «не зашкодь» знаходиться на маргінезі, натомість у фокусі спостерігається комерційний інтерес.

4. Існує проблема професійної підготовки практичних психологів у закладах вищої освіти. Майбутні фахівці не завжди одержують достатню практичну підготовку, не мають навичок практичної роботи з клієнтами, виявляються не підготовленими до вирішення актуальних життєвих проблем особистості клієнта.

5. Теоретична підготовка випускників є несистемною, почасти – еkleктичною. Це особливо загострилось у час пандемії за змішаної форми навчання або онлайн-навчання. У психологічній царині оволодіти теоретичним матеріалом без тісного стосунку за принципом «викладач – здобувач» неможливо.

З огляду на це, ПРОПОНУЄТЬСЯ:

1. Переглянути форму подачі в освітньому просторі навчального матеріалу психологічних напрямів, увівши вимоги для здобувачів щодо обов'язкового відвідування лекційних, практичних і семінарських занять.

2. Звернути більшу увагу на професійну післядипломну освіту практичних психологів, ввівши критерії та стандарти якості.

3. Підвищити увагу до професійної підготовки дитячих психотерапевтів, яка повинна тривати не менше ніж освіта у будь-якому напрямі психотерапії, а саме – не менше 5 років. Така програма підготовлена, опрацьована протягом 22-х років та активно працює на базі Інституту управління, психології та безпеки ЛьвДУВС.

**РЕЗОЛЮЦІЯ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ»**

05 листопада 2021 року

Сучасні зміни соціально-економічних і політико-правових умов функціонування правоохоронної системи, курс України на євроінтеграцію обумовлюють потребу в реформуванні системи правоохоронних органів нашої держави та її адаптації до суспільних потреб.

Планомірний процес проведення реформ у різних галузях суспільного життя, необхідність розвитку національного законодавства з урахуванням європейських і світових стандартів змушує підвищувати ефективність роботи правоохоронних і правозахисних органів. Тому важливим напрямом діяльності правоохоронних органів України, нарівні з удосконаленням боротьби зі злочинністю, провадженням антикорупційної політики, нормативно-правовим забезпеченням і реформування правоохоронної діяльності, є необхідність дієвої взаємодії правоохоронних органів у правозастосовній діяльності. Така взаємодія, безумовно, є комплексною, вона стосується структури, функцій і механізмів діяльності правоохоронних органів, а тому не може бути зведена лише до будь-яких окремих елементів сторін, що взаємодіють.

Учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах», обговоривши основні напрями роботи наукового заходу, констатують:

За напрямом «Особливості антикорупційної політики в Україні та зарубіжних державах» наголошується, що розвиток у всіх сферах суспільного життя зумовив радикальне підвищення корупційних ризиків у всьому світі, хоча саме прогрес суспільних відносин має слугувати для вибудовування системи захисту від таких негативних явищ і загроз. Корупційні діяння без постійної та системної протидії мають властивість поши-

рюватися та розвиватися у великих масштабах. Саме тому кожна держава має постійно вдосконалювати власну антикорупційну політику. Не менш важливим чинником у боротьбі з корупційними проявами є вплив громадянського суспільства та контроль громадськості у всіх сферах та на всіх рівнях реалізації владних повноважень. Інформація про антикорупційну діяльність у державі має бути відкритою, доступною та прозорою.

За напрямом «Нормативно-правове забезпечення та реформування правоохоронної діяльності» зазначено, що державна політика у цій сфері зосереджена на формуванні та цілеспрямованій підтримці дієвої системи правоохоронних органів, які здатні забезпечити охорону прав і свобод людини та громадянина, ефективно протидіяти злочинності, підтримувати публічну безпеку та порядок у державі. Відповідне правове забезпечення цих процесів диктується певними вимогами з боку громадськості (як під час обговорення проєктів нормативно-правових актів, що регулюють правові відносини, так і в процесі трансформації структурних органів чи призначення відповідних посадових осіб). Але і надалі ці питання потребують наукового опрацювання та правового врегулювання з урахуванням сучасних реалій.

За напрямом «Проблеми взаємодії правоохоронних органів у правозастосовній діяльності» визначено основні принципи, якими їм потрібно керуватися. Це насамперед законність, оперативність у розгляді та прийнятті рішень і забезпечення їх виконання у межах визначених компетенцій. Крім цього, важливим є комплексне використання сил і засобів, що є в розпорядженні взаємодіючих сторін. Адже основою взаємодії різних правоохоронних органів у правозастосовній діяльності є спільна мета – протидія злочинності.

На жаль, у світі немає оптимальної моделі взаємодії правоохоронних органів, яку Україна могла би взяти за основу та імплементувати у свою професійну реальність. Проте можна виокремити пріоритетні напрями для формування власної, національної моделі взаємодії правоохоронних органів у правозастосовній діяльності, зокрема: вдосконалення норматив-

но-правового забезпечення протидії злочинності; реалізація державної політики у сфері боротьби зі злочинністю; формування спільної стратегії взаємного розвитку всієї системи правоохоронних органів; посилення превентивної та профілактичної функцій щодо різних правопорушень тощо.

З огляду на зазначене та результати узагальнень виступів і дискусій, учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» акцентують, що протидія та боротьба зі злочинністю є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави, яка досягається комплексною роботою всіх гілок влади в особі їх компетентних суб'єктів. Проблеми формування і функціонування механізму правоохоронної діяльності, забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина, організація взаємодії різних структурних підрозділів і посадових осіб, які є суб'єктами правоохоронних відносин, попередження та вирішення юридичних конфліктів у правоохоронній сфері визнаються фундаментальними в сучасній юридичній науці та практичній діяльності.

Для ефективного функціонування правоохоронної системи держави необхідно, щоб завдання, які ставляться перед правоохоронними інститутами, були об'єктивно здійсненні, а їхня діяльність – належним чином нормативно, організаційно, матеріально-технічно і кадрово забезпечена.

**РЕЗОЛЮЦІЯ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ
«ФІНАНСОВА РОЗВІДКА В УКРАЇНІ»**

25 листопада 2021 р.

Ознайомившись із матеріалами науково-практичного семінару, заслухавши та обговоривши доповіді та виступи, у процесі конструктивної дискусії **учасники семінару висловили думку** про те, що в умовах встановлення суверенітету та незалежності України однією із системних проблем сучасного етапу її розвитку залишається недостатньо ефективна наявна система запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Відповідно до Указу Президента України «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року», поширення явища легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, визнано суттєвою загрозою економічній безпеці держави, а система запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення визнана обов'язковим елементом економічної безпеки сучасної держави.

На панельній дискусії «Фінансова розвідка в Україні» учасники науково-практичного семінару обговорювали актуальні теоретичні й практичні проблеми за напрямками:

1. Фінансова розвідка у забезпеченні економічної безпеки держави.
2. Міжнародне співробітництво у сфері фінансового моніторингу.
3. Антилегалізаційна діяльність фінансових посередників.
4. Правовий вимір фінансових розслідувань в Україні.
5. Зацікавлені сторони та їх взаємодія у процесі фінансової розвідки.

Учасники науково-практичного семінару узагальнили основні чинники, що сприяють поширенню явища відмивання злочинних доходів та фінансуванню тероризму, а саме: стрімкий розвиток нових інформаційних фінансових технологій та поява віртуальних активів (криптоактивів); фінансова глобалізація, підвищення швидкості фінансових операцій та істотне збільшення кількості фінансових посередників; зростання рівня криміногенної ситуації в Україні, офшоризації економічних відносин та «тінізації» національної економіки; відсутність правового регулювання секторів віртуальних активів та посередницьких послуг із купівлі-продажу нерухомого майна в Україні.

У результаті обговорень **учасниками науково-практичного семінару виокремлено** основні ризики та загрози у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом:

- функціонування конвертаційних центрів та фіктивних компаній, які є найбільш поширеними інструментами для відмивання «брудних» грошей;
- використання нових інформаційних технологій, віртуальних активів для відмивання коштів та фінансування тероризму;
- недостатня оперативність та неефективність надання суб'єктами державного фінансового моніторингу методологічної та методичної допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу, зокрема рекомендацій та роз'яснень;
- обмеженість кваліфікованих людських ресурсів у суб'єктів державного фінансового моніторингу;
- розголошення інформації, яка становить таємницю фінансового моніторингу, третім особам;
- неефективний розгляд та розслідування правоохоронними органами фактів відмивання злочинних доходів;
- низький рівень правосвідомості громадян з відповідних питань.

Зважаючи на це, з метою підвищення ефективності системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення ***учасниками науково-практичного семінару визначені такі рекомендації:***

- визначити пріоритетні напрями державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- привести законодавства у зазначеній сфері у відповідність із стандартами FATF;
- запровадити нові механізми перевірки базової інформації про структуру власності компаній та кінцевих бенефіціарних власників під час проведення державної реєстрації;
- посилити заходи щодо запобігання вчиненню терористичних актів, терористичній діяльності та розповсюдженню зброї масового знищення шляхом своєчасного виявлення та блокування джерел їх фінансування;
- розробити та запровадити комплексну адміністративну звітність у антилегалізаційній сфері;
- підвищити ефективність діяльності правоохоронної та судової системи у антилегалізаційній сфері;
- удосконалити форми та методи державного регулювання і нагляду з питань фінансового моніторингу та санкційної політики у сфері протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом;
- впроваджувати та використовувати нові інформаційні технології у антилегалізаційній сфері;
- сприяти розвитку партнерських стосунків між суб'єктами фінансового моніторингу державного та приватного секторів, підвищенню ефективності міжвідомчої координації та обміну інформацією;
- поглиблювати співпрацю з іноземними партнерами та міжнародними організаціями з питань протидії відмиванню «брудних» грошей.

**РЕЗОЛЮЦІЯ
V ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ»**

10 грудня 2021 року

У конференції взяли участь більше 100 учасників із 15 закладів вищої освіти та наукових установ, зокрема: із Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету «Одеська юридична академія», Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, Одеського державного університету внутрішніх справ, Національного університету кораблебудування, Національного університету «Львівська політехніка», Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Міжрегіональної академії управління персоналом, Національного університету біоресурсів і природокористування України, Західноукраїнського національного університету, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Донецького державного університету управління, Науководослідного інституту публічного права, Державного науководослідницького інституту МВС України.

Своїм практичним досвідом ділилися представники Вищого антикорупційного суду, Львівського окружного адміністративного суду, Управління державної реєстрації юридичного департаменту Львівської міської ради, управління державної реєстрації Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції, ГУНП у Львівській області.

Основна **мета** всеукраїнської конференції – пошук вирішення проблем у публічних і приватно-правових сферах правового регулювання

За результатами представлених доповідей та загальної дискусії учасники конференції пропонують:

у сфері прав людини як цінності правової держави:

– державна політика, що законодавчо обмежує реалізацію та захист прав і свобод, небезпечна для суспільства та

держави. Політичні цілі не повинні суперечити праву, а мають відображати інтереси людини, держави й суспільства. Порушення прав людини неприпустимо навіть заради благородних політичних цілей, необхідне узгодження права та цілей держави. Ефективний захист прав і свобод людини із боку державних органів призведе до формування шанобливого ставлення до права, діяльності органів, до підвищення самоповаги особи;

- стан реалізації прав і свобод людини і громадянина в Україні залежить від якості нормативно-правового регулювання суспільних відносин, від ефективності діяльності органів, що забезпечують дотримання і захист прав і свобод громадян, а також від ефективності громадянського суспільства;

- поєднання універсального і регіонального в сфері прав людини є можливим за умови партнерства та діалогу. За реалізації універсальних цінностей прав людини необхідно зважати на регіональні культурні цінності. Слід урахувувати чинник культурної різноманітності, а також прагнення різних цивілізацій зберегти власну культуру і ті цінності, що передаються з покоління в покоління. Збереження культурної самобутності тої чи іншої цивілізації ґрунтується на власній правовій традиції та цінностях, а врахування традицій дозволить зреалізувати права людини повною мірою;

- важливим питанням сьогодення є реформування системи професійної підготовки державних службовців, результатом якого повинна бути створена нова, якісна, доступна система професійного навчання, яка полягатиме у: визначенні необхідності (потреби) у професійному навчанні чи підвищенні кваліфікації; мотивації, яка слугуватиме важливим аспектом до підвищення рівня професійної підготовки державного службовця; наявності якісного ринку надання освітніх послуг державним службовцям у сфері професійного навчання; отриманні досвіду та знань, які службовець «насправді» зможе застосувати у виконанні своїх службових обов'язків тощо;

- завданнями громадського контролю у демократичній державі є: отримання повної інформації щодо діяльності органів публічної влади; сприяння підвищенню ефективності робо-

ти органів державної влади та місцевого самоврядування; поширення соціально значущої функції органів публічної влади; підтримання іміджу органів публічної влади діяльності та престижу роботи органів публічної влади; забезпечення прозорого відбору кадрів для органів публічної влади, їх переміщення, просування по кар'єрним сходам тощо; підвищення рівня забезпечення прав і свобод громадян в діяльності органів публічної влади; покращення якості та порядку надання адміністративних послуг органами публічної влади тощо;

у сфері врегулювання господарських та трудових відносин:

- державне сприяння розвитку малого бізнесу має включати, зокрема, такі чинники: вдосконалення ринкової інфраструктури; запровадження дієвої та ефективної системи пільг, розповсюджених на суб'єктів малого бізнесу; залучення представників малого бізнесу до реалізації наукових, технічних, соціальних, економічних програм;

- право на приватність є одним із фундаментальних прав домашніх працівників, які більшу частину свого робочого часу здійснюють трудову діяльність обслуговуючого персоналу і перебувають у залежності від дій чи бездіяльності усіх, хто потребує їхніх послуг у домашньому господарстві. Такі працівники мають найвищий ризик опинитися у цілковитій залежності від свого роботодавця, розділяючи з ним його приватне і (або) суспільне життя;

- для вдосконалення застосування субсидіарної відповідальності варто на законодавчому рівні визначити вичерпний перелік суб'єктів притягнення до субсидіарної відповідальності, а також зафіксувати, що особи, які уклали, погодили угоди або вчинили майнові дії, визначені чч. 1, 2 ст. 42 КУпБ, несуть субсидіарну відповідальність за доведення до банкрутства;

у сфері реформування кримінальної юстиції:

- повернення обвинувального акта за підпунктом 5 п. 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних

правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII не тотожне поверненню обвинувального акта у порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України, відтак відповідна ухвала суду не підлягає апеляційному оскарженню. У разі, якщо обвинувальний акт скеровано і щодо проступку, і щодо злочину, підпункт 5 п. 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII стосовно імперативного повернення обвинувального акту незастосовний;

- проблема еутаназії не повинна розглядатися лише на національному рівні, а міжнародні органи, зокрема ЄСПЛ, також повинні впливати на розв'язання цієї проблеми. Для захисту прав людини, людської гідності необхідно створити єдиний правовий стандарт, єдині критерії для всіх держав щодо розгляду справ, пов'язаних з еутаназією;

- суспільна небезпека злочинів, вчинених із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, обумовлена посяганням не лише на здоров'я та життя особи, а й на гарантовану ст. 24 Конституції України [6] рівність прав і свобод людини та громадянина, незалежно від їх раси, кольору шкіри, релігійних переконань, етнічного походження, за мовними або іншими ознаками тощо. А отже, потрапляння такого важливого конституційного права, як право на рівність прав і свобод людини та громадянина, незалежно від їх приналежності, під кримінально-правову охорону є очевидним і виправданим;

- у кримінальному процесуальному законодавстві України щодо захисту прав неповнолітніх у кримінальному провадженні можна помітити ознаки як апроксимації, так і диференціації з кримінальним процесуальним законодавством ЄС. У цьому аспекті видається доцільним передбачити у КПК України норму про обов'язкове відеофіксування допиту неповнолітніх для того, щоб забезпечити більш повну апроксимацію кримінального процесуального законодавства України та ЄС;

– у аспекті ефективної участі потерпілого у розслідуванні слід переглянути права потерпілого щодо залучення експерта у напрямках: 1) визнання його самостійним суб'єктом залучення експерта за власні кошти; 2) визнати обов'язковість питань, викладених у клопотанні потерпілого, у разі задоволення його клопотання про залучення експерта (крім тих, які стосуються питань права та не відповідають виду експертизи) (у такому випадку це має бути роз'яснено потерпілому та забезпечено його право уточнити питання);

у сфері регулювання приватних відносин в умовах гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу:

– чітке розмежування предметів судового та відомчого контролів, а також установлення чітких темпоральних меж строків давності для застосування дисциплінарних стягнень до приватних виконавців є важливими гарантіями забезпечення прав як сторін виконавчого провадження, так і приватних виконавців;

– у законодавстві нечітко врегульоване питання управління фермерським господарством зі статусом юридичної особи. З метою уникнення непорозумінь доцільно у Законі України «Про фермерське господарство» закріпити структуру та повноваження органів управління фермерського господарства, а також права та обов'язки їхніх членів.

– з одного боку, незмінність, стабільність приватного права виступає як показник, однак, з іншого боку, право повинно відповідати на нові виклики шляхом непростих правових змін, які не завжди позитивні, а шляхом поступального руху до однієї розумної цілі, ідеалу. Тому правовий прогрес приватного права є найбільш важливою та бажаною формою юридичного буття.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. ДИНАМІКА ПРОВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	5
Гловюк І. В. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА» ПРИ ЗБИРАННІ ТА ОЦІНЦІ ФАКТИЧНИХ ДАНИХ: СУДОВА ПРАКТИКА.....	5
Єсімов С. С. ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ВЗАЄМОДІЇ З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	13
Ковалів М. В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ КУРСАНТІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ.....	24
Когут Я. М., Жидецький Ю. Ц., Пряхіна Н. О. ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	35
Мокрицька Н. П. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЛИ НА СЛУЖБІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ.....	46
Пасайлюк І. В. ОРГАНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ, ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ, ПРОКУРАТУРИ АБО СУДУ ЯК СУБ'ЄКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ.....	52
Розділ 2. НАУКОВИЙ СУПРОВІД ЗАКОНОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	64
Зауваження та пропозиції до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» (реєстр. 5709-1 від 13.07.2021).....	64

Пропозиції до проєктів Законів України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5709 від 25.06.2021) та «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» (реєстр. № 5709-1 від 13.07.2021).....	71
Пропозиції до законопроекту щодо внесення змін і доповнень до Закону України «Про санкції»	75
Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення кримінального провадження на підставі угод»	100
Пропозиції до проєктів Законів України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. №5708 від 25.06.2021) та «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» (реєстр. № 5708-1 від 13.07.2021).....	113
Пропозиції до Закону України «Про Національну поліцію» щодо можливості розширення форм сумісництва поліцейських з метою збільшення кількості поліцейських, залучених до охорони об'єктів різних форм власності, без збільшення загальної чисельності поліції.....	118
Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення ролі суспільства у заходах контролю за безпекою дорожнього руху та дотриманням правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів» (реєстр. № 5798).....	121
Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення ролі суспільства у заходах контролю за безпекою дорожнього руху» (реєстр. № 5798-1 від 03.08.2021).....	125
Пропозиції та зауваження до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про цивільну зброю та боеприпаси» (реєстр. №4336-1).....	129
Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за порушення вимог законодавства про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (реєстр. № 6019).....	135

Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку встановлення поліцейського контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі» (реєстр. № 6127).....	139
--	-----

Розділ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ.....141

РЕЗОЛЮЦІЯ Всеукраїнської науково-практичної конференції «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» (16 квітня 2021 року).....	141
РЕЗОЛЮЦІЯ круглого столу «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПО БОРОТЬБІ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ, ПОВ'ЯЗАНИМИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ, ТА КАРНОГО РОЗШУКУ» (21 травня 2021 року).....	144
РЕЗОЛЮЦІЯ круглого столу «ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ» (17 червня 2021 року).....	146
РЕЗОЛЮЦІЯ Міжнародної науково-практичної конференції «ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: УКРАЇНА ТА СВІТ» (08 жовтня 2021 року).....	148
РЕЗОЛЮЦІЯ VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ У КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ» (22 жовтня 2021 року).....	151
РЕЗОЛЮЦІЯ Міжнародної науково-практичної конференції «ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ» (05 листопада 2021 року).....	158
РЕЗОЛЮЦІЯ науково-практичного семінару «ФІНАНСОВА РОЗВІДКА В УКРАЇНІ» (25 листопада 2021 року).....	161
РЕЗОЛЮЦІЯ V Всеукраїнської науково-практичної конференції «ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ» (10 грудня 2021 року).....	164

Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів Національної поліції

Редагування *Андріана Кузьмич-Походенко*

Макетування *Надія Лесь*

Друк *Іван Хоминець*

Підписано до друку 14.04.2022.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн.-друк. арк. 9,99.

Тираж 30 прим. Зам № 4-22.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.